

พอแล้ว อาจก่อให้เกิดปัญหาการทะเลขิวภาพ และการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหานี้ในหมู่ประชากรในพื้นที่พักพิงฯได้ในอนาคต

ก. ข้อจำกัดของพื้นที่พักพิงชั่วคราว : จำนวนพื้นที่พักพิงฯลดลงแต่ประชากรเพิ่มขึ้น

รัฐบาลไทยอนุญาตให้มีพื้นที่พักพิงฯในประเทศไทย ครั้งแรกในปีค.ศ. 1984 และได้เชื่อเชิญให้องค์กรเอกชนต่างชาติ ซึ่งให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อพยพอินโดจีนเข้ามาช่วยดูแลและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หนีภัยจากการสู้รบชาวกะเหรี่ยงประมาณ 6,000 คน ซึ่งเข้ามาหลบภัยอยู่ในบริเวณตรงข้ามพื้นที่ในจังหวัดตาก ณ เวลานั้น กองกำลังแห่งชาติกะเหรี่ยง (The Karen National Union – KNU) ยังคงมีเขตอิทธิพลอยู่ตามแนวเขตเข็มข่ายเด่นไทย-พม่า ในช่วงแรก เมื่อเกิดการสู้รบระหว่างทหารพม่ากับกองกำลังชนกลุ่มน้อยในช่วงฤดูแล้ง ทำให้ผู้หนีภัยจากการสู้รบจะอพยพเข้ามาสร้างที่พักอาศัยรวมกันอยู่ใกล้กับตะเข็บชายแดนไทย-พม่า เมื่อทหารพม่าถอนกองกำลังกลับไปในฤดูฝน ผู้หนีภัยจากการสู้รบชาวกะเหรี่ยงก็จะพากันรื้อถอนที่พักอาศัย และกลับคืนไปยังบ้านเกิด ดังนั้นลักษณะการตั้งค่ายที่พักจึงเป็นลักษณะชั่วคราวและนิยมตั้งอยู่ตามตะเข็บชายแดนเพื่อสะดวกต่อการกลับบ้าน

ในช่วงปีค.ศ. 1984-1985 มีพื้นที่ที่พักพิงฯอยู่เพียง 7 แห่ง ในบริเวณระหว่างอำเภอท่าสองยางและอำเภอแม่สอด โดยมีประชากรเพียง 9,502 คนเท่านั้น พื้นที่พักพิงฯที่มีจำนวนผู้หนีภัยจากการสู้รบมากที่สุดคือพื้นที่พักพิงฯโซโคร (3,442 คนในเดือนธันวาคม 1984) รองลงมาได้แก่พื้นที่พักพิงฯวังช่า (1,737 คน) และพื้นที่พักพิงฯเกโลโคล (1,724 คน)²⁷ ซึ่งตามลักษณะการอพยพในรูปแบบเดิมในช่วงทศวรรษที่ 1970 นั้น พื้นที่พักพิงฯเหล่านี้จะปิดตัวเองในฤดูฝน หากแต่ในปี ค.ศ. 1984 เป็นต้นมา ทหารพม่าได้ทำการโจมตีพื้นที่ในเขตอิทธิพลของ KNU บริเวณตรงข้ามกับจังหวัดตากอย่างหนักโดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นประตูการค้านอกรอบระหว่างพ่อค้าไทยและพ่อค้าพม่าและกะเหรี่ยงอาทิเช่น ค่ายแม่พต ค่ายเกรอเดย์ ค่ายมอร์โปเกย และค่ายพาลู เป็นต้น และสามารถทำลายฐานที่มั่นของ KNU ได้ในที่สุด การเข้าไปยึดครองพื้นที่ของทหารพม่าทำให้ผู้หนีภัยฯ ชาวกะเหรี่ยงไม่สามารถเดินทางกลับพม่าได้สะดวกเช่นเดิม และทำให้การพักพิงอยู่ในเขตประเทศไทยยาวนานขึ้น

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของการตั้งพื้นที่พักอาศัย มักเป็นพื้นที่ที่มีขนาดไม่ใหญ่นัก ประชากรส่วนใหญ่จะมาจากหมู่บ้านและชุมชนเดียวกันทำให้จำกัดต่อการบริหารจัดการโดยที่เจ้าหน้าที่ไทยไม่ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยว ในด้านของการช่วยเหลือขององค์กรเอกชน จะเน้นในเรื่องของอาหารเท่านั้น เพราะเรื่องวัสดุก่อสร้างผู้หนีภัยฯ ก็จะจัดหาเองจากพื้นที่พักพิงฯ ในระยะแรกผู้หนีภัยจากการสู้รบสามารถดูแลตนเองได้ดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารหรือวัสดุก่อสร้างที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะเรื่องอาหาร ผู้หนีภัยฯ ชาวกะเหรี่ยงยังคงกลับไปเพาะปลูกข้าวและหา

²⁷ Karen Refugee Committee, Monthly Report : for the month of January 1985.

อาหารอื่นๆ ได้จากอินฐานเดิม ความต้องการความช่วยเหลือด้านอาหารจากองค์กรเอกชน ในระยะแรกจึงมีไม่มาก²⁸ เพราะถึงแม้ว่าทหารพม่าจะสามารถครอบครองพื้นที่ในเขตอิทธิพล KNU ได้มากขึ้น แต่ก็ยังมีอีกหลายพื้นที่ที่ผู้หนีภัยสามารถเดินทางกลับไปยังบ้านเกิดของตนได้ ทำให้จำนวนผู้หนีภัยจากการสู้รบในประเทศไทยมีจำนวนไม่น่นอน เพราะมีการเดินทางไปมา ระหว่างพื้นที่พักพิงประเทศไทยและหมู่บ้านเดิมที่จากมา

หากแต่ในช่วงระยะเวลาต่อมาได้มีพื้นที่พักพิงเพิ่มขึ้นตามแนวชายแดนไทยมากขึ้น จาก 7 พื้นที่ กลายเป็น 31 พื้นที่ พร้อมทั้งจำนวนของผู้หนีภัยจากการสู้รบก็เพิ่มจาก 9,502 คน มาเป็น 77,107 คน (สำรวจในเดือนธันวาคม 1994) เนื่องจากกองทัพพม่าได้เริ่มทยอยตีฐานที่ มั่นของกองกำลังชนกลุ่มน้อยตามบริเวณชายแดนไทย-พม่าได้มากขึ้น และสามารถครอบคลุม และควบคุมพื้นที่อิทธิพลของกองกำลังชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่ม อันได้แก่ กองกำลังของพระคร ມอยุ่ใหม่ (New Mon State Party - NMSP) ซึ่งอยู่ในบริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ต壤ข้ามบริเวณ พื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี, กองกำลังพระครศายาห์ก้าวหน้า (The Karen National Progressive Party – KNPP) ซึ่งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของไทย ต壤ข้ามจังหวัดแม่ฮ่องสอน และพื้นที่ ในความควบคุมของ KNU ส่งผลให้ประชากรซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยอพยพเข้ามายังใน เขตไทยหลายกลุ่มยิ่งขึ้น ซึ่งแตกต่างกับช่วงปี ค.ศ.1984 ที่มีเฉพาะกลุ่มกะเหรี่ยงเท่านั้น

ในระยะแรก ลักษณะของการตั้งพื้นที่ที่พักพิงฯยังคงใช้รูปแบบเดิมคือติดชายแดนไทย-พม่า เพื่อสะดวกในการเดินทางกลับ กอปรกับผู้หนีภัยจากการสู้รบเองก็มีความประสงค์ที่จะ เดินทางกลับหมู่บ้านเดิม เนื่องจากยังมีบ้านเรือนและที่ดินเรือสวันไร่นาอยู่ในประเทศไทย การ ตั้งพื้นที่พักพิงฯในพื้นที่ที่ติดกับชายแดนจึงช่วยให้การเดินทางกลับทำได้สะดวกยิ่งขึ้น อีกทั้งยัง สามารถสืบทราบข่าวในพื้นที่ได้ อาหารการกินก็ยังพอช่วยเหลือตนเองได้ เพราะสามารถกลับไปใน เขตพม่าได้อยู่บ้าง

สถานการณ์ในช่วงปี ค.ศ. 1995-1996 เริ่มจะเห็นการเปลี่ยนแปลงของการตั้งพื้นที่พัก พิงฯ กล่าวคือได้เกิดการล่วงล้ำชายแดนไทยเข้ามายังพื้นที่พักพิงฯตามแนวตะเข็บชายแดนไทย-พม่าอย่างต่อเนื่องทั้งจากทหารพม่าและกองกำลังกะเหรี่ยงพุทธ หรือ DKBA²⁹ ทำให้ กระทรวงกลาโหมมีความคิดที่จะยุบรวมพื้นที่พักพิงฯต่างๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ให้เป็นพื้นที่พัก พิงฯที่ใหญ่ขึ้นและย้ายพื้นที่ที่ตั้งให้ลึกเข้ามายังในเขตไทยประมาณ 10-13 กิโลเมตร ทั้งนี้เพื่อให้

²⁸ ส้มภานุ Ms. Sally Thomson, ผู้ช่วยผู้อำนวยการองค์กร Burmese Border Consortium (BBC) เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2003

²⁹ The Democratic Karen Buddhist Army (DKBA) เป็นกองกำลังกะเหรี่ยงซึ่งนับถือศาสนาพุทธ และแตกตัวมาจากกองกำลัง KNU ด้วยสาเหตุของความขัดแย้งด้านศาสนาและการบริหารองค์กรในปี 1994 และได้เข้าเป็นพันธมิตรกับรัฐบาลทหารพม่า

ความคุ้มครองดูแลความปลอดภัยแก่ผู้หนีภัยจากการสู้รบ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงได้มีการทยอยยุบรวมพื้นที่ต่างๆ ให้เหลือเพียง 9 พื้นที่

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่พื้นที่พักพิงมีจำนวนลดลง แต่จำนวนประชากรของผู้หนีภัยจากการสู้รบมิได้ลดน้อยตามลงไปด้วย ทั้งนี้ เพราะในขณะที่รัฐบาลไทยได้ทำการยุบรวมพื้นที่พักพิงฯ เล็กๆ มาไว้ให้อยู่ร่วมกัน แต่จำนวนผู้หนีภัยฯ ที่เดินทางกลับประเทศพม่ากลับมีไม่มาก จำนวนประชากรจึงเกื้อจะคงที่เท่าเดิม ประกอบกับมีผู้ที่เดินทางเข้ามาใหม่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน ประมาณเดือนละ 800 – 1,000 คน เข้ามาสมทบกับประชากรที่มีอยู่เดิมคือ 114,123 คน³⁰ โดย BBC ประมาณการตัวเลขอยู่ที่ 140,296 คน (มิถุนายน 2003) เนื่องจากรวมตัวเลขของผู้ที่เข้ามาใหม่ (New arrival) ซึ่งกำลังรอการรับรองสถานภาพ “ผู้หนีภัยจากการสู้รบ”

ปี ค.ศ.	จำนวนพื้นที่พักพิง	จำนวนผู้หนีภัย*
1984	7	9,502
1985	8	16,144
1986	9	18,428
1987	9	19,670
1988	9	19,636
1989	13	22,127
1990	21	42,780
1991	25	53,681
1992	31	65,891
1993	30	72,372
1994	32	77,107
1995	28	94,305
1996	26	103,235
1997	24	116,264
1998	16	111,813
1999	15	116,047
2000	16	127,914
2001	13	138,117
2002	13	144,358
2003	12	151,950

³⁰ สถิติของกระทรวงมหาดไทยเดือนมิถุนายน 2546

ที่มา : รวบรวมจาก BBC Relief Programme Report

* จำนวนประชากรตามสถิติของ BBC

โดยสรุป การยุบพื้นที่พักพิงฯให้น้อยลงและการย้ายพื้นที่พักพิงฯให้ลึกเข้ามายูในเขตประเทศไทย ก่อให้เกิดผลเสียดังนี้คือ

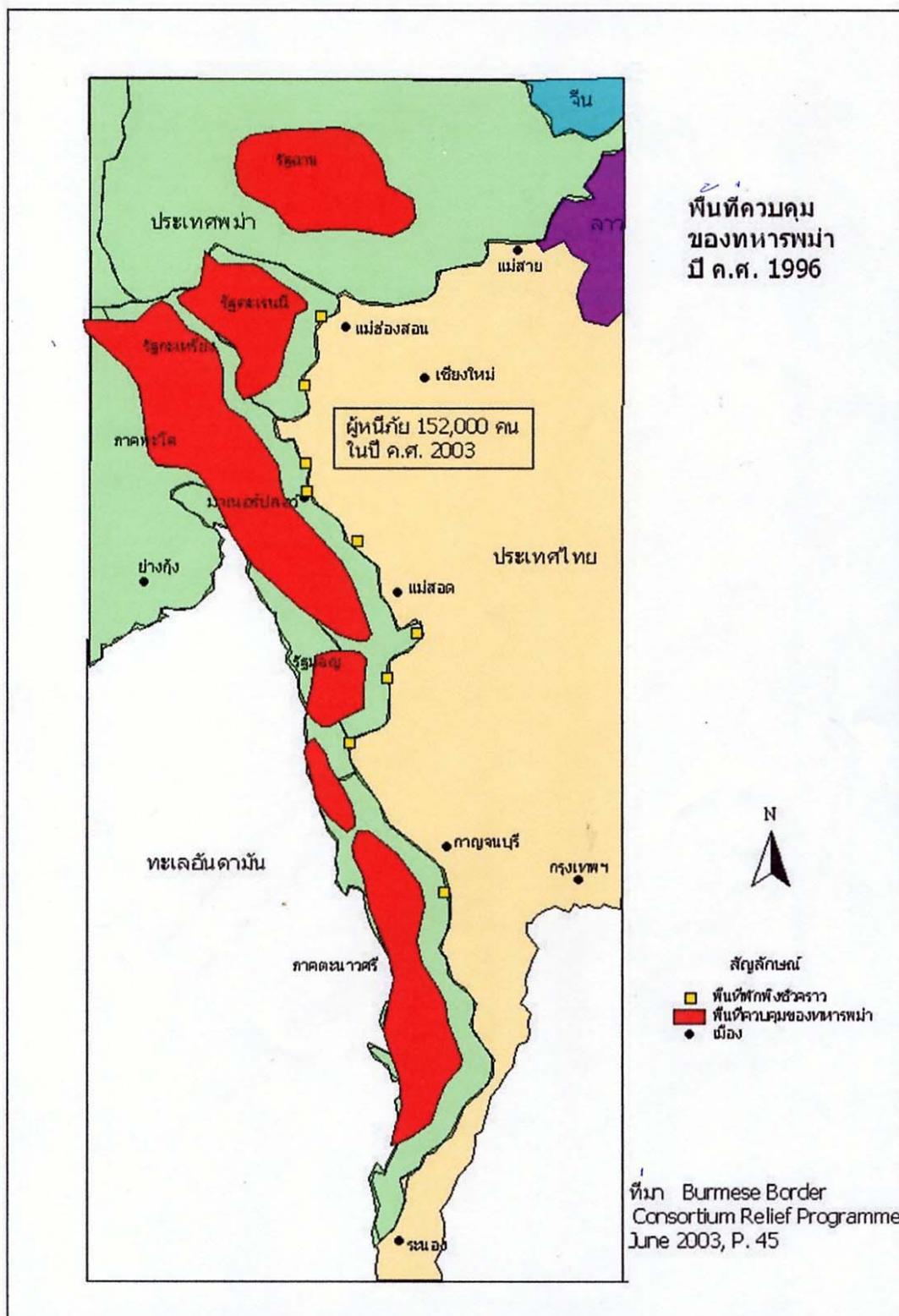
1. การยุบรวมพื้นที่ในขณะที่จำนวนประชากรไม่ได้ลดน้อยลง ได้เพิ่มความแออัดของประชากรภายในพื้นที่พักพิงฯแต่ละแห่ง

2. การย้ายพื้นที่ที่พักพิงฯให้ลึกเข้ามายในเขตไทยประมาณ 10-13 กิโลเมตร ทำให้ผู้หนีภัยฯไม่สามารถเดินทางกลับบ้านได้โดยสะดวกและทำให้ตัดขาดจากสังคมเดิมอย่างสิ้นเชิง ส่งผลให้อยู่ในประเทศไทยในลักษณะการยึงชั่ว การถูกตัดขาดจากสังคมเดิมและชุมชนอื่นฐานเดิมทำให้ความผูกพันมีน้อยลง และทำให้ไม่สามารถสืบสานความเป็นไปของสถานการณ์ว่าส่วนยังมีการสู้รบทันอยู่หรือไม่ ทำให้ไม่มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะเดินทางกลับบ้านเกิดด้วยตนเอง จำเป็นต้องฟังข้อมูลจากคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชี้ชี้ดูแลพื้นที่พักพิงฯ ซึ่งส่วนใหญ่ยังเป็นสมาชิกของกองกำลัง KNU อญี่ ซึ่งเป็นพวกที่ไม่มีความประณาน่าที่จะให้ผู้หนีภัยฯ เดินทางกลับประเทศไทย พม่า ทราบได้ที่ยังไม่สามารถเจรจาตกลงในทางการเมืองกับรัฐบาลพม่าได้

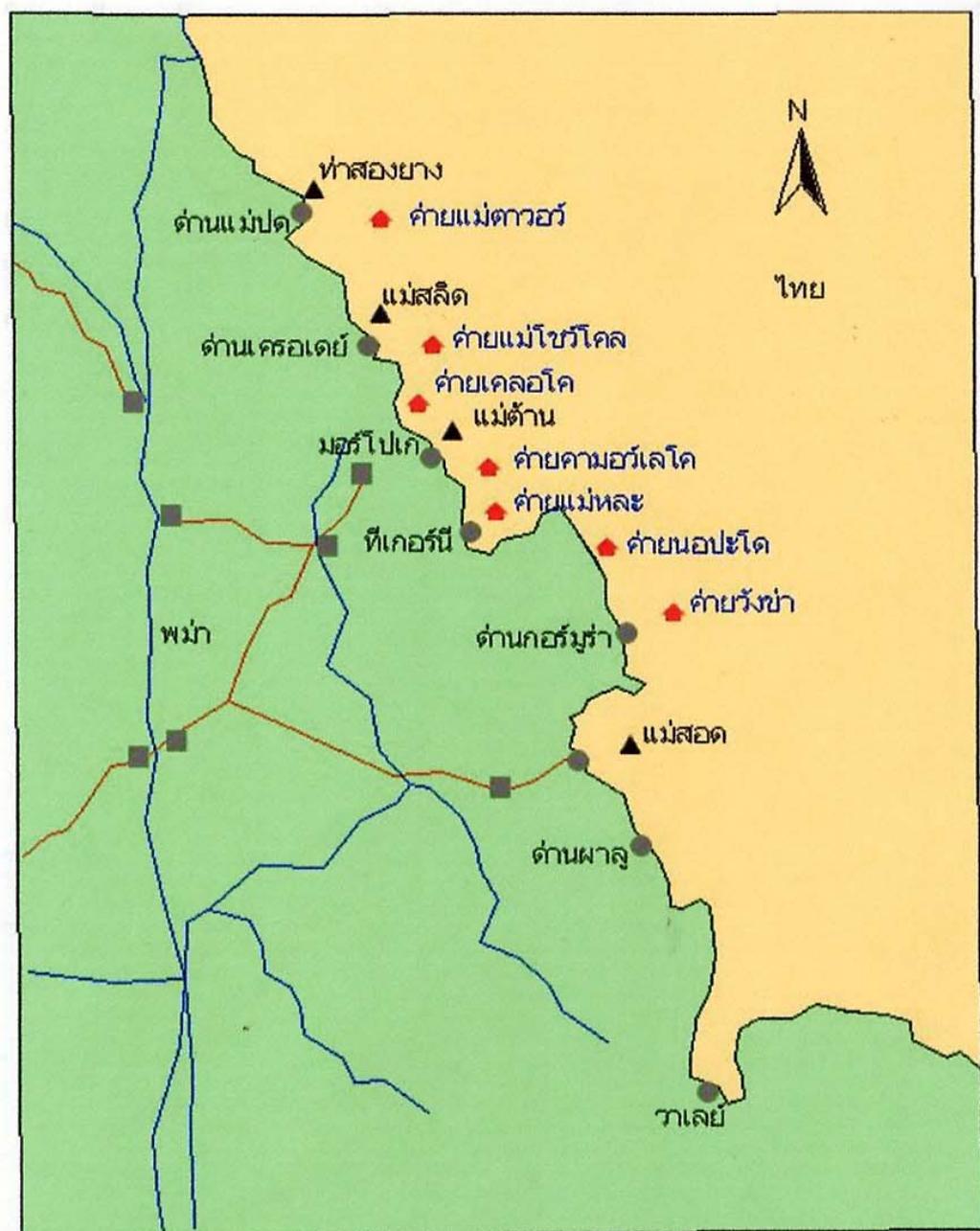
3. การย้ายพื้นที่พักพิงฯ เข้ามายูในเขตประเทศไทยมากขึ้น ทำให้ผู้หนีภัยฯ ไม่สามารถเดินทางกลับบ้านเดิมได้สะดวก การพึงพิงความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนต่างชาติก็มีมากขึ้น เพราะแต่เดิมยังสามารถกลับไปทำการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวพืชผลจากเรือกสวนไร่นาของตนได้บ้าง การพึงพาอาหารจาก NGOs จึงมีไม่มาก สถานการณ์เช่นนี้จึงทำให้ศักยภาพในการดูแลตนเองของผู้หนีภัยฯ ลดลง

4. รัฐบาลพม่าประสบความลำเร็จในการผลักภาระการดูแลกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยซึ่งอาศัยอยู่ตามบริเวณชายแดนไทย-พม่า ให้เป็นภาระของประเทศไทยโดยสมบูรณ์ เพราะรัฐบาลพม่ามีความหวั่ระแวงประการที่อาศัยอยู่ในเขตราชชนกลุ่มน้อยนั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในครอบครัวของกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลพม่า หรือไม่ก็เป็นมวลชนที่ให้การสนับสนุนกองกำลังเหล่านี้ ดังนั้นการผลักดันบุคคลเหล่านี้ออกจากพม่าได้จึงเท่ากับเป็นการ

แก้ไขปัญหาได้ในสองประการ คือ 1) ทำลายชุมชนที่ให้การสนับสนุนกองกำลังชนกลุ่มน้อยและทำให้กองกำลังอ่อนแอลง 2) ขับไล่มวลชนซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลออกจากประเทศ

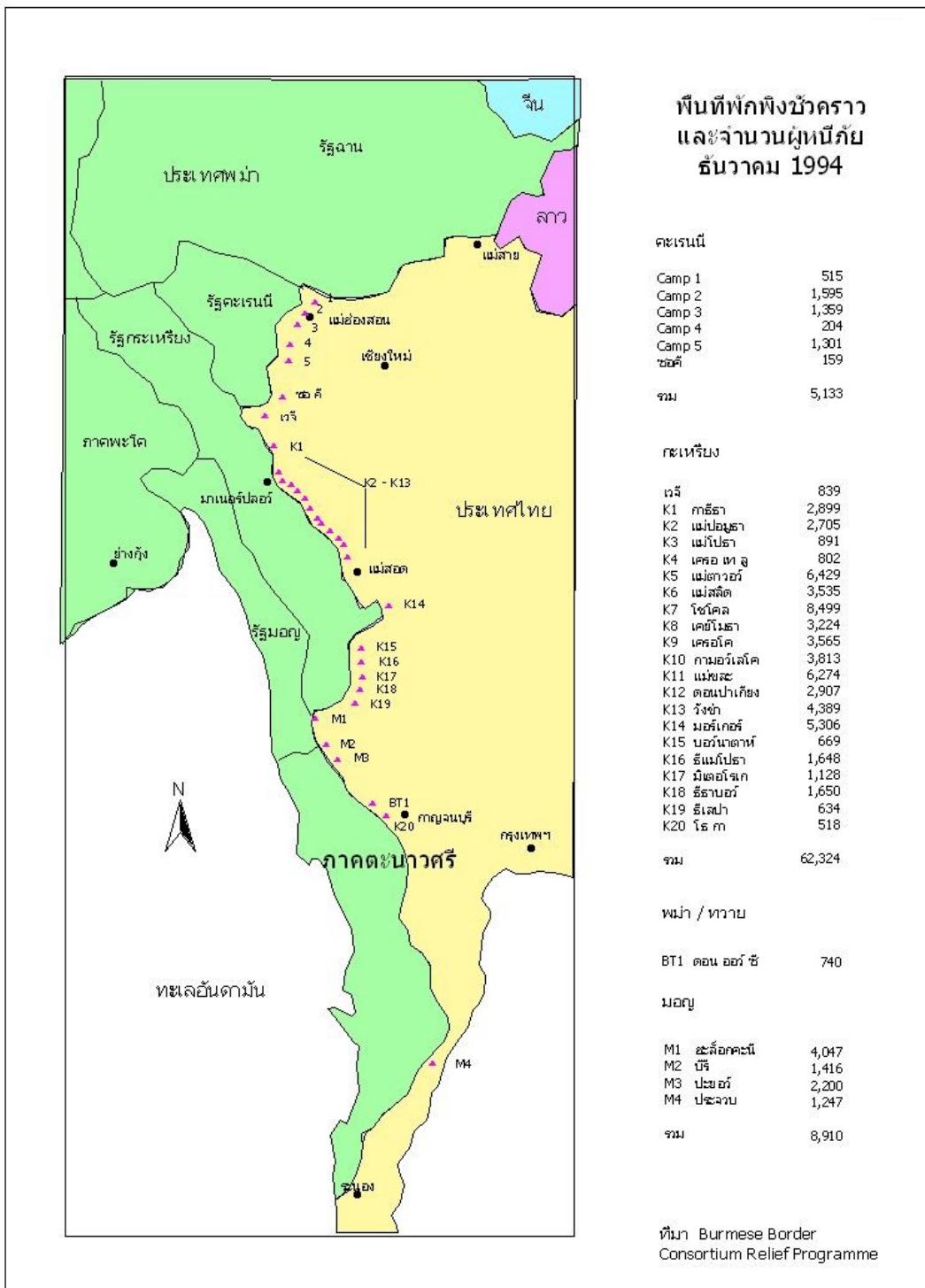
พื้นที่พักพิงชั่วคราว ปีค.ศ. 1985

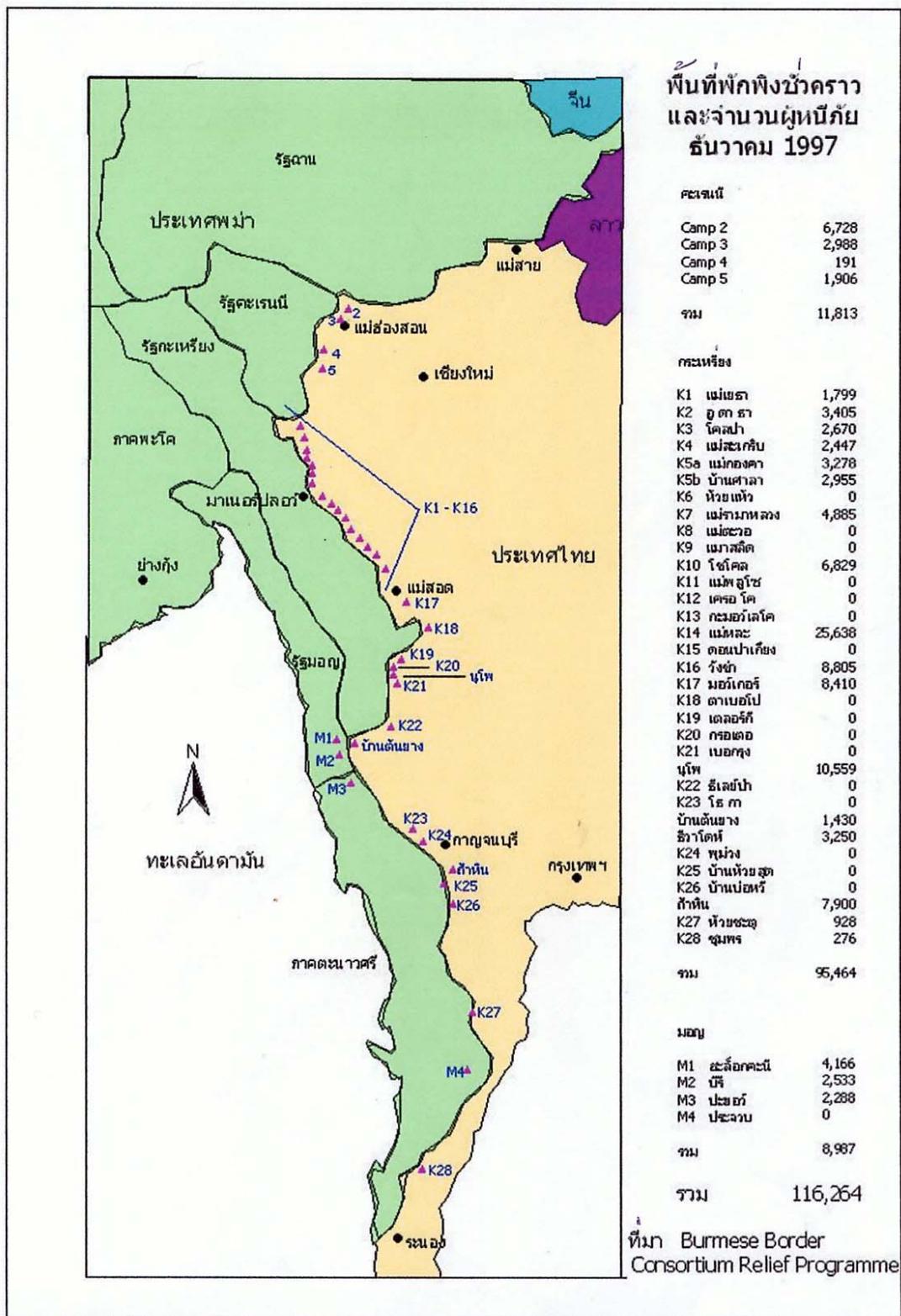

สัญลักษณ์

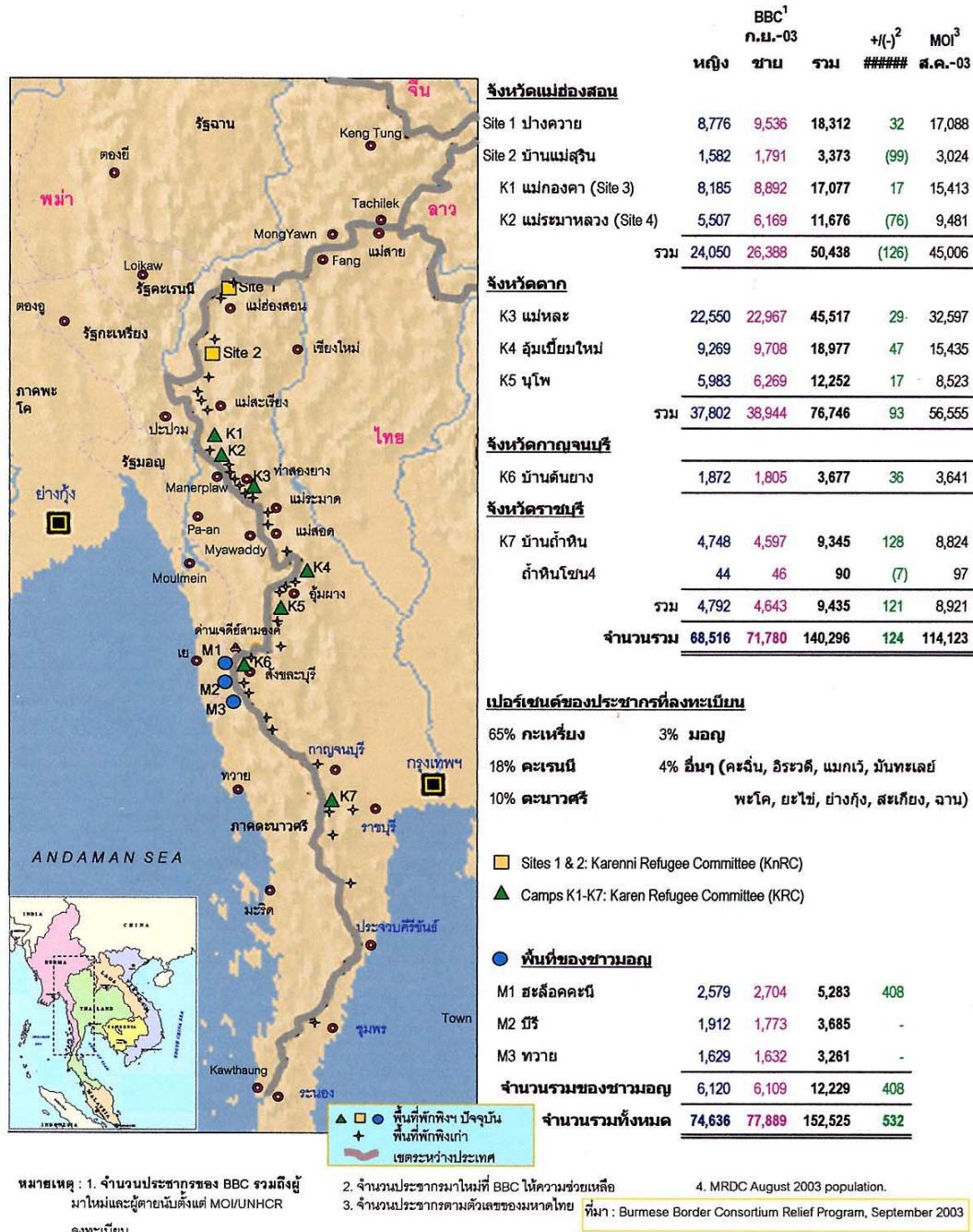
- เมือง
- ต้าน
- ▲ อำเภอ
- ◆ ค่ายผู้หนีภัย
- ~~~~~ ถนน
- ~~~~~ แม่น้ำ

ที่มา : Karen Refugee Committee,
Monthly Report January 1985

แผนที่พื้นที่พักพิงข้าวคราว และจำนวนประชากร กันยายน ค.ศ. 2003

๖. พื้นที่ที่อยู่ใกล้ชุมชน : ปัญหากับราชบูรีในพื้นที่ใกล้เคียง

ในการเลือกพื้นที่สำหรับการตั้งพื้นที่พักพิงนั้น กระทรวงมหาดไทยมีนโยบายในการเลือกพื้นที่ที่อยู่ใกล้จากชุมชนไทยและมีชัยภูมิที่เหมาะสมต่อการควบคุมผู้หนีภัยจากการสู้รบไม่ให้หลบหนีจากพื้นที่ได้โดยสะดวก อาทิเช่น พื้นที่พักพิงฯบ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบูรี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสวนผึ้งประมาณ 20 กิโลเมตร ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 80 กิโลเมตร และห่างจากชายแดนประมาณ 10 กิโลเมตร ภูมิประเทศเป็นทุบเขานึ่งหลังจะมีแนวภูเขาเป็นกำแพงกันด้านหน้ามีลำห้วยผ่าน และมีทางอิฐเพียงด้านเดียว ซึ่งมีด้านควบคุมการเข้าออกโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไทย พื้นที่พักพิงฯบ้านตันยาง อำเภอสังขละบูรี จังหวัดกาญจนบูรี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสังขละบูรีประมาณ 40 กิโลเมตร ห่างจากศาลากลางจังหวัด 270 กิโลเมตร แต่ห่างจากชายแดนไทย-พม่าเพียง 1 กิโลเมตรเท่านั้น เช่นเดียวกับพื้นที่พักพิงฯบ้านนุโพ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภออุ้มผางประมาณ 62 กิโลเมตร ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 309 กิโลเมตร และห่างจากชายแดนประมาณ 10 กิโลเมตร ในขณะที่พื้นที่พักพิงฯบ้านแม่กองคำ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 230 กิโลเมตร และห่างจากชายแดนประมาณ 13 กิโลเมตร และพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่ลามาหลวง อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอนก็อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 270 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอสบเมยประมาณ 70 กิโลเมตร

พื้นที่พักพิงฯที่อยู่ใกล้จากชุมชนไทยจะไม่ค่อยมีผลกระทบต่อราชบูรีเท่าใดนัก อีกทั้งประชาชนในพื้นที่ก็ไม่มีความรู้สึกต่อต้านผู้หนีภัยจากการสู้รบมาก เนื่องจากไม่มีการปฏิสัมพันธ์ใดๆ ต่อกัน บางคนแทนจะไม่รู้ด้วยซ้ำว่ามีผู้หนีภัยจากการสู้รบอยู่ในพื้นที่จังหวัดของตน นอกจากเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกันเท่านั้น ยกเว้นประชาชนในจังหวัดราชบูรี ซึ่งมีกรณีที่เกี่ยวพันกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยงจากประเทศไทยพม่าใน 2-3 กรณี คือ การที่กองกำลังทหารพระเจ้า (God's Army) บุกยึดโรงพยาบาลราชบูรีที่อำเภอสวนผึ้ง และจับคนไข้และเจ้าหน้าที่เป็นตัวประกันในเดือนมกราคม 2000 และกรณีที่กองกำลังกะเหรี่ยงไม่ทราบลังกัดชุมยิงรถนักเรียนในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบูรี ในปี ค.ศ. 2002 ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ประชาชนในจังหวัดราชบูรีมีความรู้สึกไม่ปลอดภัยและแสดงความไม่พอใจที่มีชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในจังหวัดราชบูรีและมีผู้หนีภัยจากการสู้รบอยู่ในพื้นที่พักพิงฯบ้านถ้ำหิน

แม้ว่าพื้นที่พักพิงฯส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลชัดกับชุมชนไทย แต่ก็มีบางพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนไทย และก่อให้เกิดปัญหาการผลกระทบกระทึ่งและความไม่พอใจในหมู่ราชบูรีไทย เป็นอย่างมาก อาทิเช่น พื้นที่พักพิงฯบ้านในสอย ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัด

แม่ร่องสอน³¹ และอยู่ใกล้กับหมู่บ้านปางหมู ตำบลในสอย อำเภอเมือง จังหวัดแม่ร่องสอน ซึ่งใช้เวลาเดินเพียง 30-45 นาที หรือน้อยกว่านั้นสำหรับผู้หนีภัยจากการสู้รบ ทำให้ผู้หนีภัยฯ สามารถเดินทางมาจังหวัดบ้านปางหมูได้สะดวก เนื่องจากพื้นที่พักพิงฯไม่มีรั้วกันและเป็นเขตป่าธรรมชาติ ทำให้การเดินทางเข้าออกพื้นที่พักพิงฯทำได้โดยสะดวก ด้วยเหตุนี้ทำให้มีการลักลอบเข้ามารับจ้างเป็นแรงงานรายวัน ในขณะที่เด็กๆ จะเดินทางเข้ามาเรียนหนังสือร่วมกับเด็กไทยในโรงเรียนประถมในเขตหมู่บ้านปางหมู ซึ่งทางโรงเรียนก็ไม่มีนโยบายกีดกันเด็กที่มาขอรับการศึกษาเนื่องจากเป็นนโยบายของรัฐ ซึ่งไม่ปฏิเสธผู้ต้องการรับบริการด้านการศึกษา เพียงแต่ทางโรงเรียนไม่สามารถออกประกาศนียบัตรให้แก่นักเรียนที่จบการศึกษาได้ เนื่องจากไม่ใช่เด็กไทยและมีทะเบียนบ้านเช่นเด็กไทยทั่วๆไป

ปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งจะเป็นการปัญหาลักษณะอย่างเนื่องจากประชากรที่เป็นผู้หนีภัยฯ ในพื้นที่พักพิงฯบ้านในสอยมีมากถึง 4,405 คน³² จึงยากต่อการควบคุมของคณะกรรมการพื้นที่พักพิงฯ ได้แก่ คณะกรรมการ Karen Refugee Committee และเจ้าหน้าที่อส.ของไทย ชาวบ้านในบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียง อาทิเช่น บ้านปางหมู จะพูดถึงการเข้ามาลักขโมยพืชไร่ในสวนของผู้หนีภัยจากการสู้รบอย่างสม่ำเสมอ นอกจากจะลักขโมยพืชไร่ในสวนไปบริโภคแล้ว ยังมีการลักทรัพย์ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงอีกด้วย ส่วนเหตุผลอื่นๆ ได้แก่ การทำลายลิ่งแวงล้อมอันเนื่องมาจากน้ำเสียและขยะมูลฝอย การตัดไม้ในบริเวณป่าสงวน เพื่อมาซ้อมเชzm ที่อยู่อาศัย เป็นต้น³³ จนในที่สุดทางจังหวัดแม่ร่องสอนได้มีคำสั่งให้ย้ายผู้หนีภัยฯออกจากพื้นที่เพื่อลดความขัดแย้งในหมู่ราษฎรไทยในบริเวณใกล้เคียง

พื้นที่พักพิงฯอีกแห่งซึ่งกำลังมีปัญหาได้แก่ พื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่บ้านแม่อကสู หมู่ที่ 9 ตำบลแม่หละ อยู่ติดกับถนนหมายเลข 105 อำเภอแม่สอด อำเภอแม่สะเรียง ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 57-60 พื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอท่าสองยางเพียง 22 กิโลเมตร บริเวณใกล้เคียงมีหมู่บ้านราชภูมิไทย รอยล้อมอยู่หลายหมู่บ้านอาทิเช่น หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 และ หมู่ 5 แม่หละ หมู่บ้านเหล่านี้ได้รับผลกระทบด้านลบจากผู้หนีภัยการสู้รบบ้านแม่หละ จนกระทั่งได้ทำการร้องเรียนโดยเข้าชื่อกันเป็นจำนวนหลายร้อยคน และล่าสุดได้เสนอเรื่องโดยตรงต่ออุตุนิสนาชิก (สาน.) จังหวัดตาก นายรักช์ ตันติสุนทร³⁴ เพื่อให้ผลักดันออกจากพื้นที่ และให้ลงกลับประเทศไทย

³¹ ปัจจุบันได้ยุบรวมไปอยู่กับผู้หนีภัยจากการสู้รบที่พื้นที่พักพิงฯบ้านปางคำวาย/บางแทรกเตอร์ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ร่องสอน ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการศูนย์สั่งการชายแดนไทย-พม่า จังหวัดแม่ร่องสอน วันที่ 1 สิงหาคม 2002.

³² สถิติสำรวจของ Burmese Border Consortium, เดือนพฤษจิกายน 2002.

³³ สัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ร่องสอน

³⁴ สัมภาษณ์ นายอนุชิต สงขลา ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก วันที่ 24 ตุลาคม 2546

พม่าหรือส่งไปประเทศที่สาม โดยให้เหตุผลว่ามีผลกระทบต่อชุมชนไทยในด้านปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาแรงงานถ่อน และปัญหาด้านสาธารณสุข เนื่องจากได้เกิดโรคซึ่งได้หายไปจากชุมชนนานแล้ว เช่น โรคพิษหลังแอ่น และโรคเท้าช้าง เป็นต้น เป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอท่าสองยางในการรักษาผู้หนีภัยจากการสูบเหล่านี้ ทำให้ราชภูมิไทยในพื้นที่ใกล้เคียงมีความรุ้งสีกว่า บุคคลต่างด้าวเหล่านี้เข้ามาแย่งสิทธิในการได้รับบริการจากรัฐของพวากชน

ในส่วนของสิ่งแวดล้อม บ้านไทยอาศัยอยู่ในบริเวณป่าไม้ขึ้นของลำห้วยที่ไหลผ่านพื้นที่พักรพิงฯ บ้านแม่หละ พบร่วม น้ำสกปรกด้วยสารพิษอันเกิดจากน้ำเสียทำให้เกิดโรคผื่นคันเมื่อไปใช้น้ำในลำห้วย และไม่สามารถใช้ในการบริโภคหรือชะล้างทำความสะอาดได้ต่อไป นอกจากนั้น ราชภูมิไทยยังเชื่อว่าผู้หนีภัยตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไม้ไปซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของตน หรือบางคนก็จะตัดต้นไม้ทั้งต้นมาเพียงเพื่อเก็บใบไม้ไปซ่อมแซมหลังคาบ้านที่อยู่อาศัยของตน การกระทำเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจอย่างมาก และนำไปสู่ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง การทำร้ายซึ่งกันและกัน อันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำและมีท่าจะบานปลายสูงขึ้น ในส่วนของปัญหาด้านเศรษฐกิจเกิดสภาวะการแย่งงานกันทำระหว่างชาวบ้านไทยและผู้หนีภัยจากการสูบ เนื่องจากเรียกค่าแรงต่อประมาณวันละ 30 บาท ทำให้นายจ้างนิยมจ้างผู้หนีภัยฯ มากกว่าราชภูมิไทย นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของการหาของป่า ซึ่งเป็นอาชีพหนึ่งของราชภูมิไทยในพื้นที่โดย

ผู้หนีภัยฯ อุกมาหากายของป่าเพื่อนำไปบริโภคและขาย ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร ธรรมชาติ ซึ่งลดน้อยลงไปทุกวัน เมื่อมีบุคคลที่ชาวบ้านถือว่าเป็น “บุคคลภายนอก” มาแบ่งปันทรัพยากร อันมีจำกัด จึงทำให้เกิดความไม่พอใจมากขึ้นทุกที่

นอกจากการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและงานอาชีพในห้องที่แล้ว ราชภูมิไทยยังรุ้งสี น้อยใจและเกิดความรังเกียจเมื่อเปรียบเทียบว่า ผู้หนีภัยจากการสูบบันนี้มีความเป็นอยู่ที่สุขสบายกว่าตน เนื่องจากไม่จำเป็นต้องทำงานก็มีกิน เพราะองค์กรเอกชนต่างชาติมีอาหารมาแจก เมื่อเจ็บป่วยก็มีแพทย์/พยาบาลให้การรักษาฟรีโดยไม่ต้องเสียค่าบริการ บุตรหลานได้รับการศึกษา ทุกอย่างมีไว้บริการอย่างพร้อมมูลภายในพื้นที่พักรพิงฯ อีกทั้งผู้หนีภัยฯ ในพื้นที่พักรพิงฯ บ้านแม่หละนั้นมีจำนวนเกือบจะเท่ากับประชากรของอำเภอท่าสองยางคือประมาณ 60,000 คน ในขณะที่จำนวนผู้หนีภัยจากการสูบประมาณ 45,517 คน³⁵ ซึ่งเป็นจำนวนประชากรที่ใกล้เคียงกันมาก ราชภูมิไทยรุ้งสีกວ่าประชากรซึ่งเป็นผู้หนีภัยฯเหล่านี้มีความต้องการที่ไม่พอเพียง อันเป็นสาเหตุให้กระทำการที่ผิดกฎหมายหลายประการ อาทิเช่น การอุกمارับจ้างนายทุนไทยลักลอบตัดไม้ หรือลักลอบออกจากพื้นที่พักรพิงฯ ไปรับจ้างในจังหวัดใกล้เคียง เช่น เชียงใหม่ ลำพูน หรือเดินทางเข้ามาถึงจังหวัดชั้นใน เช่น กรุงเทพฯ นอกจากนี้ยัง

³⁵ สถิติของ Burmese Border Consortium เดือนกันยายน 2003

มีการลักลอบทำบัตรประชาชนปลอม และกิจกรรมที่เป็นรายต่อความมั่นคงของชาติและ
กระบวนการระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน³⁶

ปัญหาใหม่ของฝ่ายราชการไทยที่พบในปัจจุบันคือ การหลบหนีออกจากพื้นที่พักพิงฯ เพื่อไปก่อตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ โดยหลบออกมาร่วมกันประมาณ 10-20 ครอบครัว และไปจับ จองพื้นที่เพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงของอำเภอท่าสองยาง ได้ ตรวจสอบและพบผู้กระทำการดังนี้ จึงได้ทำการควบคุมอย่างใกล้ชิดขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงการตั้ง ถิ่นฐานอย่าง公然ของผู้หนีภัยจากการสูรบ เพราะในปัจจุบันนี้ได้พบเหตุการณ์เช่นนี้ในสองพื้นที่ แล้ว

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งอยู่ในอำเภอท่าสองยางจะเป็นเชื้อชาติ กะเหรี่ยงโดยเป็นอัตราส่วนถึงร้อยละ 95 ในขณะที่เป็นคนไทยเพียงร้อยละ 5 และชาวกะเหรี่ยง เหล่านี้ต่างก็มีญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงอยู่ในเขตประเทศไทยเช่นกัน³⁷ มีการพบปะสังสรรค์และ ไปมาหาสู่กันเป็นปกตินับตั้งแต่สมัยอดีตจนปัจจุบัน สถานการณ์และลักษณะของลังคม เช่นนี้ไม่ควรจะเกิดเหตุการณ์ที่ประชาชนจะเข้าชื่อกันเพื่อขับไล่ผู้หนีภัยจากการสูรบซึ่งเป็นกลุ่ม ชาติพันธุ์เดียวกันคือกะเหรี่ยงออกจากพื้นที่ ทั้งๆ ที่ในอดีต ชุมชนไทยเชือสายกะเหรี่ยงเหล่านี้ เดยก่อการโอบอุ้มชาวกะเหรี่ยงจากเขตพม่าในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตไทยอยู่เสมอ เหตุการณ์ในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนกะเหรี่ยงในไทยเริ่มเห็นปัญหาของการเข้าถึง ทรัพยากรธรรมชาติและการรับบริการของรัฐโดยผู้หนีภัยจากการสูรบมากขึ้น และตั้งข้อรังเกียจ แม้จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันก็ตาม เช่นเดียวกับชุมชนหมู่บ้านปางหมูในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีประชารัตน์หนึ่งเป็นชาวกะยาห์ (หรือคระเรน) ซึ่งคนเรียกว่า “ยาง แดง” ในขณะที่บางส่วนเป็นชาวไทยใหญ่ แต่ชุมชนไทยซึ่งเป็นพื้นชาวกะยาห์และชาวไทยใหญ่ ต่างก็ตั้งข้อรังเกียจ

ผู้หนีภัยซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันตน ในบางท้องที่ถึงกลับทำร้ายผู้หนีภัยฯที่หลบหนี ออกจากมหาดของในป่าบริเวณใกล้พื้นที่พักพิงฯ ความเกลียดชังระหว่างประชากร 2 กลุ่มนี้ (ซึ่งเริ่ม มีให้เห็นในหลายพื้นที่ อาจจะทวีความรุนแรงมากขึ้น) ในอนาคตอาจรุนแรงจนเกิดการประทกัน ได้หากไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกันและกันให้มากยิ่งขึ้น

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่างผู้หนีภัยจากการสูรบและประชาชนไทยในพื้นที่นับวัน จะทวีความรุนแรงขึ้น ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบในเร็ววัน อาจจะทำให้กลยุทธ์ เป็น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศต่อไป โดยเฉพาะเมื่อผู้หนีภัยจากการสูรบเหล่านี้เดินทาง

³⁶ สัมภาษณ์ นายอนุชิต สงขลา ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก วันที่ 24 ตุลาคม 2546

³⁷ อำเภอ “ท่าสองยาง”

กลับประเทศมาร์กินอนาคต ก็จะนำพาความรู้สึกไม่ดีหรือประสบการณ์อันขึ้นอันเกิดจากการถูกขับไล่กลับไปด้วย ดังนั้นแทนที่ประเทศไทยจะได้ “มิตร” ซึ่งเคยได้รับความอนุเคราะห์จากรัฐบาลไทยและประชาชนโดยการได้พักพิงอาศัยอย่างสงบสุขเป็นเวลาเกือบ 20 ปี (ตั้งแต่ปีค.ศ. 1984) เราอาจจะได้ “ศัตรู” ที่พกพาความเจ็บแคร์และเกลียดชังประเทศไทยและประชาชนไทยเป็นการตอบแทนก็อาจเป็นได้ และที่สำคัญบุคคลเหล่านี้ซึ่งอาจเป็นได้ทั้ง “มิตร” หรือ “ศัตรู” จะเป็นเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดเรา เพราะพื้นที่อันจะเป็นที่อยู่อาศัยของเขานอนคาดก็คือ “รั้ว” หรือ “แนวหน้า” ที่ประชิดติดรั้วบ้านไทยอย่างแนบแน่น การดำเนินนโยบายเพื่อเสริมสร้าง “มิตร” ในวันนี้จึงเป็นนโยบายที่รัฐบาลไทยจำเป็นต้องวางแผนเสียตั้งแต่วันนี้

ค. พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ : ปัญหาการทำลายทรัพยากรในป่า

พื้นที่พักพิงฯ 8 ใน 9 แห่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ออาที่ เช่น พื้นที่พักพิงฯ บ้านโนโภ อยู่ในเขตราชอาณาจักรสัตว์ป่าอุ้มผาง ในขณะที่พื้นที่พักพิงฯ บ้านแม่ กองคายอยู่ในเขตอนุรักษ์สัตว์ป่าสาละวิน ดังนั้นแม้ว่ากระทรวงมหาดไทยจะได้ประสานงานกับ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อขอให้ผู้หนึ่นภัยจากการสูรบอยู่ในพื้นที่เหล่านี้ หากแต่ ก็มีแรงกดดันจากการป่าไม้ให้ผลักดันผู้หนึ่นภัยจากการสูรบออกจากพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าอยู่เสมอ ทำให้ผู้หนึ่นภัยจากการสูรบมีโอกาสเลี้ยงสูงต่อการถูกขับไล่ออก จากพื้นที่ นอกจากนี้การหาพื้นที่ใหม่ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะกระทำได้ง่าย เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ที่มี ชัยภูมิเหมาะสมจะตั้งเป็นพื้นที่พักพิงฯ ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ดัง ตัวอย่างเช่น พื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ร้อยละ 79 ได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไป เรียบร้อยแล้ว³⁸

การอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ทำให้เกิด ข้อจำกัดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในเขตป่าสงวนเหล่านี้ และกรมป่าไม้เป็นผู้มีอำนาจในการ จัดระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ไว้ว่าจะเป็นการตัดไม้หรือเก็บของป่าเพื่อใช้ในการบริโภค นอกจากกรมป่าไม้แล้ว ชุมชนไทยที่อยู่ใกล้เคียงยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างไม่เป็นทางการใน การกำหนดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในเขตป่าสงวนอีกด้วย โดยชาวบ้านในเขตใกล้เคียงจะ กำหนดพื้นที่ที่อนุญาตให้ผู้หนึ่นภัยจากการสูรบใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่ประสานกับเขตที่ ชุมชนไทยจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจากป่า ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการแย่งชิงการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเริ่มนี้จำกัด กรมป่าไม้จะเป็นผู้กำหนดกฎหมายที่และระเบียบการใช้ ประโยชน์จากป่า โดยจะแจ้งระเบียบการต่างๆ ให้คณะกรรมการพื้นที่พักพิงฯทราบเพื่อแจ้ง ให้กับทุกครอบครัวในพื้นที่พักพิงฯทราบต่อไป³⁹

³⁸ เพื่อนไร้พรเมเดน, “คนลี้ภัยในร่มป่า” (เชียงใหม่ : เพื่อนไร้พรเมเดน, 2540), หน้า 50-54.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57-59.

จากการวิจัยของเพื่อนไร้พรมแดนในงานวิจัย “คนลี้ภัยในร่มเป่า” พนบฯผู้หนึ่งจากการสูรับสารณ์ลดTHONการพึงพาจากองค์กรเอกชนได้ หากได้รับอนุญาตให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าได้บ้าง ซึ่งทางกรมป่าไม้มองก็ได้ยึดหยุ่นให้บ้างหากมีการร้องขออย่างเป็นทางการ และเป็นรายกรณีไปอาทิเช่น การเก็บใบตองตึงหรือหญ้าคาเพื่อนำมาใช้หมุงหลังคา ซึ่งแต่เดิมนั้นผู้หนึ่งก็จากการสูรับต้องลงทุนซื้อวัสดุในการมุงหลังคาเป็นเงินจำนวนไม่น้อย ปัจจุบันร้อยละ 53 ของผู้หนึ่งก็ฯ จะเก็บใบตองตึงหรือหญ้าตามาทำเป็นหลังคาที่พักอาศัยด้วยตนเอง

นอกจากนี้ยังมีการตัดไม้ไผ่เพื่อซ้อมแซมที่พักอาศัย ซึ่งจะต้องทำการซ้อมแซมน้อยกว่าปีละครั้ง ไม่ไฟที่ตัดมาจะนำมาใช้ในการทำไฟนั้นและปูพื้นบ้าน ซึ่งจะทำการซ้อมแซมภายในระยะเวลาสองปี ปัจจุบัน BBC ได้พยายามช่วยจัดซื้อไม้ไผ่มาให้ เพื่อหลีกเลี่ยงการตัดไม้ไผ่ในบริเวณป่าสงวน ในขณะที่บางพื้นที่พักพิงฯ ที่พอมีพื้นที่อยู่บ้างก็จะทำการปลูกไม้ไผ่เพื่อใช้สอย นอกจากนี้ยังช่วยปลูกต้นไม้ในบริเวณป่าสงวนเพื่อชดเชยส่วนที่ตัดไปอีกประการหนึ่งด้วย ผู้หนึ่งก็จากการสูรับส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรหรือท่ออยู่อาศัยในเขตชนบทและในป่า จึงมีความผูกพันกับป่ามาก โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงนั้น เป็นผู้ที่มีวัฒนธรรมในการอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่าเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว การใช้ประโยชน์จากป่าจะทำอย่างมีสำนึกรู้ และไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เฉกเช่นชาวเขาเผ่าอื่นๆ แต่เนื่องจากสภาวะความจำเป็นของการดำรงชีวิตภายในพื้นที่พักพิงฯ ทำให้ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากป่า โดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนี้การมีประชากรเป็นจำนวนมากทำให้ความต้องการในการใช้ทรัพยากรจากป่าสูงตามไปด้วย ทำให้กรรมป่าไม้จำเป็นต้องออกกฎระเบียบในการห้ามตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าสงวน

หากแต่ความเคยชินตึ้งแต่ครั้งยังใช้ชีวิตอยู่ในเขตป่าที่สมบูรณ์ในเขตพม่า ซึ่งผู้หนึ่งก็จากการสูรับสารณ์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นไม้ ไม้ไผ่ ใบไม้ ไม้พุ หรือต้นไม้ที่ตายในป่า ตลอดจนราไกไม้ เพื่อนำมาใช้สร้างบ้านเรือนหรือใช้เป็นอาหารและยาได้ ตลอดจนเป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้มอาหารและให้ความอบอุ่นในฤดูหนาว การหาของจากป่าจึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของสังคมดั้งเดิม การถูกห้ามมิให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากป่าจึงเท่ากับเป็นการตัดตอนสายใยของวิถีชีวิตตามสังคมดั้งเดิม อีกทั้งยังเป็นการทำให้ศิลปะวัฒนธรรมบางส่วนต้องขาดหายไป อาทิเช่น การจักสานเครื่องใช้ไม้สอยภายในครัวเรือนจำพวกกระบุง ตะกร้า เครื่องดักจับสัตว์ป่า นก และปลา อีกทั้งงานฝีมืออีกหลายอย่างที่ทำจากไม้ไผ่และนำมาจักสานเป็นงานศิลปะต่างๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้หนึ่งก็ฯ บางกลุ่มจะใช้ทรัพยากรธรรมชาติเท่าที่จำเป็น และใช้อย่างรู้คุณค่านั้นแต่ก็มีผู้หนึ่งก็ฯ บางกลุ่มกลับใช้ความสามารถในการตัดไม้มาเป็นเครื่องมือในการรับจ้างนายทุนตัดไม้มาค่าในบริเวณป่าสงวนแห่งชาติ ที่เป็นข่าวคึกโครมได้แก่ผู้หนึ่งก็ฯ พื้นที่พักพิงฯ บ้านแม่กองคำ-บ้านศาลา อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติສาละวิน ซึ่งครอบคลุมเนื้อที่ถึง 546,875 ไร่ หรือประมาณ 875 ตารางกิโลเมตร และ

บริเวณโดยรอบอุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้คุณภาพสูงนานาชนิด เจ้าหน้าที่จากการป่าไม้ระบุว่า ผู้หนีภัยฯ ในพื้นที่พักพิงฯ แห่งนี้จะรับจ้างนายทุนตัดไม้เป็นรายตัน เมื่อตัดเสร็จแล้วก็จะฝังไว้หลังจากนั้น

ก็จะมีผู้ค้าไม้หรือนายทุนติดต่อโดยผ่านทางนายหน้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลในพื้นที่ระบุว่า ต้องการไม้จำนวนเท่าไหร่ และเมื่อได้จากนั้นเมื่อเห็นว่าไม้ที่ตัดไม้มีปริมาณพอสมควรแล้ว ก็จะมีคนอีกกลุ่มหนึ่งว่าจ้างช่างจากชาวบ้านหรือชาวเกาะเรียกมาชักลากไม้นั้นออกจากป่าลงสู่แม่น้ำสาละวิน การตัดไม้นิยมทำในหน้าฝน เพราะพื้นดินจะลื่น ซึ่งสอดรับกับสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นทิวเขาระดับแนวฝั่งแม่น้ำสาละวิน และมีความลาดชันพอเหมาะสม ทำให้ง่ายต่อการลากชักไม้ลงสู่แม่น้ำ และเมื่อได้ที่ไม้เหล่านี้ลงสู่แม่น้ำสาละวินแล้ว เจ้าหน้าที่ของไทยก็ไม่สามารถทำอะไรได้ เพราะแม่น้ำสาละวินเป็นแม่น้ำแบ่งเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า ดังนั้นไม่ท่องอยู่ในน้ำไม่ถือว่าเป็นของฝั่งไทยหรือพม่า แต่ให้ถือว่าเป็นของกลาง จึงทำให้การแย่งชิงไม้ระหว่างผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ เมื่อแบ่งไม้ได้ก็จะลากไม้เข้าฝั่งพม่าและสามบัญชีเป็นไม้พม่าทันที⁴⁰

กรมป่าไม้จึงได้พิจารณาแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการขอให้ทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนพิจารณาข้อพื้นที่พักพิงฯ บ้านแม่ก่องคำ-แม่คานาอูกจากพื้นที่ป่าสาละวินโดยด่วน โดยหนังสือที่ กษ.0778/6687 ลงวันที่ 17 มีนาคม 2543 ให้พิจารณาข้อพื้นที่พักพิงฯ ดังกล่าว ซึ่งทางจังหวัดได้นำเรื่องเข้าที่ประชุมคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายทรัพยากรป่าไม้ประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน ครั้งที่ 4/2543 เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2543 โดยที่ประชุมคณะกรรมการศูนย์สั่งการชายแดนไทย-พม่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ครั้งที่ 2/2543 เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2543 ได้เห็นชอบให้ย้ายผู้หนีภัยจากการสรุบออกจากพื้นที่พักพิงฯ ดังกล่าว หากแต่จำเป็นต้องหาพื้นที่ใหม่เพื่อการรองรับผู้หนีภัยจากการสรุบจำนวน 13,818 คน (สำรวจปี ค.ศ. 2003) ซึ่งเป็นจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงหาพื้นที่เหมาะสมในการให้การรองรับผู้หนีภัยฯ ในพื้นที่ไม่ได้

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาปัญหารือที่ประชุมชาตินั้นจะเห็นได้ว่า เป็นปัญหาแก่ทั้งประชาชนไทยพอๆ กันเป็นปัญหาของผู้หนีภัยฯ ทั้งนี้เนื่องจากทรัพยากรมีจำกัด ทำให้การเข้าถึงทรัพยากรของประชาชนไทยจำกัดตามไปด้วย ออาทิเช่น การที่รัฐบาลไทยได้ประกาศเขตป่าหalty พื้นที่ให้เป็นป่าสงวน ทำให้ประชาชนไทยไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าได้ เมื่อทรัพยากรมีจำกัดหากแต่ผู้ใช้ประโยชน์กลับมีเพิ่มขึ้น เช่น ผู้หนีภัยฯ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ทำให้ราชภูมิไทยมองว่า “คนอื่น” หรือ “คนต่างชาติ” กำลังรุกคืบเข้ามาแบ่งปันใน “ส่วนแบ่ง” อันมีอยู่น้อยนิด ทำให้เกิดความรังเกียจและต่อต้าน ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงผู้หนีภัยฯ อาจมิใช่เป็นปัจจัยที่แท้จริงที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติหมดลืนไปอย่างรวดเร็ว

⁴⁰ ผู้จัดการรายวัน (14 มิถุนายน 2543), หน้า 14.

๑. ความคืบแคบของพื้นที่อันเนื่องมาจากการเพิ่มของประชากรอย่างต่อเนื่อง

คงจะไม่มีข้อความใดที่จะอธิบายความแօดและคืบแคบของพื้นที่พักพิงฯได้ไปกว่า ปฏิกริยาของนางชาดาโภะ โอ加ตะ (Sadako Ogata) ข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ เมื่อครั้งเดินทางไปเยี่ยมพื้นที่พักพิงฯบ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2000 “ติดันได้เคยเห็นค่ายหลายค่ายในประเทศไทยมาก่อน แต่ไม่เห็นค่ายไหนจะมีสภาพแeurayเท่านี้ ซึ่งทำให้ดันตกใจมาก... และนี่อาจเป็นเหตุว่าทำไมพากคุณจึงเรียกสภาพที่นี่ว่า พื้นที่พักพิงชั่วคราว แต่สำหรับดัน ที่เช่นนี้ไม่ใช่พื้นที่พักพิงหรือที่อยู่อาศัย”⁴¹ พื้นที่พักพิงฯบ้านถ้ำหิน เป็นพื้นที่พักพิงฯล่าสุดที่เพิ่งสร้างขึ้น⁴² และมีพื้นที่น้อยที่สุดคือ 40 ไร่ ขณะที่มีประชากรประมาณ 8,824 คน (สำรวจเมื่อเดือนกันยายน 2003) จึงทำให้เห็นสภาพแօดของประชากรภายในพื้นที่พักพิงฯอย่างชัดเจน แม้ว่ายังไม่นับรวมผู้หนีภัยฯซึ่งยังคงลงทะเบียนอยู่อีกประมาณ 521 คน อันจะส่งผลให้จำนวนสูงถึง 9,345 คนเลยทีเดียว

อย่างไรก็ตาม พื้นที่พักพิงฯบ้านถ้ำหินไม่ใช่พื้นที่เดียวที่มีปัญหารื่องความแօดของประชากร หากแต่เริ่มจะเป็นปัญหาของทุกพื้นที่ เพราะประชากรได้เพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี โดยจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นนี้มี 2 ลักษณะ คือ

1. ผู้หนีภัยฯที่เพิ่มเข้ามาใหม่ (New Arrival) เนื่องเพราะสถานการณ์การสู้รบทภัยในพม่ายังคงมีอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งยังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในพื้นที่ของรัฐยะหรี่ยงและรัฐยะหรืออย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าการหลบหนีเข้ามายังเขตประเทศไทยในปัจจุบันนี้จะทำได้ดีกว่าเดิม ทั้งนี้เพราะทหารพม่าที่ประจำอยู่บริเวณชายแดนไทย-พม่ามีอยู่หนาแน่นและประเทศไทยเองก็ไม่มีนโยบายสนับสนุนการเข้ามาใหม่ของผู้หนีภัยฯ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม จำนวนผู้มาใหม่ (New arrival) ที่ยังมากถึงเดือนละ 1,000 คนโดยประมาณ⁴³ และจำนวนที่ระบุนี้ก็เป็นเพียงจำนวนของผู้หนีภัยจากการสู้รบที่เข้ามาหลบภัยในพื้นที่พักพิงฯ หากแต่ยังมีผู้หนีภัยฯ อีกเป็นจำนวนมากที่ไม่กล้าเข้ามาในพื้นที่พักพิงฯ เนื่องจากกลัวการส่งกลับและมักจะหลบซ่อนตัวอยู่ตามบริเวณชายแดน คนกลุ่มนี้มีจำนวนไม่น้อยกว่าพากที่เข้ามาในพื้นที่พักพิงฯ⁴⁴ หากแต่จำนวนผู้หนีภัยฯผู้เข้ามาใหม่และที่มี

⁴¹ The Nation (18 ตุลาคม 2000), p. A2.

⁴² จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 1997

⁴³ BBC, Relief Programme Report January to June 2002, p. 2

⁴⁴ มหาดไทยได้ตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดขึ้นมาหนึ่งชุด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานเพื่อทำหน้าที่ในการตัดเลือกและตัดสินว่าบุคคลที่หนีเข้ามา มีคุณลักษณะเหมาะสมที่เข้าข่าย “ผู้หนีภัยจากการ

ความประ伤ค์จะได้รับสถานภาพผู้หนีภัยอาจทำให้พื้นที่ที่พักพิงชั่วคราวแօดเพิ่มมากขึ้นทุกวัน

2. ผู้หนีภัยบางคนจะซักชวนญาติที่อยู่ในเขตพม่าเข้ามาในพื้นที่ส่วนใหญ่จะอ้างว่าหนีจากการสูรบหรือถูกกดขี่จากทหารพม่า แต่ความจริงเกิดจากเหตุผลทางเศรษฐกิจมากกว่า คือความอดอยากร และการบังคับใช้งานและเมื่อเข้ามาแล้วได้รับการแจกข้าวของ การเข้ามาเช่นนี้เป็นการเพิ่มภาระให้กับญาติพี่น้องของตนในพื้นที่พักพิงฯ แต่จะเห็นว่ามีความรักเพื่อนพ้องสูง ดังนั้น才ฝั่งพม่ายังคงอดอยากร การหลบหนีเข้ามาก็จะยังคงมีอย่างสมำ่เสมอ เพราะพื้นที่พักพิงฯ ไม่มีรั้วกั้นพร้อมแนก ข้ามสะพาน ไม่ว่าจะเป็นทางช่องเขาหรือแม่น้ำ ฝ่ายไทยถึงจะมีนโยบายผลักดันให้กลับแต่ในทางปฏิบัติทำได้ยากเมื่อเข้ามาแล้วก็ต้องให้อยู่ชั่วคราวและยังไม่สามารถผลักดันกลับได้⁴⁵ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการและมีผู้แทนจาก UNHCR เป็นผู้ลังเกตการณ์
3. จำนวนเด็กเกิดใหม่ภายในพื้นที่พักพิงฯ เจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงมหาดไทยระบุว่าอัตราการเกิดของผู้หนีภัยการสูรบอยู่ที่ร้อยละ 5 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราที่สูงมาก เมื่อเทียบอัตราการเกิดของประชาชนไทยที่เพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 1 ต่อปี หรือเมื่อเทียบกับอัตราการเกิดของผู้อพยพอินโดจีน ซึ่งเคยอยู่ที่ประมาณร้อยละ 3 ต่อปี อัตราการเกิดที่รวดเร็วนี้แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ออาทิเช่น ในพื้นที่แม่เหล็ก อัตราการเกิดของเด็กอยู่ที่ 100 คนต่อเดือน หรือพื้นที่พักพิงฯ บ้านถ้ำหินอยู่ที่เดือนละ 30 คน⁴⁶

ส่วนสาเหตุของการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็วนั้นมีสาเหตุอยู่ 2-3 ประการด้วยกัน คือ 1) ประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่พักพิงฯ (ประมาณกึ่งหนึ่ง) อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ บุคคลกลุ่มนี้แต่งงานเร็วและมีลูกเร็ว 2) ถึงแม้ว่าองค์กรเอกชนต่างชาติและองค์กรเอกชนของไทย คือ สมาคมวางแผนครอบครัวจะเข้าไปมีส่วนสนับสนุนการคุมกำเนิดและการวางแผนครอบครัว

สูรบ” หรือไม่ หากไม่เข้ามายังให้ทำการผลักดันออกไป อย่างไรก็ตามแต่ละจังหวัดจะมีแนวทางในการปฏิบัติของตนเอง เช่น บางจังหวัดจะไม่มีการเรียกประชุมคณะกรรมการตรวจสอบสถานภาพผู้หนีภัยฯ ทำให้ผู้หนีภัยยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ ได้ โดยยังไม่ผ่านการทำทะเบียนประจำตัว และต้องอยู่โดยมีความเสี่ยงที่จะต้องถูกส่งกลับอยู่ตลอดเวลาในขณะที่บางจังหวัดก็จะพิจารณาอยู่ล่วงให้เข้าไปอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ NGOs ระบุว่า ลักษณะเช่นนี้ทำให้มีผู้หนีภัยจากการสูรบหลบซ่อนอยู่นอกพื้นที่พักพิงฯ เนื่องจากไม่แน่ใจในอนาคตของตน ทำให้ไม่สามารถทราบจำนวนที่แท้จริงได้

⁴⁵ สัมภาษณ์ นายวิลาศ ภู่ศิลป์ นายอำเภออำเภอเมืองสอด จังหวัดตาก

⁴⁶ สัมภาษณ์คุณบรรคนะ วิชัยธนาพัฒน์, หัวหน้าฝ่ายกิจการผู้อพยพ, สำนักงานศูนย์ดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพ กระทรวงมหาดไทย

ให้กับผู้หนีภัยจากการสู้รบ หากแต่ด้วยคติความเชื่อทางศาสนา ทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่เห็นด้วย กับการคุมกำเนิด ดังนั้นจึงทำให้อัตราการเกิดของเด็กเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในแต่ละปี

ตารางที่ 3.1 เปรียบเทียบจำนวนกับประชากรกับพื้นที่

พื้นที่พักพิงชั่วคราว	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	จำนวนประชากร *
บ้านถ้ำหิน	40	8,525
บ้านต้นยาง	60	3,679
บ้านแม่หละ	1,148	31,922
บ้านอุ้มเปี่ยมใหม่	493	15,277
บ้านโนโโพ	400	8,349
บ้านในสอย**	100	4,195
บ้านปางคaway/ปางแทรกเตอร์	200	12,170
บ้านแม่สุริน	100	3,021
บ้านแม่กองคำ	200	13,818
บ้านแม่ลามาหลวง	500	9,153

*สถิติเมื่อเดือนมิถุนายน 2002 โดยกระทรวงมหาดไทย

**ปัจจุบันบ้านในสอยได้ถูกยุบรวมกับบ้านปางคaway ปางแทรกเตอร์ ในปี ค.ศ. 2002

ตารางที่ 3.2 เปรียบเทียบการเพิ่มของประชากรตั้งแต่ปี 1998

พื้นที่พักพิงชั่วคราว	จำนวนประชากร				
	1998	1999	2000	2001	2002
บ้านถ้ำหิน	8,306	7,748	8,526	9,149	9,436
บ้านต้นยาง	1,736	2,011	3,653	3,907	3,813
บ้านแม่หละ	31,680	32,875	37,070	40,503	41,941
บ้านอุ้มเปี้ยมใหม่	@	16,300	16,085	16,768	18,061
บ้านนุ่โพ	8,817	8,107	8,777	9,812	11,506
บ้านในสอย	3,231	3,508	3,871	4,137	921*
บ้านปางคaway/ ปางแทรกเตอร์	7,725	10,261	12,041	12,530	16,622
บ้านแม่สุริน	2,772	2,861	2,959	3,240	3,621
บ้านแม่กองคา-บ้านศาลา	10,536	11,073	13,221	15,268	16,270
บ้านแม่ลามาหลวง	7,256	7,802	8,743	9,830	10,975

*ข้อมารวมไว้ที่พื้นที่พักพิงบ้านปางคaway/ปางแทรกเตอร์

@ปีดังกล่าวยังไม่มีการจัดตั้งพื้นที่พักพิงฯ

ที่มา : สหภาพขององค์กร Burmese Border Consortium ซึ่งรวมถึงกลุ่มผู้หนีภัยฯ ที่เข้ามาใหม่ และรอการตัดสินการให้สถานภาพผู้หนีภัยฯ ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ

การเพิ่มของจำนวนประชากรอย่างต่อเนื่องส่งผลให้พื้นที่พักพิงฯ ทุกพื้นที่มีสภาพดับແคนแօด อันเป็นบ่อเกิดของโรคภัยไข้เจ็บ การเพิ่มของขยะมูลฝอย⁴⁷ การขาดแคลนน้ำ⁴⁸ และทรัพยากรธรรมชาติไม่พอเพียงต่อความต้องการของประชากรในพื้นที่พักพิงฯ ปัญหาการทະเลาเบาะแวงและความขัดแย้งระหว่างผู้หนีภัยจากการสู้รบ ปัญหาสภาพความเป็นอยู่ที่เลื่อมทรามลง อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อสุขภาพอนามัยของประชากร ตลอดจนปัญหาทางด้านสังคมเนื่องจากประชากรอยู่อย่างใกล้ชิดจนไม่มีพื้นที่สำหรับชีวิตอันเป็นส่วนตัวของครอบครัว และ

⁴⁷ ภายในพื้นที่พักพิงฯ แม่หละมีการรณรงค์เรื่องการจำกัดขยะโดยได้รับความช่วยเหลือจาก UNHCR COER และ MSF เริ่มมีการจัดการเก็บขยะเป็นจุด ๆ และบริเวณแหล่งน้ำภายในพื้นที่พักพิงฯ รณรงค์ให้ประชากรให้ความร่วมมือทั้งขยะเป็นจุด ๆ และให้แยกขยะของแต่ละเขต มีที่ฝังกลบขยะ แต่เนื่องจากพื้นที่น้อยลง จึงต้องมา ปัจจุบันกำลังสร้างเตาเผาขยะ นอกจากรดน้ำยังได้นำขยะมา recycle โดยนำมาทำปุ๋ยหมัก หรือวัสดุของใช้ เช่น ถุงพลาสติกมาทำเป็นเชือก เป็นต้น ส่วนขวดและกระปองได้ติดต่อกับพ่อค้าให้มารับซื้อกิจกรรมทั้งหมดนี้เป็นการกำจัดขยะที่เพิ่มมากขึ้นทุกวันในพื้นที่พักพิงฯ

⁴⁸ น้ำที่ใช้ภายในพื้นที่พักพิงฯ เป็นน้ำจากลำห้วยและภูเขาปั้นໄสแหล่งพักในพื้นที่พักพิงฯ แม่หละ ทุกวันนี้ต้องปล่อยน้ำให้ใช้เป็นเวลา เป็นจุดและมีการควบคุม เพราะน้ำเริ่มขาดแคลน หัวหนองพื้นที่พักพิงฯ บ้านแม่หละ คาดว่าอีก 5 ปีข้างหน้า การขาดแคลนน้ำจะเป็นปัญหาใหญ่ของพื้นที่พักพิงฯ แห่งนี้

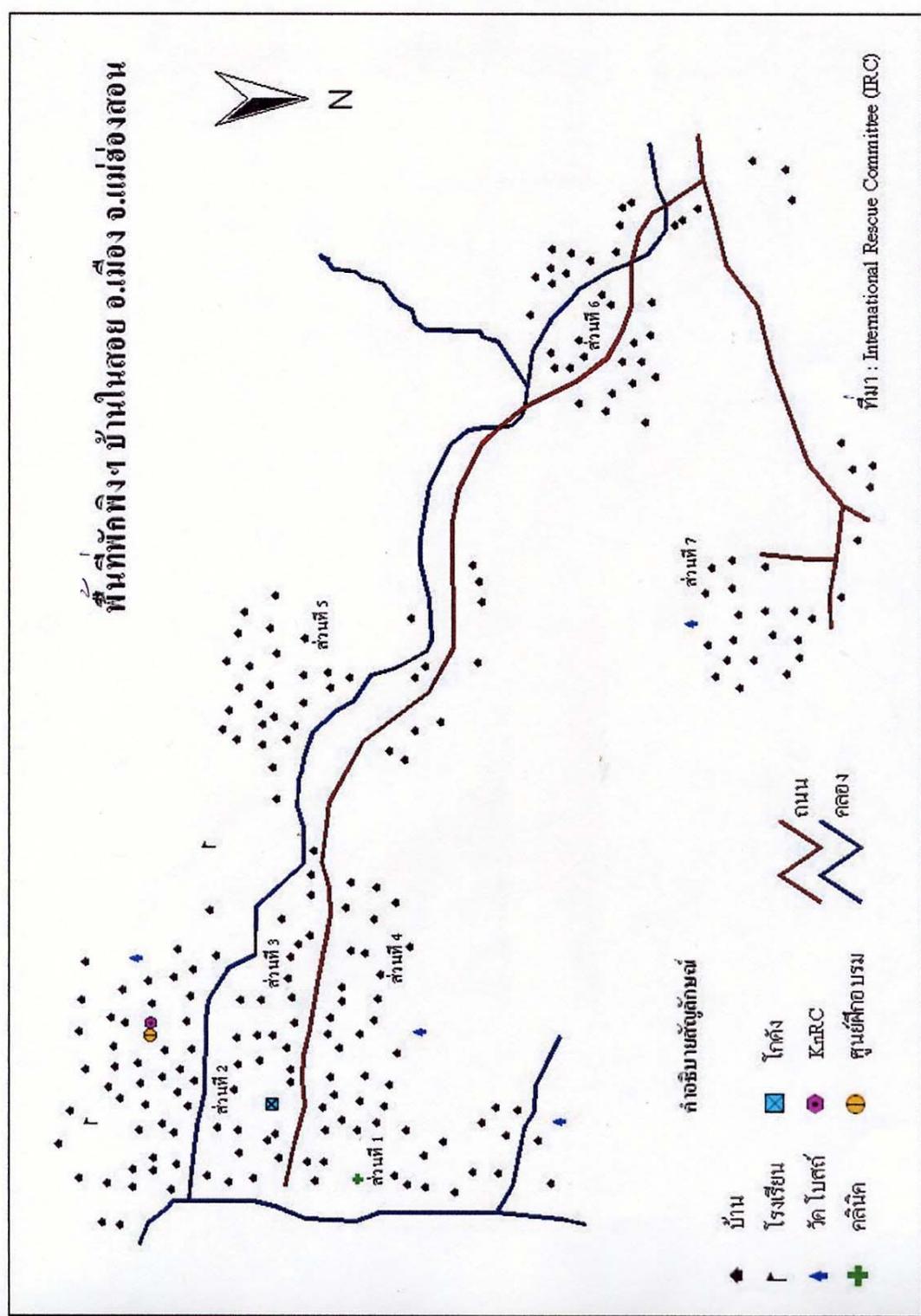
ปัญหาด้านสุภาพจิต ทำให้เกิดสภาวะการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาเพิ่มขึ้นทุกวัน บางพื้นที่เริ่มมีคดีฆ่านั่น การลักทรัพย์ และการทะเลาะเบาะแส้ง

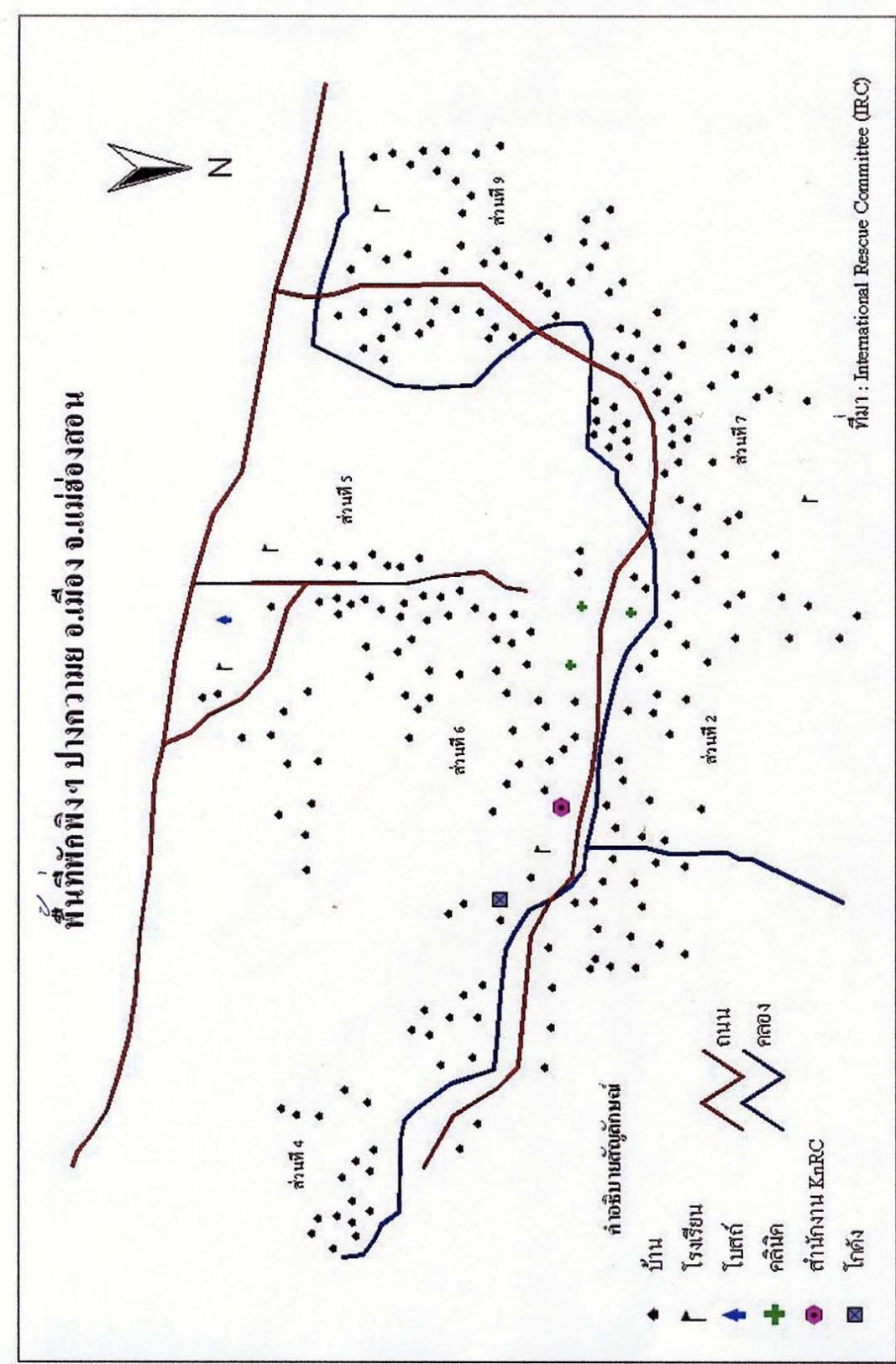
ปัญหานี้เพิ่มจำนวนประชากรนี้ถือเป็นปัญหาร่วมของทุกพื้นที่พักรพิงฯ ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการทุกพื้นที่ต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าเป็นปัญหาร�่งด่วนที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข เพราะปัจจุบันนี้ถือได้ว่าเป็นปัญหาที่วิกฤตและเป็นสาเหตุของปัญหาอื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว และหากจำนวนประชากรของผู้หนี้ภัยยังคงเพิ่มอย่างต่อเนื่องเช่นนี้ จะทำให้ปัญหานานปลายจนเกินแก้ไขเยียวยาได้ในอนาคต

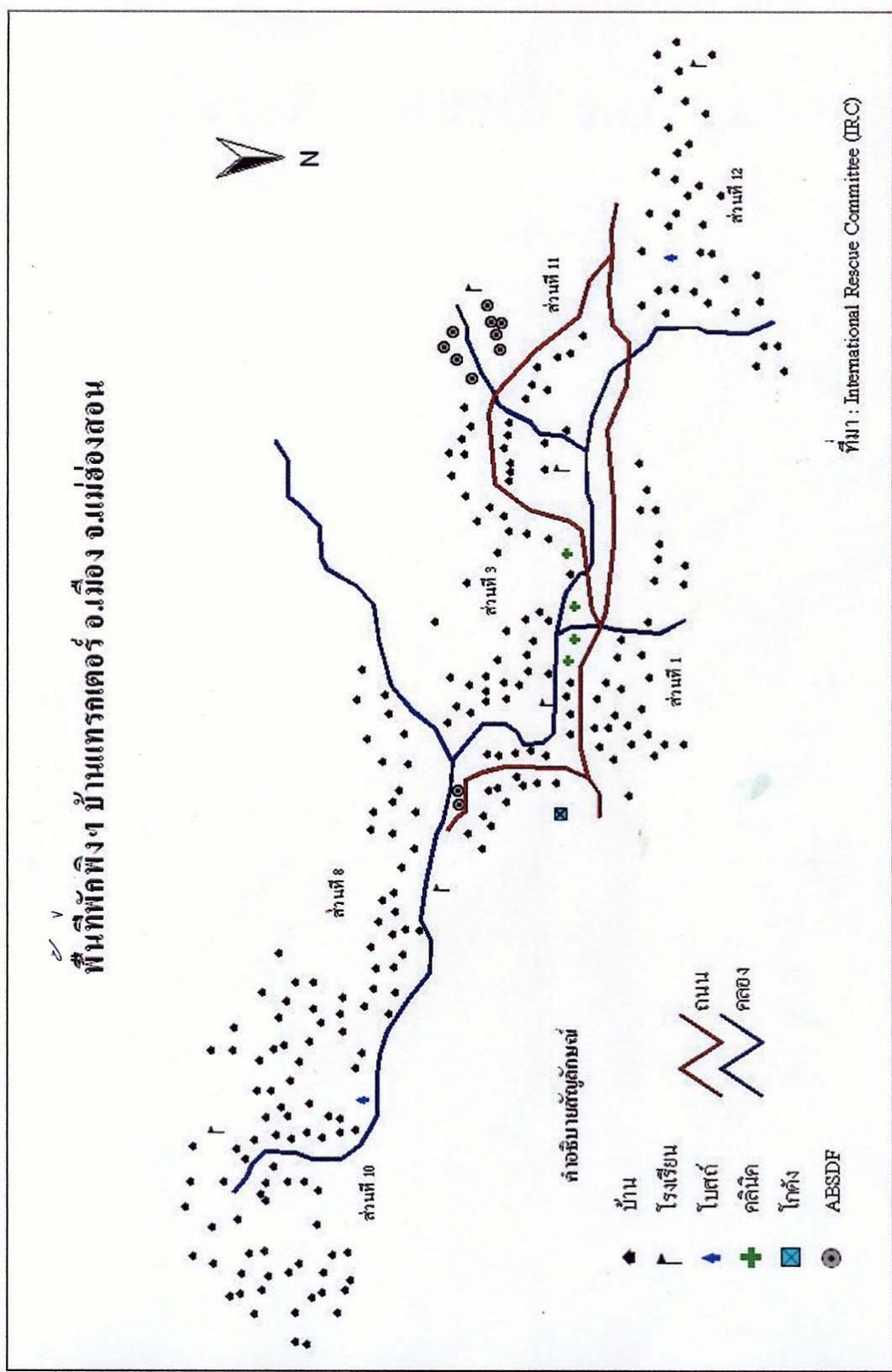
อนึ่ง ยังมีพบว่ามีปัญหาซึ่งว่าระหว่างนโยบายกับภาคปฏิบัติจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับอำเภอว่า แม้ว่ารัฐบาลไทยจะมีนโยบายไม่รับผู้หนี้ภัยเพิ่ม และให้ผลักดันออก แต่ในทางปฏิบัติแล้วทำได้ยาก เมื่อเข้ามาแล้ว จำเป็นต้องรับไว้เป็นการชั่วคราวในเบื้องต้นโดยให้พักอยู่ในพื้นที่พักรพิงฯ เพื่อรอการตัดสินสถานภาพ แต่ล้วนใหญ่แล้วก็จำเป็นต้องรับ เพราะบางจังหวัดก็ไม่มีการประชุมของคณะกรรมการคณานี้มาหลายเดือนแล้ว⁴⁹ ส่งผลให้ผู้เข้ามาใหม่ก็ยังคงอยู่ในพื้นที่พักรพิงฯ นั่นเอง สถานการณ์เช่นนี้มีแนวโน้มว่าจะดำเนินอยู่เรื่อยไปตราบใดที่สถานการณ์ด้านการเมืองและเศรษฐกิจของพม่ายังไม่มีเสถียรภาพ

---

⁴⁹ สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ NGOs ต่างชาติ

2.2 ลักษณะของประชากรและวิถีตามการด้านสังคม

ก. ลักษณะของประชากรและการบริหารปกครอง

ประชากรส่วนใหญ่ของผู้หนี้ภัยจากการสูรับที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ยะยาห์ (Kayah) หรือกะเรนี่ (Karen) รู้จักกันในเมืองไทยในนามของ “ย่างแดง” และกลุ่มกะเหรี่ยง (Karen) คนไทยเรียกชานกันว่า “ย่าง” แต่นอกจากสองกลุ่มชาติพันธุ์นี้แล้วยังมีกลุ่มไทยใหญ่ (Shan) และชาวพม่านับถือศาสนาอิสลามที่นิยมเรียกตนเองว่าเป็น “คนมุสลิม” มากกว่าที่จะเรียกตนเองว่า “พม่า” กะเหรี่ยง หรือ ยะยาห์ นอกจากนั้นยังพบกลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่ม ต่างๆ ออาทิเช่น มอง ทวย (Tayoyan) ปะต่อง ปะปนอยู่ร่วมกับผู้หนี้ภัยจากการสูรับภายในพื้นที่พักพิงฯ ทั้ง 9 แห่งในเขตประเทศไทย

ผู้หนี้ภัยฯ เหล่านี้หลบหนีออกจากพม่าในเขตของรัฐกะเรนี่และรัฐกะเหรี่ยง เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากพื้นที่ในเขตสองรัฐนี้เป็นพื้นที่การสูรับระหว่างทหารพม่าและกองกำลังชนกลุ่มน้อย จากการสำรวจพื้นที่พักพิงฯ ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดราชบุรี และกาญจนบุรี⁵⁰ และจากแบบสอบถามที่สำรวจได้ชื่อหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด มากมายประมาณ 300 แห่ง ที่มีชื่อไม่ซ้ำกันจากจำนวนประชากรที่ตอบแบบสอบถาม 689 คน แสดงว่าแหล่งที่มาของผู้หนี้ภัยจากการสูรับนั้นหลากหลายต่างกันต่างที่ แต่หากนับหนีออกจากเขตพม่าด้วยเหตุผลหลักคือหนี้ภัยจากการสูรับ นอกจากนั้นก็หลบออกจากด้วยความกลัวภัยเนื่องจากได้ข่าวความโหดร้ายของทหารพม่าจากหมู่บ้านข้างเคียง ผู้หนี้ภัยจากการสูรับบางคนยังอยู่ในอาการโศกเศร้า ตกใจ และหวาดกลัว เมื่อเล่าถึงเหตุการณ์ระทึกชั่วๆ ที่หลบหนีออกจากเขตประเทศไทย พนักงานเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด บังคับอัยการ ได้ดำเนินการตรวจสอบหลักฐานในเบื้องต้น ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้หนี้ภัยฯ ที่หลบหนีออกจากเขตประเทศไทย ตามที่ได้รับการแจ้งมา

⁵⁰ ผู้จัดได้ออกแบบสอบถาม (questionnaire) เพื่อใช้ในการพูดคุยและสัมภาษณ์ผู้หนี้ภัยจากการสูรับจำนวน 700 คน แต่ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ 689 ฉบับ ในจำนวนนี้ได้สั่งเคราะห์ข้อมูลมาประกอบการเขียนงานวิจัยชิ้นนี้ เพื่อเป็นการยืนยันในข้อเท็จจริงบางประการที่ได้ศึกษาจากเอกสาร และจากการตั้งข้อสมมติฐาน

ตารางที่ 3.3 สาเหตุของการเข้ามาอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราวในประเทศไทย

สาเหตุ	จำนวน*	เปอร์เซ็นต์
ตามคนอื่นมา	45	3.9
หนีการสูร不平衡	529	46.0
กลัวภัยฆ่า	392	34.2
ต้องการชีวิตที่ดีกว่า	37	3.3
มากับครอบครัว	90	7.8
ตามญาติ	15	1.4
ถูกขับไล่	10	0.9
กลัวภัยเกลนท์แรงงาน	21	1.8
มีความขัดแย้งทางศาสนา	1	0.1
อยู่พม่าไม่มีความสุข	1	0.1
ถูกเก็บภาษีมาก	1	0.1
ถูกทำร้ายเพราะประท้วงรัฐบาล	1	0.1
เกิดในประเทศไทย	3	0.3
รวม	1,150	100.0

*หนึ่งคนตอบเกินกว่าหนึ่งคำตอบ

ตารางที่ 3.4 ท่านเดินทางคนเดียวหรือมาพร้อมคณะ

ลักษณะการเดินทาง	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
คนเดียว	42	6.2
พร้อมครอบครัว	218	31.6
มาพร้อมคณะ	417	60.5
มากับทหารจะเรียง	1	0.2
ไม่เข้าข่าย	3	0.5
รวม	681	98.8
ไม่ตอบ	8	1.2
รวม	689	100.0

ตารางที่ 3.5 ครัวเป็นผู้ช่วยเหลือระหว่างการเดินทางเข้าเขตไทย

การช่วยเหลือ	จำนวน*	เปอร์เซ็นต์
ไม่มีใครช่วยเหลือ	411	58.0
ผู้หนึ่งภัยฯ ที่เดินทางมาด้วยกัน	127	17.9
ญาติ/เพื่อน	41	5.8
คนไทย	16	2.3
ทหาร/ตำรวจไทย	48	6.8
ทหารgrade 4	22	3.1
คนgrade 4	18	2.5
เจ้าหน้าที่ NGOs	23	3.2
ไม่เข้าช่วย	3	0.4
รวม	709	100.0

* ตอบมากกว่าหนึ่งคำตอบ

ลักษณะการเข้ามาในประเทศไทยจะเข้ามาทางชายแดนจังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี ตาก และแม่ส่องสอน ส่วนใหญ่จะเข้ามาเป็นกลุ่ม (61.2%) มาพร้อมครอบครัว (32.2%) คาดเดียวเพียงร้อยละ 6.2 มา กับทหาร grade 4 ร้อยละ 0.1 และบางคนก็ไม่เข้าช่วยใดๆ เช่น มาค้าขายแล้วกลับเข้าไปในเขตพม่าไม่ได้ เพราะมีการสูบน บางคนเข้ามาตามหาญาติ บางคนมาเพราะต้องการชีวิตที่ดีกว่า เมื่อถามว่าในระหว่างเดินทางได้รับการช่วยเหลือจากผู้ใดบ้าง ร้อยละ 58 ตอบว่าไม่ได้รับความช่วยเหลือใดๆ อีกส่วนหนึ่งระบุว่าผู้หลบหนีต่างช่วยเหลือกันและกัน (17.9%) ในขณะที่หลายคนได้รับความช่วยเหลือจากคนไทย (2.3%) จากทหารและตำรวจไทย (6.8%) จากทหาร grade 4 (3.1%) จากชาวบ้านที่เป็น grade 4 ด้วยกัน (2.5%) และจาก NGOs อีกประมาณร้อยละ 3.2

เมื่อพิจารณาข้อมูลเหล่านี้จะพบว่าแม้ว่าผู้หนึ่งภัยฯ ส่วนใหญ่จะต่างคนต่างหนึ่งมาแต่ในระหว่างทางก็จะพบปะผู้คนเป็นจำนวนมากและได้เดินทางมาด้วยกันต่างคนต่างช่วยเหลือชึ้นกันและกัน และเมื่อเข้าใกล้เขตชายแดนไทยยังได้รับความช่วยเหลือจากชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ไทยและองค์กรเอกชนต่างชาติอีกด้วย ลักษณะของการมีประสบการณ์ร่วมที่คล้ายคลึงกัน ทำให้ผู้หนึ่งภัยจากการสูบน มีความเห็นอกเห็นใจกัน และมีความออมซ้อมกันอย่างสูง ดังนั้นแม้ต้องอยู่ร่วมกันอย่างแออัดภายในพื้นที่พักพิงฯ แต่ก็อยู่ร่วมกันอย่างสันติ และมีความร่วมมือให้กันและกันค่อนข้างสูง นอกจากนี้ยังพบว่าผู้หนึ่งภัยฯ ส่วนใหญ่ไม่พื้นเพเป็นชาวชนบทที่อาศัยอยู่ในเขตป่าเขา และหมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญ ทำไร่ ทำนา ทำสวน จึงทำให้ผู้หนึ่งภัยฯ จากการสูบนเหล่านี้มีความอดทนและสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างที่พักอาศัย การหาของป่ามาใช้เพื่อการบริโภคหรือเป็นยา rakha rok การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากป่าทุกประเภท

ไม่ว่าจะเป็นไม้ผู้ รากใบ ใบไม้ สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี พื้นที่พักพิงฯ บางแห่ง เช่น บ้านในสอย บ้านปางคaway/ปางแทรกเตอร์ที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัด แม่ฮ่องสอนนั้น พอมีพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ แพะ บ้าง ดังนั้นผู้หนึ่ง ก็สามารถช่วยเหลือตนเองได้ค่อนข้างมาก ในระยะแรกๆ ที่ยังไม่ถูกความคุณด้วยกฎหมายเบียบบีบ เครื่องครัด จากข้อมูลของ BBC ระบุว่า ความช่วยเหลือผู้หนึ่งกัยจากการสูญเสียในระยะต้นๆ มีไม่มาก เพราะผู้หนึ่งกัยสามารถเพาะปลูกและหาของป่ามาใช้ในการบริโภคได้⁵¹

จึงสามารถช่วยเหลือตนเองได้ค่อนข้างมาก ในระยะแรกๆ ที่ยังไม่ถูกความคุณด้วยกฎหมายเบียบบีบ เครื่องครัด จากข้อมูลของ BBC ระบุว่า ความช่วยเหลือผู้หนึ่งกัยจากการสูญเสียในระยะต้นๆ มีไม่มาก เพราะผู้หนึ่งกัยสามารถเพาะปลูกและหาของป่ามาใช้ในการบริโภคได้⁵¹

แม้อาชีพล้วนใหญ่ของผู้หนึ่งกัยที่ได้สัมภาษณ์จะมีอาชีพเกษตร (73.2%)

แต่ก็พบว่ามีอาชีพอื่นๆ ก่อนที่จะหนีมาอยู่เมืองไทย อาทิเช่น ค้าขาย (1.1%) รับจ้าง (2.9%) รับราชการ (2.7%) และจำนวนถึงร้อยละ 1.9 ที่ตอบว่าไม่มีอาชีพใด แต่เมื่อทุกคนเข้ามาอยู่ในพื้นที่ พักพิงฯ ด้วยกันต่างก็ใช้ความสามารถดังเดิมของตนในการรับใช้ลังคมเช่น บางคนเป็นครู เป็น หมอด松ศานา ทำงานฝีมือเช่น ทอผ้า งานกระเบนตะกร้า ฯลฯ

ตารางที่ 3.6 ก่อนมาเมืองไทยมีอาชีพอะไร

อาชีพ	จำนวน*	เปอร์เซ็นต์
เกษตร	504	74.3
ค้าขาย	8	1.3
ครู	18	2.7
หัวหน้าชุมชน	1	0.1
รับจ้างทั่วไป	9	1.4
ลูกจ้าง	7	1.0
ช่างฝีมือ (ช่างไม้ ช่างไฟ ก่อสร้าง ทอผ้า)	7	1.0
ทหารกองเรือ	1	0.1
เลี้ยงสัตว์	5	0.7
หมอด	1	0.1
ไม่มีอาชีพ	117	17.3
รวม	678	100.0

*ไม่เข้าข่ายและไม่ตอบ 20 ราย

⁵¹ BBC Monthly Report.

นอกจากจะมีความหลากหลายทางด้านอาชีพและพื้นเพลังค์และชุมชนที่มาแล้ว ยังมีความแตกต่างทางด้านศาสนาอีกด้วย โดยสามารถบุไว้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ที่มีทั้งโปรเตสแตนท์ และโรมันคาಥอลิก ศาสนาอิสลาม และมีบางกลุ่มที่ยังคงนับถือพี และประกอบพิธีกรรมตามประเพณีดั้งเดิม หากแต่ทุกคนก็มีอิสระในการนับถือศาสนาและสามารถปฏิบัติตามธรรมเนียมปฏิบัติตามศาสนาของตนได้ ในพื้นที่พักพิงฯ จึงมีทั้งวัดสำหรับผู้นับถือศาสนาพุทธ โบสถ์สำหรับผู้นับถือศาสนาคริสต์ และมัสยิดสำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลาม ในขณะที่ผู้ที่ยังคงนับถือพีก็ประกอบพิธีกรรมภายในพื้นที่พักพิงฯ ไปตามอัชณาสัย ออาทิเช่น กลุ่มผู้หนึ่นภัยจากการสูร์บชาวยาห์ที่นับถือพีก็ยังคงทำพิธีไหว้เส้าหลักประจำหมู่บ้าน⁵² ซึ่งจะเป็นการนำเอาเสาสูงปักไว้ในหมู่บ้านเพื่อให้ผู้หมู่บ้านอาศัยอยู่ เสา Nieto หรือเรียกว่าเสามงคล มีพิธีปลูกเสาปีละ 1 ต้น ในเดือนเมษายน เรียกว่า พี “กูโตโป”⁵³ บางแห่งใช้เสาไม้ไผ่บางแห่งใช้เสาไม้จริง เลือกไม้ตรง ไม่ให้คนหรือสัตว์ข้ำม มีความสูงราว 10-12 เมตร บันยอดเสาแกะสลักเป็นรูปศรีษะมนุษย์ นำเอาสุกรหรือหมูมาฝ่าเป็นเครื่องเซ่น “หลักเสาพี” ส่วนจะเป็นสัตว์ชนิดใดที่จะถูกฝ่าต้องปักกระดูกไก่สามเลี้ยงก่อน ในงานพิธีมีตีฟอง กลอง ร่ายรำ ร้องเพลง แสดงการรื่นเริงต่างๆ ชาวบ้านจะเลี้ยงสุราและอาหารกัน

ข้อนำลังเกตของลักษณะประชากรผู้หนึ่นภัยจากการสูร์บในพื้นที่พักพิงฯ คือ
ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นเด็กหรือเยาวชนอายุต่ำกว่า 17 ปี ออาทิเช่นประชากรที่อายุต่ำกว่า 15 ปี ของพื้นที่พักพิงฯ บ้านถ้าหินมีจำนวน 4,367 คน จากทั้งหมด 8,312 คน (สถิติปี ค.ศ. 2001) หรือประชากรบ้านตันยางที่เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 12 ปี มี 1,573 คนจากทั้งหมด 3,750 คน ประชากรเหล่านี้อยู่ในวัยเจริญพันธุ์ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องไม่แปลกที่จำนวนประชากรภายในพื้นที่พักพิงฯ จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้การบริหารปกครองภายในพื้นที่พักพิงฯ มีความละเอียดอ่อน และต้องการความช่วยเหลือจากทุกฝ่ายในการจัดสรรงบประมาณสังคม

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาบุคคลของไทยซึ่งมีจำกัดในการบริหารดูแลพื้นที่พักพิงฯ ซึ่งจะประกอบด้วยหัวหน้าพื้นที่ 1 นาย (นายอ่ำเภอหรือปลัดอ่ำเภอในท้องที่) และอาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) หัวหน้าพื้นที่พักพิงฯ จึงประสานงานกับผู้แทนของผู้หนึ่นภัยจากการสูร์บ ซึ่งจะตั้งเป็นคณะกรรมการกลางเพื่อทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ไทยในส่วนของผู้หนึ่นภัยจากการสูร์บกลุ่มกะเหรี่ยง ได้แก่ Karen Refugee Committee และของกลุ่มค่ายฯ ซึ่งเป็น Karen Refugee Committee ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกลาง และคณะกรรมการบริหารพื้นที่พักพิงฯ มีคณะกรรมการชุดต่างๆ ขึ้นมาดูแลร่วมกัน กิจการต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่พักพิงฯ เช่น คณะกรรมการการศึกษา คณะกรรมการด้านเยาวชน และคณะกรรมการด้านผู้หญิง

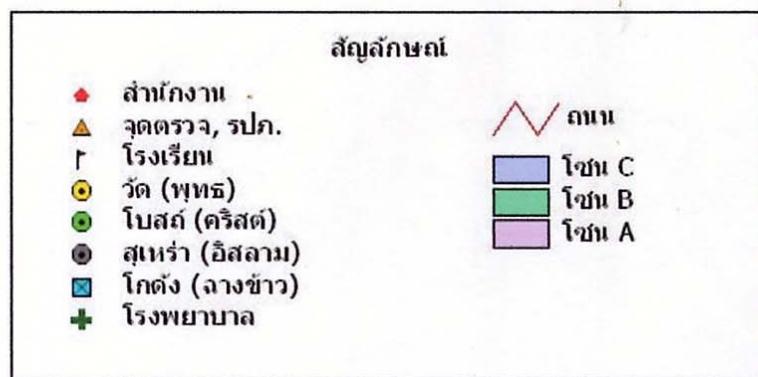
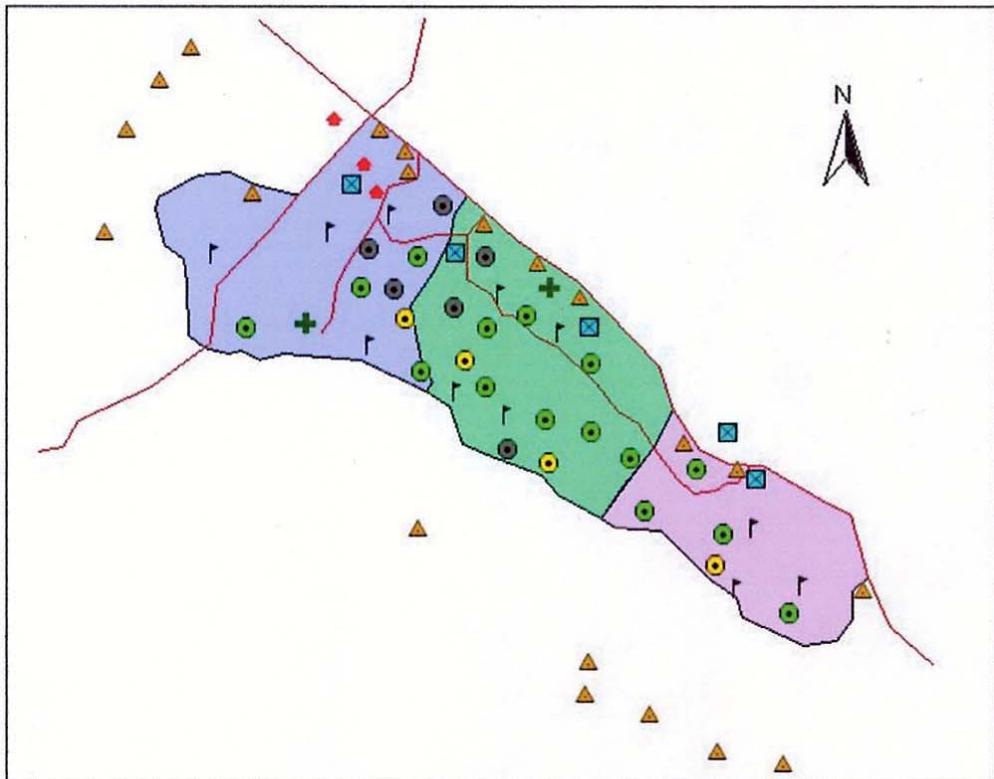
⁵² ผู้จัดพับเส้าหลักประจำหมู่บ้านที่ทางเข้าพื้นที่พักพิงฯ บ้านในสอย อ่ำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สอดคล้องกับชาวบ้านว่ายังคงมีพิธีบูชาหลักเส้าพื้นที่ทุกปีในช่วงเดือนเมษายน

⁵³ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ชาวเขาในไทย (กรุงเทพฯ : มติชน, 2545), หน้า 87.

เป็นต้น

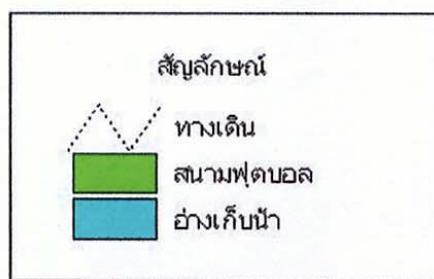
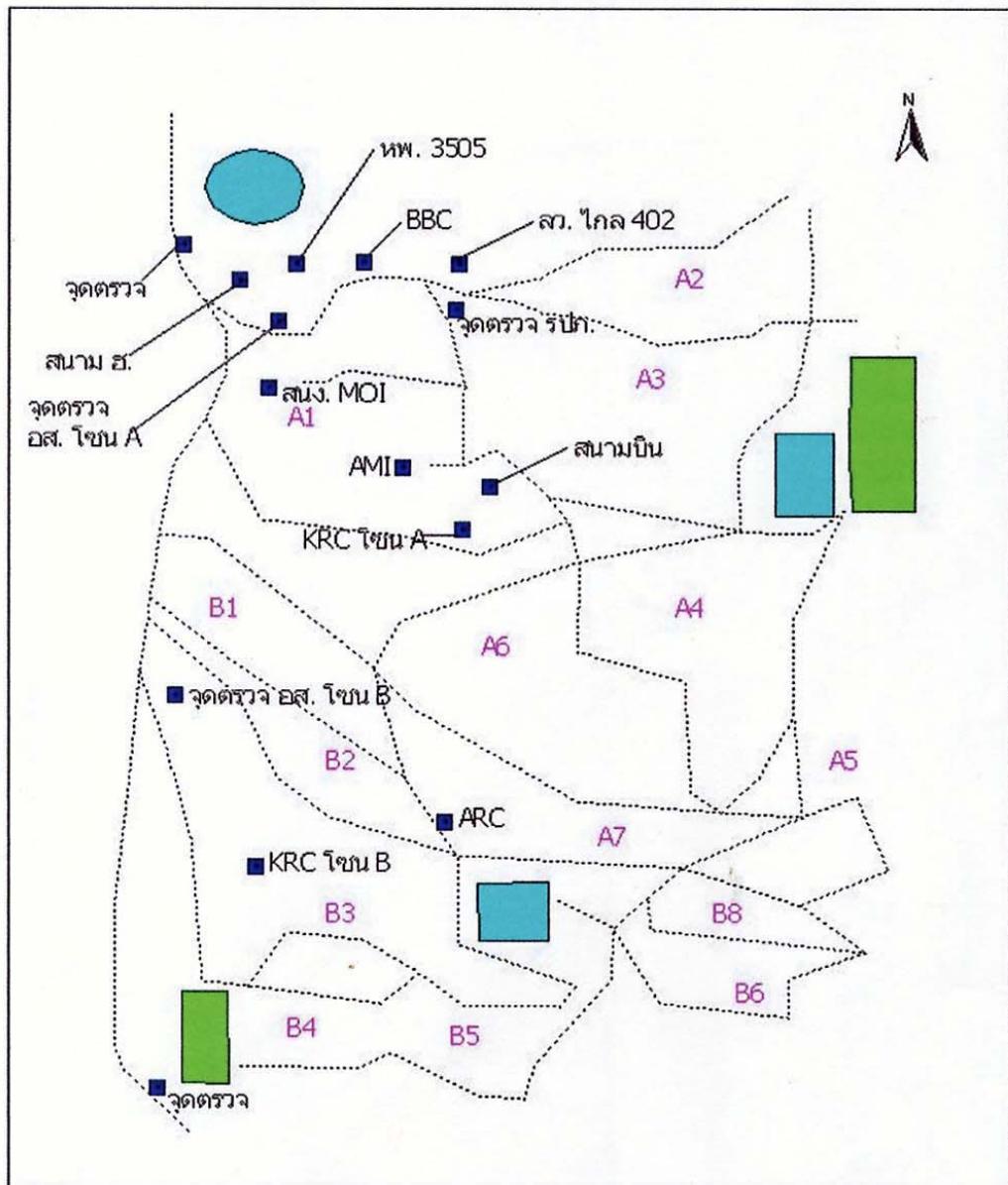
ดังตัวอย่างเช่น พื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละ จะประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารของพื้นที่พักพิงฯ มีจำนวน 15 คน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขาธุการ รองเลขานุการ เหรัญญิก หัวหน้าฝ่ายบัญชี หัวหน้าฝ่ายรักษาความปลอดภัย หัวหน้าฝ่ายเสบียงอาหาร ผู้ช่วยฝ่ายเสบียงอาหาร หัวหน้าฝ่ายกฎหมาย หัวหน้าฝ่ายสาธารณสุข หัวหน้าฝ่ายกฎหมาย และสิทธิมนุษยชน หัวหน้าฝ่ายการศึกษา หัวหน้ากลุ่มเยาวชน และหัวหน้ากลุ่มสตรี

แผนผังแสดงที่ดั้งสำคัญ พื้นที่พักพิงฯ บ.แม่นหลวง

ที่มา : เอกสารประกอบบรรยายสุป
 พื้นที่กักข้าวครัวบ้านแม่นหลวง
 7 ตุลาคม 2546

แผนผังพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านอุ่นเปี้ยม อ.พบพระ จ.ตาก

ที่มา : บรรยายสรุปข้อมูลพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านอุ่นเปี้ยม
ที่ทำการปกครองจังหวัดตาก ฝ่ายความมั่นคง

การปักครองแบ่งออกเป็น 3 เขต 17 กลุ่มบ้าน แต่ละกลุ่มบ้านจะเลือกตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแล และมีการเลือกตั้งคณะกรรมการเขตด้วย โดยกรรมการแต่ละชุดจะอยู่ในWARETEOM ละ 2 ปี รูปแบบการบริหารพื้นที่พักพิงจะเหมือนกันในทุกพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้

ผู้ที่นิยมฯได้ทำการเลือกตั้งผู้แทนที่ตนคิดว่าเหมาะสมขึ้นมาเป็นผู้นำในการบริหารปักครอง ในขณะเดียวกันกลุ่มผู้บริหารหรือผู้นำก็จะต้องมีเพื่อป้องกันการผูกขาดและเปิดโอกาสให้คนใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ เป็นการปักครองในรูปแบบประชาธิปไตย ที่ทุกคนไฟฟ้านอย่างมีและอย่างให้เกิดในประเทศพม่า ดังนั้นมีอพยพเข้ามานิยมฯในประเทศไทย และด้วยปัจจัยอื่นๆ จึงเป็นโอกาสอันดีที่ทุกคนจะได้ใช้สิทธิร่วมกันในการบริหารดูแลทุกชีวุสุขและความเป็นอยู่ของกันและกันในลักษณะที่ทุกคนมีความเสมอภาค และเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าโครงสร้างทางการปักครองจะเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่พักพิงโดยเสมอภาคก็ตาม หากแต่ต้นธรรมดั้งเดิมของกะเหรี่ยงนั้น จะมีความเคารพในผู้อาวุโสและเชื่อผู้นำดั้งเดิมของตน คณะกรรมการส่วนใหญ่จึงเป็นผู้อาวุโสและเคยเป็นผู้นำในชุมชนกะเหรี่ยงมาก่อน คณะกรรมการเหล่านี้มักจะได้รับการเลือกตั้งอยู่เสมอแม้ว่าจะมีเพื่อไว้กำกับก็ตาม เจ้าหน้าที่ไทย และ NGOs ต่างชาติต่างหากทางสนับสนุนให้มีคนรุ่นใหม่ที่จบการศึกษาระดับมัธยมปลายในพื้นที่พักพิงฯและผู้หญิงให้เข้าไปเป็นกรรมการในชุดต่างๆ บ้าง ซึ่งก็ได้ผลดี เพราะในระยะหลังจะได้เห็นบุคคลเหล่านี้ เข้าไปร่วมประชุมกับผู้อาวุโสมากขึ้น

ปรากฏการณ์และวิธีประพฤติปฏิบัติทางการเมืองเช่นนี้ นับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจ และควรได้รับการสนับสนุน เพราะประชาชนของพื้นที่พักพิงฯหั้งหงด ล้วนได้รับผลกระทบจากการปักครองในระบบเผด็จการทั้งล้วน พวกรเข้าไม่ได้มีโอกาสใช้สิทธิในทางการเมืองที่ประเทศพม่า ในทางกลับกัน กลับถูกกดดันและข่มเหงกระทำทารุณกรรม ดังนั้นมีเชื้อเข้ามายังในเขตประเทศไทย แม้จะไม่ได้รับสิทธิต่างเต็มสมบูรณ์ แต่ภายในการเข้าของพื้นที่พักพิงฯและภายใต้ข้อห้ามข้อกำหนดของแต่ละพื้นที่พักพิงฯ พวกรเข้าก็ยังได้ใช้สิทธิในการเลือกผู้แทนและเลือก

ผู้นำของเข้าได้ นอกจากนี้ ยังมีสิทธิในการกำหนดครูรูปแบบการบริหารจัดการภายในพื้นที่พักพิงฯ ที่ตนอาศัยอยู่ มีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะ การปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้น่าอยู่และมีระเบียบ ตลอดจนมีส่วนร่วมในรักษาความเป็นระเบียบของชุมชน หากมีการทำผิดก็มีคณะกรรมการว่ากล่าวตักเตือน ตามความรุนแรงของความผิด หากทำผิดขึ้นร้ายแรงต้องดำเนินการตามกฎหมายไทย

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่พักพิงฯเป็นแบบฝึกหัดที่ดีให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ที่เติบโตมาในระบบการบริหารปักครอง เช่นในพื้นที่พักพิงฯเหล่านี้ ดังนั้นยังมี

โอกาสในการร่วมคิดร่วมทำและดูแลสังคมที่-ton อาศัยอยู่มากเท่าได้ ก็จะมีประสบการณ์มากขึ้น เท่านั้น และเกิดความเชื่อมั่นในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมโดย เสมอภาคกันทุกคน ความเชื่อมั่นในระบบการปกครอง เช่นนี้จะติดตัวเข้าไปในอนาคต แม้จะ เดินทางกลับประเทศมาแล้วก็ตาม ดังนั้นหากได้รับการปลูกฝังที่ดีและได้มีโอกาสได้ปฏิบัติ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ก็จะเป็นเครื่องรับประทานได้ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะ ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนระดับมากหนา อย่างน้อยก็จากบุคลากรที่เคยอาศัยอยู่ใน ประเทศไทยลุ่มนี้

ข. วิัฒนาการด้านสังคมและการสืบสานวัฒนธรรม

ผู้หนึ่งภัยจากการสูรับส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์สักหรี่ยงและชาวยาห์ ในกลุ่ม ของผู้หนึ่งภัยจากการสูรับที่เป็นชาวเคยาห์ในพื้นที่พักพิงบ้านในสอยและบ้านปาง Crowley/Pang แทรกเตอร์ยังพบรการแต่งกายประจำเผ่า โดยเฉพาะผู้หญิง ในขณะที่ผู้ชายจะแต่งกายค่อนมาทาง คนไทยเสียส่วนมาก ในพื้นที่พักพิงของผู้หนึ่งภัยชาวสักหรี่ยงไม่พบรการแต่งกายแบบเดิม จะ พบรบังคับพื้นที่พักพิงบ้านนูโภ อำเภออุ่มผาง จังหวัดตาก ที่ผู้หญิงจะแต่งกายด้วยเสื้อทอของ กะหรี่ยงในขณะที่เด็กสาวจะแต่งกายด้วยชุดสีขาวยาวกรองเท้าอันเป็นลักษณะแสดงว่าယังเป็น สาวพรหมจารีที่ยังไม่แต่งงาน นอกจากนั้นแล้วจะไม่ค่อยเห็นการแต่งกายตามประเพณีเดิม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจากการหนึ่งภัยมาทำให้ไม่สามารถนำข้าวของเครื่องใช้ติดตัวมาได้ เมื่อมาอยู่ ในพื้นที่พักพิงฯ ก็ไม่สามารถหาวัสดุเพื่อมาผลิตเป็นเครื่องแต่งกายประจำเผ่าได้

การสืบสานวัฒนธรรมทางด้านประเพณีและพิธีกรรมยังได้พบริบทค่อนมากใน พื้นที่พักพิงของชาวเคยาห์ เช่น บริเวณพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านในสอย บ้านปาง Crowley/Pang แทรกเตอร์ ยังสามารถเห็นร่องรอยของการสืบสานประเพณีเหล่านี้อยู่ โดยเฉพาะในกลุ่มที่นับ ถือผีและศาสนาพุทธ ในขณะที่ประชากรส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาคริสต์จะเข้าโบสถ์วันอาทิตย์ และฉลองวันสำคัญทางศาสนา และพวgnับถือศาสนาพุทธยังคงไปทำบุญที่วัดและตักบาตรใน ตอนเช้าและวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา อุกพรรษา เป็นต้น สำหรับกลุ่มที่นับถือผี ยังคงสืบสานวัฒนธรรมประเพณีเดิมเช่น การบวงสรวง “หลักเสาผี” พิธีกินข้าวต้มในวัน ปีใหม่ ลักษณะของข้าวต้มเป็นข้าวเหนียวห่อด้วยใบไม้คล้ายใบไผ่ ลักษณะเหมือนขนมจังของ จีน เมื่อกินขนมแล้ว จะเห็นใบไผ่ที่ห่อขนมไว้ที่หน้าบ้าน เพื่อเป็นศิริมงคล⁵⁴ นอกจากนี้ยังพบ พิธีทำขวัญเวลาเจ็บป่วย การเลี้ยงผี การผูกข้อมือรับขวัญ

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าประเพณีส่วนใหญ่ของชาวสักหรี่ยงและชาวเคยาห์จะ ผูกพันกับการทำไร่ทำนาและการทำพิธีเลี้ยงผี เพราะก่อนหน้าที่จะมานับถือศาสนาพุทธและ

⁵⁴ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ใน “ชาวเขาในไทย” อธิบายลักษณะประเพณีว่าเป็นงาน “ป้อหมี” หรือ “ดีคู่” เป็นงานแจกข้าวเหนียว ซึ่งเป็นเวลาซ้อมข้าวในนา มีการแกะไม้ท่อนเล็กๆ เป็นรูปช้าง ม้า วาฬไว้บุชา ด้วยข้าวสาร สุรา กล้วย ผลไม้ ดอกไม้ ดีมสุรา เต้นรำ ร้องเพลง ตีกลองเพื่อเป็นการฉลอง

ศาสนาคริสต์ ชาวคณะหรี่ยงและชาวคณะหัวน้ำบ่อฝีมือก่อน ดังนั้นจึงมีพิธีกรรมมากมายที่ผูกพันกับการเลี้ยงผีเพื่อขอพรให้ทำไร่ทำนาได้ผลดีทุกปี เลี้ยงขอพรเพื่อให้มีชีวิตที่เป็นสุขร่มเย็น ไม่เจ็บไม่ป่วย ผีที่ชาวคณะหรี่ยงนับถือจะมีสองกลุ่ม คือ ผีเรือนกับผีบ้าน⁵⁵ ผีเรือนเป็นผีหรือเจ้าประจำบ้านเรือน หมายถึงบิดามารดา ปู่ย่าตายาย เมื่อถึงแก่กรรมไปแล้วด้วยวิญญาณยังคงเวียนว่ายไปมาภายในบ้านเรือนเพื่อคอย庇護ปักป้องบุตรหลาน ชาวคณะหรี่ยงจะทำพิธีเลี้ยงผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษอย่างนี้ปีละ 2 ครั้ง ส่วนผีบ้านนั้น หมายถึง ผีหรือเทพารักษ์ที่รักษาหมู่บ้าน บางที่เรียกว่าเป็นผีเจ้าเมืองหรือผีเจ้าที่ นอกจากนี้ยังมีผีประจำไร่ ผีนา ผีปา จึงจะแบ่งเป็นผีป่าบกและผีป่าน้ำ การ เช่น ไหว้ผีแต่ละกลุ่มจำเป็นต้องมีพิธีกรรม ซึ่งจะมีหมอดูเป็นผู้นำในการพิธีกรรมต่างๆ ได้รับการคัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้ทางไสยศาสตร์เก่งทางร่ายเวทย์ มนต์คาถา บางคนคงจะพันชาตรีชนิดฟันไม้เขี้ยงไม่ออ ก็จะวิเชียร์เสียงหายหาฤกษ์ยาม ทั้งยังเป็นหมอรักษาคนเจ็บป่วยด้วยรากไม้ สมุนไพร เวทมนต์ และคาถาอีกด้วย เขายังต้องเป็นตัวแทนของผีและตัวแทนของมนุษย์จะหรี่ยงอีกด้วย แต่การอาศัยในพื้นที่พักพิงฯไม่มีบ้านเรือนเป็นกิจลักษณะทำให้พิธีกรรมเช่นนี้จึงขาดหายไป

ในส่วนของการให้หมอดูรักษาโรคภัยไข้เจ็บนั้น ยังพอ มีอยู่บ้าง จากการพูดคุยกับชาวบ้านพบว่าในกรณีที่เป็นโรคเล็กๆ น้อยๆ เจ็บป่วยไม่มาก ชาวบ้านยังคงนิยมผูกข้อมือรับขวัญโดยการไปหาหมอบ้าน ให้ทำพิธีให้ ส่วนกรณีที่เจ็บป่วยร้ายแรง จึงจะไปหาหมอที่คลินิกภายในพื้นที่พักพิงฯ ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดย NGOs ต่างชาติ อย่างไรก็ตามพบว่า การไปหาหมอดูหรือหมอบ้านให้ทำพิธีให้นั้นไม่เป็นที่นิยมในหมู่คนรุ่นใหม่ จะมีแต่กลุ่มชาวบ้านที่มีวัยกลางคนขึ้นไป ที่เคยชินกับธรรมเนียมปฏิบัตินี้ตั้งแต่ครั้งที่อยู่ในพม่า

นอกจากจะประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมแล้ว ในหมู่ผู้สูงอายุ คงยังมีการทำงานฝีมือ อารทิชั่น การทอผ้า การจักสาน ทำเครื่องใช้ไม้สอยภายในครัวเรือนด้วยไม้ไฝจักตอก เครื่องดนตรี ของเล่นเด็ก ฯลฯ จากแบบสอบถามผู้หันนีภัยจากการสู้รบในด้านการลีบسانวัฒนธรรมประเพณีและการดำรงรักษางานฝีมือประจำเฝ้าได้ข้อมูลดังนี้ จากแบบสอบถามผู้ลี้ภัยจากการสู้รบจำนวน 689 คน ร้อยละ 41.4 ตอบว่า ยังคงทำงานฝีมืออยู่ และอีก ร้อยละ 57.8 ตอบว่าไม่ได้ทำแล้ว ส่วนคำถามที่ถามว่า ยังคงประกอบพิธีกรรมตามประเพณีเดิม ดังที่เคยปฏิบัติเมื่อครั้งอยู่ที่ประเทศพม่าหรือไม่ ร้อยละ 94 ตอบว่ายังคงถือปฏิบัติ⁵⁶ ในขณะที่ร้อยละ 4.8 ตอบว่าไม่ได้ปฏิบัติ และเมื่อถามต่อไปว่าพิธีปฏิบัติยังคงเหมือนที่เคยปฏิบัติตอนอยู่พม่าหรือไม่ ร้อยละ 61.2 ตอบว่าเหมือน และอีกร้อยละ 31.2 ตอบว่าไม่เหมือน ส่วนอีกร้อยละ 3.3 ตอบว่าไม่ได้ปฏิบัติพิธีกรรมอะไร เพราะบางคนไม่ได้เกิดที่พม่า แต่

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 56-58.

⁵⁶ เมื่อถามในรายละเอียดพบว่าประเพณีดังกล่าวคือการไปโบสถ์วันอาทิตย์ และฉลองวันคริสต์มาส ในวันที่ 25 ธันวาคมของทุกปี

เกิดใน

พื้นที่พักพิงฯ ในประเทศไทย จึงไม่คุ้นเคยกับประเพณีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ

ตารางที่ 3.7 พิธีกรรมที่ยังคงปฏิบัติ

พิธีกรรม	จำนวน*	เปอร์เซ็นต์
ปีใหม่/คริสต์มาส/อีสเทอร์	278	28.6
พิธีกินข้าวต้ม	56	5.8
พิธีเลี้ยงผี	23	2.4
ผูกข้อมือรับขวัญ	15	1.5
พิธีกรรมศาสนาน (สวัสดิ์/ไส่บาร์/มัสยิด/บวชณรงค์)	486	49.9
พิธีบูชาเสาหลัก	74	7.6
รำทาง	8	0.8
ไม่ได้ปฏิบัติแล้ว	33	3.4
รวม	973	100.0

*หนึ่งคนตอบมากกว่าหนึ่งคำตอบ

ตารางที่ 3.8 งานฝีมือที่ยังคงทำอยู่

งานฝีมือ	จำนวน*	เปอร์เซ็นต์
งานจักสาน	89	13.0
แกะไม้	3	0.4
ตีเหล็ก	3	0.4
งานปักผ้า	156	22.9
ทำเครื่องใช้ภายในบ้าน	25	3.7
ทำเครื่องดนตรี	6	0.9
วาดภาพ	3	0.4
ตัดผ้า	1	0.1
สร้างบ้าน	4	0.6
ไม่ได้ทำงานฝีมือ	392	57.5
รวม	682	100.0

*ไม่ตอบ 27 ราย

ตารางที่ 3.9 เหตุผลที่ไม่ทำงานฝีมือ

งานฝีมือ	จำนวน*	เปอร์เซ็นต์
ไม่มีความรู้/ความชำนาญ	249	31.1
ไม่มีเครื่องมือ/วัสดุ	65	8.6
ไม่มีแรงจูงใจ	52	6.9
ถูกห้าม	13	1.7
ไม่มีครุสอòn	62	8.2
ไม่มีเวลา	25	3.3
ร่างกายไม่แข็งแรง	9	1.3
ไม่เข้าขาย (ไม่ได้ทำงานฝีมือ)	278	36.9
รวม	753	100.0

* ไม่ตอบ 18 ราย

ส่วนเหตุผลของการไม่สืบสานงานฝีมือนั้นร้อยละ 33.1 ตอบว่าไม่มีความรู้ในขณะที่มีเหตุผลอื่นๆ ประกอบด้วย อาทิเช่น ไม่มีเครื่องมือ (8.0%) ไม่ได้รับอนุญาต (6.9%) สาเหตุที่ไม่ได้รับอนุญาต คือไม่สามารถตัดไม้เพลิงจากสถานที่เนื่องจากเครื่องใช้ไฟฟ้าไม่สามารถ ภายในพื้นที่พักพิงฯ ก็ยังมีช่างฝีมือหลงเหลืออยู่บ้าง เพราะเมื่อสอบถามมาว่า ครอบคลุมผ้าสาย ครอบคลุมกระบุงสูญและทนทาน ก็จะมีผู้ซื้อเบะแสหรือบอกซึ่ว่าเป็นครอยู่ที่ไหน แต่เมื่อสอบถามต่อไปว่ามีการถ่ายทอดให้ลูกหลานหรือผู้สนับสนุนใจหรือไม่ ร้อยละ 49.8 ตอบว่ามีการถ่ายทอด ในขณะที่ ร้อยละ 28.9 ตอบว่าไม่มีการถ่ายทอด ส่วนเหตุผลที่ไม่มีการถ่ายทอดเป็น เพราะไม่มีครรชนใจจะมาเรียน โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นจะสนใจกับการเรียนที่โรงเรียนมากกว่าที่จะไปเรียนทอผ้าหรือสอนกระบุงกับผู้เฒ่าผู้แก่

ในหมู่เยาวชนรุ่นใหม่อายุระหว่าง 12-17 ปี จะใช้เวลาส่วนใหญ่ในโรงเรียนและจะรับวัฒนธรรมของไทยค่อนข้างมากไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย นิยมพึงเพลงไทยจากวิทยุร้องเพลงไทย เล่นดนตรีสากล เช่น กีตาร์ เป็นต้น⁵⁷ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าจะรับวัฒนธรรมวัยรุ่นไทยไปมาก แต่เด็กเหล่านี้จะพูดภาษาไทยไม่ได้ เพราะไม่มีการสนับสนุนให้เรียนภาษาไทย การเรียนภาษาไทยของเด็กในพื้นที่พักพิงฯ จึงเป็นการเรียนรู้ผ่านการติดต่อกับคนไทยซึ่งมีไม่มาก ยกเว้นเด็กในพื้นที่พักพิงฯ บ้านในสอยที่อุกมาเรียนหนังสือที่โรงเรียนไทยประจำหมู่บ้าน

⁵⁷ กีตาร์เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นประกอบการร้องเพลงภายโนบสต์ ดังนั้น เด็กวัยรุ่นจะหุ่งส่วนใหญ่ในพื้นที่พักพิงฯ จะนิยมเล่นกีตาร์กันมาก

ในสอย เด็กเหล่านี้จะใช้ภาษาไทยได้ดีสามารถพูดเขียนอ่านภาษาได้คล่องแคล่ว จนสามารถเป็นล่ามให้เจ้าหน้าที่ไทยที่เข้าไปติดต่องานในพื้นที่พักพิงฯได้⁵⁸

สาเหตุที่ไม่มีความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมประจำแห่ง เพราะใช้เวลาส่วนใหญ่ในโรงเรียนแล้ว ยังพบว่าเด็กจำนวนไม่น้อยเกิดในพื้นที่พักพิงฯ ทำให้ไม่เข้าใจขนบธรรมเนียมของชาวกะเหรี่ยงหรือชาวคะยะห์ เพราะไม่เคยรู้และไม่เคยเห็น อีกทั้งสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่พักพิงฯ ก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการสืบสานวัฒนธรรมประจำแห่งเท่าไหร่นัก ขนบธรรมเนียมปฏิบัติที่ผูกพันกับการเกษตรถูกยกเลิกไป เพราะชีวิตในพื้นที่พักพิงฯ ไม่อนุญาตให้ทำไร่ทำนาทำสวนพ่อแม่เองก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ที่มีพื้นที่จำกัดและมีกฎเกณฑ์ข้อบังคับ เด็กจึงเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ที่พับเห็นในพื้นที่พักพิงฯเท่านั้น เด็กเหล่านี้อาจจะมีปัญหาด้านสังคมเมื่อต้องเดินทางกลับไปพม่าในอนาคตเมื่อเหตุการณ์สงบ เพราะไม่มีความเข้าใจวัฒนธรรมประเพณีของสังคมกะเหรี่ยงที่พ่อแม่เคยอาศัยอยู่ วัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นและพัฒนาขึ้นใหม่ในพื้นที่พักพิงฯ ก็ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนที่จากมา ซึ่งเป็นสังคมของเกษตรกร ทำนา ทำไร่ เป็นหลัก แต่เด็กที่เติบโตและเกิดภัยในพื้นที่พักพิงฯ จะไม่รู้จักการทำไร่ ทำนา จากการพูดคุยกับคณะกรรมการการศึกษาของพื้นที่พักพิงฯ บ้านแม่หละ อุ้มเปี้ยมใหม่ บ้านถ้ำหิน บ้านตันยาง และบ้านในสอย ต่างพูดตรงกันว่า เป็นห่วงอนาคตของเด็กรุ่นใหม่ เพราะไม่รู้จักการใช้ชีวิตในป่าเหมือนพ่อแม่ ไม่สามารถแยกแยะได้ว่า ในไม้ชนิดใดเป็นอาหาร ชนิดใดเป็นยา รากไม้ หรือชนิดใดเป็นพิษ นอกจากนี้ยังไม่รู้จักวิธีทำไร่ ทำนา ไม่รู้จักต้นข้าว นาข้าว ไม่รู้จักเกวียนฯลฯ เด็กรุ่นใหม่รู้จักแต่การเรียนหนังสือเพื่อประกอบอาชีพด้วยการเป็นลูกจ้างของ NGOs ที่ทำงานภายในพื้นที่พักพิงฯ ต้องการเป็นหมอ เป็นครู แต่ไม่มีใครอยากเป็นเกษตรกร และถึงแม้จะมีใครอยากเป็นเกษตรกรก็ไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนในวิชาชีพ

หากพิจารณาข้อเท็จจริงดังที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่าอนาคตของประชากรรุ่นเยาว์ของผู้หนี้ภัยจากการสูญเสียในพื้นที่พักพิงฯ ในประเทศไทย จะต้องเผชิญกับปัญหาอีกมากมายเมื่อต้องเดินทางกลับประเทศพม่า เพราะจะต้องมีการปรับตัวอย่างใหญ่หลวงอีกครั้งทั้งด้านสังคม และอาชีพพื้นฐาน คือ อาชีพเกษตรกรรม เพราะการเติบโตภายใต้ภัยในพื้นที่พักพิงฯ ในประเทศไทย ทำให้ถูกตัดขาดจากวงจรของสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ดังนั้นจึงอาจจะต้องมีการบทวนสถานการณ์ด้านนี้กันใหม่อีกครั้งว่าจะมีวิธีใดในการสนับสนุนให้มีการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม สังคม และอาชีพพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและกะยะห์อย่างจริงจังและอย่างเป็นระบบเพื่อเตรียมตัวรับอนาคตที่จะต้องเดินทางกลับไปอยู่ในสังคมเดิมที่ครอบครัวของตนจากมา เพื่อจะได้ใช้ชีวิตอย่างเป็นสุขและสอดคล้องกับสถานการณ์ของสภาพชุมชนในพม่าที่จะต้องเผชิญในอนาคต

⁵⁸ ปัจจุบันในพื้นที่พักพิงฯ แม่หละ หัวหน้าพื้นที่สนับสนุนให้มีการเรียนภาษาไทย โดยมีเจ้าหน้าที่ อ.ส.เป็นผู้สอน

ค. โครงสร้างทางการศึกษา

โอกาสทางการศึกษาสำหรับผู้หนึ่งกัยจากการสูรนภัยในพื้นที่พักพิงมีค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน (formal-education) สำหรับเด็กและเยาวชนหรือการศึกษาระบบโรงเรียน (non-formal education) สำหรับผู้ใหญ่ โดยเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียนสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น NGOs ได้จัดให้มีโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมและมัธยมในพื้นที่พักพิงฯ แห่ง มีการพัฒนาหลักสูตรโดยคณะกรรมการด้านการศึกษาของแต่ละพื้นที่พักพิงฯ ดำเนินการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาของ NGOs ต่างชาติมีการพัฒนาแบบเรียนและการอบรมครุ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเรื่องการศึกษานั้นไม่มีปัญหาอุปสรรคแต่อย่างไร

พ่อแม่ที่เป็นผู้หนึ่งกัยต่างสนับสนุนให้บุตรหลานของตนไปโรงเรียน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ โดยเฉพาะพ่อแม่บางคนที่อพยพมาจากชนบทไกลที่ไม่มีโรงเรียนในเขตที่ตนอาศัยในพม่า แต่เมื่อมาอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ กลับมีโรงเรียนไว้พร้อมสรรพ ดังนั้นจึงควรดูแลให้เด็กๆ ไปโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีบางที่ไม่ยอมไปและบางคนก็ลาออกจากกลางคัน แต่ก็เป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่แล้วยังคงไปเข้าโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

หลักสูตรที่ใช้สอนจะเป็นหลักสูตรที่อิงกับหลักสูตรของตะวันตก โดยใช้ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาพม่า และภาษาอังกฤษ ในการเรียนการสอนไม่มีการสอนภาษาไทยภายในพื้นที่พักพิงฯ นอกจากที่พื้นที่พักพิงฯ บ้านแม่หละ ชี้หัวหน้าพื้นที่พักพิงฯ จำสิบเอก ประสงค์ หล้าอ่อน สนับสนุนให้เปิดชั้นเรียนภาษาไทยขึ้นภายในพื้นที่พักพิงฯ โดยให้ อส. ที่ประจำอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ เป็นครุผู้สอนและในขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ไทยที่ทำงานอยู่ในพื้นที่พักพิงฯสอนภาษาไทยให้กับผู้หนึ่งกัยจากการสูรนภัยที่สนใจ หัวหน้าพื้นที่พักพิงฯ บ้านแม่หละ จำสิบเอกประสงค์ หล้าอ่อน มีแนวคิดที่ผลักดันให้เกิดการเรียนภาษาไทยว่า

“ผมคิดว่าบุคคลเหล่านี้ถ้าเข้าใจวัฒนธรรมและสามารถอ่าน เขียนภาษาไทยได้ดี ต่อไปเมื่อเขากลับประเทศไทยของเขาก็จะกลายเป็นมิตรที่ดีของประเทศไทย นอกจากนี้การที่เขามามีที่อยู่อาศัยในเมืองไทยนานเกือบ 20 ปี เขายังมีสำนึกลึกลงความเป็นมิตรที่ดีของคนไทย”

นอกจากจะสนับสนุนให้เรียนภาษาไทยแล้ว ยังส่งเสริมให้จัดงานประเพณีต่างๆ ตามวัฒนธรรมไทยให้กับผู้หนึ่งกัยจากการสูรนภัยในพื้นที่พักพิงฯ อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นงานสงกรานต์ หรือเทศกาลต่างๆ ลักษณะการส่งเสริมให้ผู้หนึ่งกัยจากการสูรนภัยได้ร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีของไทยนั้นเป็นรูปแบบที่หัวหน้าพื้นที่พักพิงฯ ทุกพื้นที่ สนับสนุนให้จัดขึ้นทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างผู้หนึ่งกัยกับสังคมไทยซึ่งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมทางการศึกษาประเภทหนึ่ง

ในส่วนของเด็กและเยาวชนนั้น มีความพร้อมที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยและสังคมไทยอยู่แล้ว เนื่องจากอยู่ในวัยอياกรู้อยากเห็น การปลูกฝังความคิดที่ดีเกี่ยวกับสังคมไทยและประเทศไทย จึงเป็นการปูพื้นที่ดีสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าในอนาคต หากรัฐบาลไทยจะถือว่าผู้หนึ่งภัยจากการสูรบจำนวน 120,000 คน โดยประมาณนี้ เป็นทุกตัวตนธรรมจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาเรียนรู้และทำความรู้จักประเทศไทยทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รัฐบาลไทยก็ควรจะพิจารณาว่าชุดความรู้เช่นใดเป็นชุดความรู้ที่รัฐบาลไทยและหน่วยงานของไทยควรให้การสนับสนุนให้คนเหล่านี้ได้เรียนรู้ เพราะหากมีความเข้าใจที่ดีต่อกันแล้วจะสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคอันจะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างรวดเร็ว เพราะมีพื้นฐานความเข้าใจที่ดีต่อกัน

ปัจจุบันรัฐบาลไทยอนุญาตให้ NGOs ต่างชาติเข้าไปให้การสนับสนุนด้านการศึกษา ซึ่งก็ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้หนึ่งภัยจากการสูรบ ดังตัวอย่างเช่น พื้นที่พักพิงฯ

บ้านแม่หละ ซึ่งมีโรงเรียนทั้งหมด 23 แห่ง เป็นโรงเรียนประถม 18 แห่ง นักเรียนทั้งหมด 6,205 คน โรงเรียนมัธยมต้น 4 แห่ง และมัธยมปลายอีก 5 แห่ง นักเรียน 6,321 คน รวมทั้งสิ้น 12,526 คน ครูทั้งหมด 411 คน ได้รับค่าตอบแทนในการสอนจาก NGOs ต่างชาติทั้งสิ้น⁵⁹ เนื่องจากพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละเป็นพื้นที่ที่ใหญ่ที่สุดและมีประชากรมากที่สุด จึงทำให้มีโรงเรียนมาก ในขณะที่พื้นที่พักพิงฯบ้านอุ่มเป้ามีโรงเรียนทั้งหมด 7 แห่ง มีนักเรียนทั้งหมด 4,057 คน ครูประมาณ 150 คน⁶⁰

นอกจากนี้ยังมีโครงการการอบรมความรู้ในเรื่องต่างๆ สำหรับผู้ใหญ่ อาทิเช่น อนามัยแม่และเด็ก การวางแผนครอบครัว การศึกษาเกี่ยวกับอนามัยชุมชนความรู้เกี่ยวกับสุขาภิบาลเช่น ระบบนำ้สะอาด และระบบการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล การอบรมเรื่องการฟื้นฟูและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอบรมวิชาชีพ เช่น การอนอมอาหาร การผลิตสบู่ การหอผ้า ย้อมผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า งานเกษตรกรรม การซ่อมวิทยุ-เทป เป็นต้น จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวกับจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ ปัจจุบันรัฐบาลไทยอนุญาตให้มีการจัดการอบรมและจัดสอนทางด้านวิชาชีพ (vocational training) สำหรับผู้หนึ่งภัยโดยจะทำการนำร่องในพื้นที่พักพิงฯบ้านถ้ำพิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี อย่างเป็นทางการ⁶¹ ผ่านการอบรมด้านการเกษตรและวิชาช่าง

⁵⁹ เอกสารประกอบการบรรยายสรุปพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละ, 7 ตุลาคม 2546, หน้า 11.

⁶⁰ บรรยายสรุปข้อมูลพื้นที่พักพิงฯบ้านอุ่มเป้ามีใหม่ ตุลาคม 2546, หน้า 2-3.

⁶¹ สัมภาษณ์คุณทรรศน์ วิชัยธนพัฒน์, หัวหน้าฝ่ายกิจการผู้อพยพ, กระทรวงมหาดไทย และคุณอรรถพล โนสุวรรณ นายอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี UNHCR ได้ประสานงานกับองค์กรเอกชน ZOA จัดการอบรมวิชาชีพ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าชาย/หญิง การประกอบอาหาร การซ่อมเครื่องยนต์เล็ก และการซ่อมจักรยานยนต์ โดยมีอาจารย์จากวิทยาลัยสารพัดช่างจังหวัดราชบุรีเป็นวิทยากรอบรมและมีผู้จับหลักสูตรการอบรมรุ่นแรก พร้อมรับประกาศนียบัตรประมาณ 100 คน เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2003 ณ พื้นที่

เพื่อเป็นการส่งเสริมสมรรถภาพและประสิทธิภาพของผู้หนีภัยจากการสู้รบภายในพื้นที่พักริบฯ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน หากสามารถส่งเสริมบุคคลเหล่านี้ให้เป็นบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านงานช่างและงานฝีมือ จะทำให้บุคคลเหล่านี้จะเป็นบุคลากรที่มีประโยชน์ต่อสังคมในอนาคต ไม่ว่าจะยังคงอยู่ต่อไปในประเทศไทย หรือกลับไปเป็นกำลังของชุมชนgrade เหรี่ยง และชุมชนคนชาหินประเทศไทยม่าต่อไป

ข้อคิดสำหรับผลพวงของการจัดการศึกษาภายในพื้นที่พักริบฯ คือทำอย่างไรจึงจะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ประโยชน์จากการศึกษาที่ได้เล่าเรียนมา เนื่องจากจำนวนผู้เข้ารับการศึกษามาก แต่การจ้างงานที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่พักริบฯ มีน้อย จึงทำให้มีคนว่างงานเป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่างนักเรียนมารยมปลายที่มีจำนวนเป็นพันชั้นไป แต่สามารถจ้างให้เป็นครูได้เพียงจำนวนร้อย สำหรับโครงการอบรมและงานต่างๆ ที่สร้างขึ้นโดย NGOs ดังนั้นหากสามารถกำหนดโครงการที่จะให้โอกาสแก่บุคคลเหล่านี้ได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยและสังคมของผู้หนีภัยจากการสู้รบเอง ก็จะเป็นการลดทนปัญหาสังคมภายในพื้นที่พักริบฯ ได้ในระยะยาว เพราะบุคคลที่อยู่ในวัยทำงานแต่ไม่มีงานให้ทำเหล่านี้อาจนำพลังที่มีอยู่ไปใช้ในทางที่ผิด และอาจก่อให้เกิดปัญหาในสังคมในระยะยาวได้

สำหรับอำเภอและจังหวัดที่มีพื้นที่พักริบฯ ตั้งอยู่นั้นส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่สำคัญของไทยไม่ว่าจะเป็นจังหวัดตาก กาญจนบุรี หรือราชบุรี ซึ่งยังคงต้องการแรงงานที่มีฝีมือและไรฝีมืออยู่ในอัตราสูง โอกาสในการจ้างงานทั้งภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมจึงยังมีอีกมาก หากมีการอบรมด้านวิชาชีพ และฝีมือให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 18-25 ปี ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ประเทศไทยก็จะได้แรงงานที่มีความรู้ดี (จบการศึกษาระดับมารยมปลาย) และมีทักษะด้านการช่างและการเกษตรอีกเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้อาจมีการขัดแย้งกับแรงงานไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันอยู่บ้าง แต่หากมีการจัดสรรโควต้า และพื้นที่การจ้างงานหรือลักษณะงานอาจทำให้ความขัดแย้งในการย้ายงานทำเบาบางลง เพราะปัจจุบันแรงงานไทยได้ยกระดับขึ้นเป็นแรงงานฝีมือและส่วนใหญ่นิยมไปทำงานต่างประเทศ ขณะที่ความต้องการแรงงานในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมต่างๆ ยังมีอยู่มากมาย การนำประเด็นผู้หนีภัยฯ ซึ่งยังไม่มีแนวโน้มว่าจะได้รับการส่งกลับประเทศไทยในเร็ววันได้ มาประกอบในการพิจารณาสร้างงานและจ้างงานก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาในส่วนของการขาดแรงงานในประเทศไทยและปัญหาการว่างงานผู้หนีภัยจากการสู้รบไปในเวลาเดียวกัน

ง. โครงสร้างด้านเศรษฐกิจ : ความพยายามในการสร้างงานและการผลิต

เป็นที่เข้าใจตรงกันในทุกพื้นที่พักริบฯ ว่า ห้ามมิให้ผู้หนีภัยจากการสู้รบออกนอกพื้นที่พักริบฯ โดยถือเป็นกฎหมายห้ามใครฝ่าฝืนออกไปจะถูกจับดำเนินคดีในฐานะผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ถึงกระนั้นจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่พักริบฯ ทุก

พื้นที่ จะกล่าวไปในแนวทางเดียวกันว่ามีการลักลอบอุกหนอกพื้นที่พักพิงฯอย่างสม่ำเสมอ เพราะความไม่เพียงพอของเจ้าหน้าที่ที่กำกับควบคุมจากนโยบายของรัฐที่กำหนดว่าพื้นที่พักพิงฯเป็นพื้นที่ที่ดำเนินการเป็น “การชั่วคราว” ดังนั้นจึงไม่สามารถตั้งอัตรابุคลากรขึ้นมารองรับงานนี้ได้ ยังคงบริหารจัดการในฐานะ “งานชั่วคราว” ที่นำไปฝ่าโภคไว้กับหน่วยงานของฝ่ายปกครอง ในพื้นที่เท่านั้น ยกตัวอย่างเช่นพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละซึ่งมีประชากรมากกว่า 30,000 คน แต่มีอาสาสมัครรักษาดินแดนภายในเพียง 52 นาย การดูแลพื้นที่พักพิงฯดำเนินการเป็นผลัด ผลัด ละ 6-8 คนเท่านั้น จำนวนเจ้าหน้าที่เพียงเท่านี้ย่อมไม่เพียงพอต่อการกำกับดูแลประชากรจำนวนกว่า 30,000 คน ถึงแม้ว่าจะได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจ ในการตั้งด่านตรวจคนเข้าเมืองท่าสองยาง-แม่สอดก็ตาม

สาเหตุหลักของการหลบหนีอุกหนอกพื้นที่พักพิงฯ คือการออกไปทำงานทำที่นี่แม้ว่าจะมี NGOs ต่างชาติ เช่น Burmese Border Consortium ให้ความช่วยเหลือด้านอาหารก็ตาม แต่อาหารที่ได้รับจากการจัดตั้งโดยเพียงข้าว กะปิ ปลาร้า พริก เท่านั้น อาหารอื่นๆ จำพวกเนื้อสัตว์หรือผักสด ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของอาหารนั้นไม่ได้รับแจก ดังนั้นจากการต้องบริโภคอาหารที่จำกัดชนิดเป็นเวลานานวันทำให้ผู้หนีภัยฯตื้นرنที่จะออกไปทำงานทำเพื่อหารายได้มาใช้ในการจับจ่ายใช้สอย ทั้งอาหารและลิ่งของเครื่องใช้พึงประสงค์ นอกจากจะมีปัจจัยผลัก (push factor) ในการออกไปทำงานทำแล้ว ยังมีปัจจัยดึงดูด (pull factor) จากสังคมโดยรอบ ๆ ข้างอกประการหนึ่งด้วย นั่นคือความต้องการแรงงานที่มีราคากลาง กล่าวคือ ในขณะที่แรงงานไทยจะมีอัตราค่าจ้างอยู่ที่วันละ 126 บาท แต่นายจ้างสามารถจ้างผู้หนีภัยจากการสู้รบได้ในอัตราวันละ 30-80 บาทเท่านั้น โดยเฉพาะแรงงานเกษตรซึ่งเป็นที่ต้องการอย่างมากในเขตจังหวัดตาก และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้จ้างสามารถจ้างได้ในอัตราวันละ 30-50 บาทเท่านั้น ยกเว้นในงานฝีมือหรืองานก่อสร้างเท่านั้นที่ผู้หนีภัยฯจะได้อัตราจ้างวันละ 80 บาท ซึ่งถือว่าสูงในหมู่ผู้หนีภัยฯ ดังนั้นด้วยปัจจัยผลักและปัจจัยดึงดูดดังที่กล่าวมา จึงทำให้ปัจจุบันนี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไปในอนาคต เนื่องด้วยปัจจัยต่างๆ พอก่อนเวลาได้ดังนี้

- 1) บรรดาผู้หนีภัยฯ ส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน และเป็นผู้มีประสบการณ์การทำงาน ประกอบอาชีพนานา การที่จะให้คนในวัยแรงงานอยู่เฉย ๆ เป็นเวลานับปีขึ้นไป เป็นเรื่องที่ฝันกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ และเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ในภาคปฏิบัติ
- 2) แม้ว่าจะได้รับการอนุเคราะห์ช่วยเหลือในเรื่องของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม บ้านที่อยู่อาศัย และยาภัณฑ์ต่างๆ แต่มนุษย์ต้องการมากกว่าปัจจัยเหล่านี้ นอกจากนั้น อาหารที่ได้รับจากการจัดมีเพียงข้าว ปลาร้า และเกลือเท่านั้น สิ่งอื่นๆ ผู้หนีภัยฯ จำเป็นต้องซื้อขายหามาเพิ่มเติมເօເອງ แรงผลักนี้เป็นปัจจัยใหม่ในการลักลอบอุกหนอกพื้นที่พักพิงฯ

- 3) แม้ว่ารัฐบาลไทยจะออกกฎหมายห้ามคนในพื้นที่พักพิงฯ ออกไปปรับจ้าง แต่เนื่องจากพื้นที่พักพิงฯ กว้างขวาง มีทางติดต่อกันในเมืองหลายจุด ก่อปะกันเจ้าหน้าที่จะพยายามเฝ้าตรวจสอบระแวงมีน้อย แม้ว่าเจ้าหน้าที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด แต่ด้วยจำนวนเจ้าหน้าที่ที่มีจำกัด ไม่สอดรับกับจำนวนของผู้หนีภัย ประสิทธิภาพของการรักษาภูมิเบี่ยบนี้ย่อมทำได้ไม่เต็มร้อย
- 4) มีความต้องการแรงงานในภาคเกษตรสูงในพื้นที่รอบๆ พื้นที่พักพิงฯ เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่และบริเวณข้างเคียง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแรงงานในฤดูเก็บเกี่ยวเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อมีแรงงานที่สมควรนำมา_rับจ้างในราคาย่อมเยา ความพยายามในการติดต่อให้แรงงานเหล่านี้มาทำงานในโรงงานของตนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นเรื่องของกฎหมายศาสตร์อย่างง่ายๆ คือ เมื่อมีความต้องการมาก(demand) ก็จะมีแรงสนอง (supply) ยิ่ง demand มากเท่าใดความพยายามดันรนในส่วนของ supply ก็มีมากเป็น倍ตามตัว

ด้วยเหตุผล 4 ประการนี้จึงพบว่าผู้หนีภัยฯ หลายคน มีประสบการณ์ในการทำงานรับจ้าง และมีรายได้เพื่อมาจับจ่ายใช้สอยซึ่งส่วนใหญ่ของประเทศไทยกับครอบครัวได้ งานรับจ้างก็มีหลากหลาย อาทิ เช่น รับจ้างในภาคเกษตร ก่อสร้าง และงานบริการ ฯลฯ จึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนของผู้หนีภัยฯ ยังคงเป็นชุมชนที่มีการสร้างงานอยู่ แม้ว่าจะเป็นการสร้างงานนอกพื้นที่

กีตام

นอกจากการลักลอบไปรับจ้างข้างนอกแล้ว ภายในพื้นที่เองก็ยังมีงานหลากหลายให้คนชายนและคนที่ขวนขวยทำได้หลายอย่าง อาทิ เช่น รับจ้างเป็นผู้ช่วยของเจ้าหน้าที่ NGOs ที่มีงานและสำนักงานในพื้นที่พักพิงฯ ทั้งงานสำนักงาน งานประสานงาน จัดอบรม เป็นวิทยากร เป็นผู้ดูแลคนแก่และคนพิการ หลายคนเป็นครู เป็นคณะกรรมการฝ่ายบริหาร ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายสังคม ส่วนมากที่มีฝีมือก็ผลิตงานฝีมือขาย เช่น กระถุง ตะกร้า เครื่องใช้ภายในบ้าน พวงผู้หญิง กีฟผ้าหรือเย็บปักถักร้อยมีรายได้เพื่อจับจ่ายใช้สอย

เป็นที่น่าสังเกตว่า จากการสัมภาษณ์เรื่องอาชีพหรือรายได้ ผู้หนีภัยจากการลี้ภัยจะปฏิเสธว่าพวกรตโนมิได้ทำงานอะไร นอกจากพวกรที่เป็นครูหรือทำงานกับ NGOs จะภูมิใจที่จะบอกว่ามีอาชีพ บุคคลที่เหลือจะบอกว่าไม่มีอาชีพอะไร จึงไม่มีรายได้ แต่เมื่อถามว่าวันหนึ่ง ๆ ชื่ออะไรบ้างทุกคนจะบอกรายการของที่ชื่อให้ฟังได้อย่างชัดเจน จึงแน่ใจว่าภายในชุมชนเหล่านี้ ต้องมีการสร้างงานเพราะปรากฎว่ามีการจับจ่ายใช้สอยทั้งภายในและนอกพื้นที่พักพิงฯ หากแต่ผู้หนีภัยไม่ต้องการจะบอกถึงที่มาของรายได้

นอกจากนี้จากการบริการและรับจ้าง ภาพที่เห็นคือการเลี้ยงสัตว์ โดยมีการเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ และแพะไว้เพื่อการบริโภค และขายให้คนในพื้นที่พักพิงฯ และนอกพื้นที่พักพิงฯ แม่หมู 1 ตัวที่เจริญพันธุ์เต็มที่จะขายได้ในราคากลางๆ 2,500-3,000 บาท ในขณะที่ลูกหมูขายได้ใน

ราคาตัวละ 200-300 บาท ดังนั้นหากครอบครัวหนึ่งมีหมู่ที่เจริญพันธุ์เต็มที่ 2 ตัว และลูกหมูที่สามารถขายได้ประมาณ 5 ตัว ครอบครัวนี้จะมีรายได้ประมาณ 7,500-10,000 บาทต่อปี (เพราะบางครั้งหมูที่ตัวใหญ่ขายได้ถึงตัวละ 5,000 บาท) อาศัยพื้นที่ทำรายได้ที่ดีให้กับครอบครัวที่เหลือก็เป็นการห้าของป่า ทำสวนครัวเล็ก ๆ น้อย ๆ การทำสวนครัวของพื้นที่พักพิงฯ ในสอยได้รับความร่วมมือจากองค์กร คะเรนนี่ เอฟเวอร์กรีน (Karenni Evergreen) ใน การส่งเสริมให้ผู้หนี้กัยฯ ทำการปลูกผักและทำสวนครัว น่องจากพื้นที่เดิมเป็นที่เก็บไม้ชุง ตินมีสภาพเสื่อมโทรมมาก อีกทั้งพื้นที่รอบบ้านแต่ละบ้านมีจำกัด ผู้นำของคณะกรรมการผู้หนี้กัยฯ ชาวคะเรนนี่ และองค์กร Karenni Evergreen จึงจัดให้มีการอบรมการเกษตรไร้สารเคมี และการปรับผืนดินให้ดีขึ้นด้วยวิถีธรรมชาติ มีการแจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ เช่น ถั่วฝักยาว ถั่วเหลือง ถั่วลิสง มันเทศ และต้นกล้าผลไม้ เช่น ฝรั่ง มะนาว ชมพู่ และเงาะให้แต่ละครัวเรือน โครงการนี้ได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทยและชาวบ้านเป็นอย่างดี⁶² นอกจากนี้ยังมีการจับปลา ดักสัตว์ในป่า ตีผึ้ง เพื่อนำลิ่งของเหล่านี้ไปขาย

ทุกพื้นที่พักพิงฯ จะมีร้านค้าประเภทร้านขายของชำเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ที่พื้นที่พักพิงฯ บ้านในสอยไม่มีตลาดใหญ่ เพราะอยู่ไกลเมืองและบ้านปางหมู ผู้หนี้กัยฯ จึงนิยมมาซื้อของที่ตลาดมากกว่า เพราะมีให้เลือกเยอะ และราคากลูกกว่า ในขณะเดียวกันก็มีพ่อค้าแม่ค้าไทยนำของเข้าไปขายในพื้นที่พักพิงฯ ตลอดทั้งวัน มีทั้งที่บรรทุกรถสองแถว รถมอร์เตอร์ไซด์ หรือแบกหามเข้าไป กิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจจึงมีอยู่ตลอดเวลา การประกอบอาชีพการแลกเปลี่ยนสินค้า การซื้อขาย ลักษณะเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงสังคมมนุษย์ที่มีชีวิต และมีพลวัตร ไม่ใช่สังคมที่หยุดนิ่ง ของคนที่นอนรอการส่งเคราะห์ของหน่วยสังคมสังเคราะห์แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นสังคมของคนที่มีศักยภาพและไม่ยอมจำนน

ในกรณีของพื้นที่พักพิงฯ บ้านแม่หลังหัวดتابก การเดินทางออกนอกพื้นที่ของคนในพื้นที่พักพิงฯ เป็นการออกไปรับจ้าง เนื่องจากแม่สอดเป็นเขตเกษตรกรรม ดังนั้น จึงมีการจ้างงานผู้หนี้กัยจำนวนมาก นอกจากนั้นพบว่า แม้ว่าจะมีหน่วยงาน NGOs นำอาหารและข้าวของเครื่องใช้ไปแจกจ่ายแก่ชาวค่ายหากแต่เป็นเพียงปัจจัยพื้นฐานที่จำกัดจริง ๆ ส่วนอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องซื้อหาเอง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีรายได้เพื่อมาซื้อหาสิ่งของที่จำเป็น เช่น เทียนไข น้ำมันสำหรับจุดตะเกียง หมากพูล ซึ่งเป็นของที่ทุกคนกินยกเว้นเด็กวัยรุ่น ผงชูรสที่ใช้กันทุกบ้าน

(แม่บ้านในพื้นที่พักพิงฯ บอกว่า ไม่มีน้ำปลาใช้จำเป็นต้องใช้ผงชูรสเป็นของปรงรส) และเด็ก ๆ ต้องกินขนม ความจำเป็นเหล่านี้ส่งผลให้คนพื้นที่พักพิงฯ ดินรนออกไปหารายได้ นอกจากนั้นพบว่า นอกเหนือจากการจำเป็นและลิ่งของจำเป็นแล้ว ยังมีลิ่งของที่มากมายภายในตลาดอันเป็นลิ่งล่อใจ หากครอบครัวใดมีรายได้ก็จะสามารถจับจ่ายข้าวของเครื่องใช้ที่หูหร่าได้ สถานการณ์เช่นนี้เป็นแรงผลักให้ครอบครัวอื่นต้องพยายามตาม แม้จะต้องเสียเงินซื้อชีวิต อาทิ เช่น

⁶² เพื่อนไร้พรມแดน, “คนลี้ภัยในร่มป่า” เพื่อนไร้พรມแดน เชียงใหม่ 2544 , หน้า 63.

กรณีของผู้หนี้กัยฯบ้านแม่หละที่หลบหนีออกจากมาทำงานทำ นั่งรถรับจ้างสองแถว รีบร้อนลงจากรถและวิ่งข้ามถนนเพื่อหนีทหารที่คุณอยู่ที่ป้อมยามทำให้ถูกรถชน บาดเจ็บไป 3-4 คน หรือในกรณีที่เคยล้มภายน์เด็กผู้หญิงในพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละซึ่งถูกกล่าวหาไปทำงานทำนอกพื้นที่ พักพิงฯ และถูกثارุณกรรมจนเสียชีวิตและพิการ แต่ในขณะเดียวกันภายในพื้นที่พักพิงฯก็ยังมีเรื่องราวของคนที่ประสบความสำเร็จในการออกไปทำงานทำ ทำให้พ่อแม่มีเงินทองใช้ และมีหน้าตาภัยในพื้นที่พักพิงฯด้วยเช่นกัน การห้ามและความไม่ไว้คุณในพื้นที่พักพิงฯออกไปทำงานทำจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก

อนึ่งหากพิจารณาตามหลักของธรรมชาติ มนุษย์ยอมมีความต้องการที่จะช่วยเหลือตนเอง หาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง นอกจากคนที่เกียจคร้านจริงๆ จึงจะยอมอยู่เฉยๆ และกินเท่าที่ได้รับแจก หากแต่คนทั่วไปซึ่งอยู่ในวัยแรงงานต่างขวนขวยที่จะทำงานทำ หากแต่ในพื้นที่พักพิงฯมีงานจำกัด และไม่มีพื้นที่สำหรับทำการเพาะปลูก และเนื่องจากพื้นเพด็งเดิมของคนในพื้นที่

พักพิงฯเป็นชาวไร่ชาวนา จึงมีความผูกพันกับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เมื่ออาชีพรอบๆ พื้นที่พักพิงฯเป็นอาชีพที่ตนนัดจึงมีความต้องการที่จะออกไปประกอบอาชีพที่ตนมีความชำนาญ คนในพื้นที่พักพิงฯบ้านถ้ำหินโดยมากกว่า คนจะเรียงปลูกข้าวเก่ง ถ้ามีที่นาเข้าสามารถจะเลี้ยงดูตนเองได้อย่างสบาย และยังสามารถเพื่อแฝフレี้ยงคนไทยได้อีกด้วย ถ้าได้รับโอกาส⁶³

สาเหตุอีกประการหนึ่งของการผลักดันให้มีการลักลอบออกไปทำงานทำคือความต้องการแรงงานราคากลูกของผู้ประกอบการไทย อาทิเช่นในอำเภอแม่สอดและอำเภอพะพระ เป็นเขตเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ความต้องการแรงงานถูกจึงมีมากเมื่อมีความต้องการ(demand) ก็มีแรงตอบสนอง(supply) ความพยายามของนายจ้างที่ต้องการแรงงานราคากลูกจึงทำให้มีการเกื้อกูลกัน แม้จะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายก็ตาม การออกไปทำงานของคนจะเรียกว่าในพื้นที่พักพิงฯจึงได้รับการสนับสนุนจากระบวนการค้าแรงงานอีกประการหนึ่งด้วย และที่น่าสนใจคือ แรงงานจะเรียงพอใจอยู่ในเขตเกษตรกรรมมากกว่าไปเป็นแรงงานที่แม่สอด เพราะไม่อยากจะสมกกลมกลืนกับคนพม่า คนจะเรียงบอกว่าแรงงานพม่าอยู่ตามโรงงานในแม่สอดเกือบทั้งนั้น เขายังไม่อยากให้ลูกหลานจะเรียงเข้าไปทำงานตามโรงงานด้วย หากจะเป็นแรงงานรับจ้างก็นิยมจะเดินทางเข้าตัวเมืองชั้นในและมาลิ้งกรุงเทพมากกว่า⁶⁴

ด้วยปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาจึงทำให้การควบคุมคนในพื้นที่พักพิงฯไม่ให้ออกไปทำงานทำเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง เพราะมีปัจจัยอื่นหลายประการ ประกอบกับความต้องการในการใช้เงินมีมาก สังเกตได้จากขนาดของตลาดภัยในพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละ ซึ่งมีทั้ง 2 ตลาดคือทั้งใน Zone A และ Zone B เป็นตลาดใหญ่มีร้านค้าย่อยจำนวนร้อย มีของขายทุกชนิดตั้งแต่ของกิน

⁶³ จากการสัมภาษณ์ปลัดอำเภอ, ฝ่ายป้องกันอำเภอมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ทราบว่าผู้หนี้กัยฯบ้านถ้ำหิน จะเดินทางข้ามเขมายังด่านมะขามเตี้ยเพื่อทำงานทำ

⁶⁴ สัมภาษณ์ผู้หนี้กัยจากการสุรับในพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละ

ไปจนถึงวิทยุ โทรทัศน์ กล้องถ่ายรูป มีห้องของใช้จำเป็นและของฟุ่มเฟือย พ่อค้าแม่ค้าจะเป็นชาวมุสลิมซึ่งไม่นับเนื่องตัวเองว่าเป็นพม่าหรือกะเหรี่ยง หากแต่นิยมเรียกตัวเองว่าเป็นชาวมุสลิมนับถือศาสนาอิสลาม

จากการสอบถามผู้คุ้นเคยกับพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละได้ความว่าแต่เดิมพ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้ค้าขายอยู่นอกพื้นที่พักพิงฯ และเป็นตลาดใหญ่ซึ่งติดต่อกันระหว่างคนที่แม่สอดและพ่อค้าในพม่า มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าของ 2 ประเทศ ชาวแม่สอด ชาวจังหวัดตาก และนักท่องเที่ยวที่ต้องการสินค้าจากพม่าก็จะเดินทางไปจับจ่ายสินค้าที่ตลาดนี้ ทำให้พ่อค้าทั้งไทย และพม่ามีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แม่ค้าหลายคนในพื้นที่พักพิงฯไม่ต้องจ่ายเงินสด แต่ร้านค้าปลีกในแม่สอดนำสินค้ามาส่งให้ถึงในพื้นที่พักพิงฯเมื่อขายของได้แล้วจึงมาเก็บเงิน ด้วยวิธีนี้ จึงทำให้มีร้านค้ามากมาย ต่อมา พ่อค้าแม่ค้าที่ค้าขายในบริเวณหน้าพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละได้ย้ายเข้าไปในพื้นที่พักพิงฯเมื่อ 2-3 ปีก่อน จึงทำให้ตลาดในพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละเป็นตลาดใหญ่ (ประชากรถึง 31,140 คน) จึงต่อสายกับพ่อค้ามุสลิมที่เคยติดต่อกันมาก่อน และทำการค้าให้กับประชาชนในพื้นที่พักพิงฯ ส่วนเหตุผลของการย้ายตลาดเข้าไปในพื้นที่พักพิงฯยังไม่ชัดเจน หากแต่คิดว่าส่วนหนึ่งคือการเลี้งเห็นคักษะภาพของผู้ชี้อภัยในพื้นที่พักพิงฯเป็นหลัก⁶⁵

พื้นที่พักพิงฯบ้านอุ้มเปี่ยมเช่นเดียวกับพื้นที่พักพิงฯแม่หละมีตลาดขนาดใหญ่เป็นชุมชนของชาวมุสลิมที่มีเครือข่ายกับร้านขายของชำที่ตลาดแม่สอดเช่นกัน โดยมีรถไปส่งของให้ตลาดในพื้นที่พักพิงฯอยู่ตลอดเวลา คนในพื้นที่ก็มีการจับจ่ายใช้สอยกันอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นยังพบว่าชาวบ้านในเขตนั้น เช่น พากมังกี้เข้าไปซื้อของในตลาดนี้เช่นกันจึงเป็นเรื่องไม่แปลกหากจะพบว่าชาวมังในเขตนั้นเป็นนายทุนให้กับพ่อค้าแม่ค้าที่ส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมในพื้นที่

พักพิงฯบ้านอุ้มเปี่ยม นอกจากนี้มังที่อำเภอพับพระยังทำการเกษตรในขอบเขตที่ใหญ่มาก ลั่งเกตได้จากการตัดต้นไม้บนภูเขา เป็นจำนวนมาก และปลูกกระหล่ำขายเป็นล่าสั้น อำเภอพับพระเป็นเขตที่ทำการเกษตรสูงมาก เพื่อส่งออกไปยังตลาดผักทั่วประเทศไทย แรงงานจึงเป็นสิ่งสำคัญ แม้จะพบว่ามีการควบคุมและกำหนดข้อก่ออาชญากรรมในบ้านแม่สอด เช่น ก่อจลาจล ปลูกภัย ทำลายทรัพย์สิน ฯลฯ จึงเป็นคาดเดาว่าคงต้องมีการออกใบใช้แรงงาน แม้ว่าการควบคุมการออกนอกพื้นที่จะเข้มงวดก็ตาม⁶⁶

⁶⁵ ปัจจุบันหัวหน้าพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละอนุญาตให้ชาวบ้านรอบๆ พื้นที่นำสินค้าเข้าไปขายภายในพื้นที่โดยเปิดเป็นตลาดสดทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์ และมีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างคนในพื้นที่พักพิงฯ และคนไทยจากบริเวณใกล้เคียง

⁶⁶ นายวรลิทธิ์ ชัยเลิศวนิชกุล นายอำเภออำเภอพับพระ จังหวัดตาก กล่าวว่าปัญหาการลักลอบออกนอกพื้นที่เป็นปัญหาใหญ่ที่ป้องกันได้ยากมาก เนื่องเพราบุคลากรในการควบคุมมีไม่มากพอกับจำนวนผู้หนีภัยฯ

หากพิจารณาประเด็นนี้จะพบว่าการควบคุมไม่ให้ประกาศที่อยู่ในวัยแรงงานได้มีโอกาสทำงาน เพื่อหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวคงจะเป็นเรื่องที่ฝืนกฎหมายที่ห้ามชาติจริงๆ ดังนั้น ผู้หนึ่งก็จากการสูรับส่วนใหญ่จึงพากันแสวงหาทางออก เพื่อให้มีโอกาสในการหารายได้ ตามความเป็นจริงแล้ว การประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวถือว่าเป็นศักดิ์ศรีของมนุษย์ มนุษย์จะรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าก็ต่อเมื่อประสบความสำเร็จในการประกอบการงาน การควบคุมดูแลให้ผู้หนึ่งก็จากการสูรับ นั่นๆ นอนๆ อยู่ภายใต้พื้นที่พักพิงฯเพื่อรับบริจากข้าวและปัจจัยอันเป็นเครื่องยังชีวิตเพียงแค่ผ่านพ้นไปเป็นวันๆ โดยไม่ให้มีโอกาสได้สร้างสรรค์งานนั้น เป็นการทำร้ายบุคคลเหล่านี้เข้าทางตรงและทางอ้อม เพราะถือว่าเป็นการบั่นทอนคักยกภาพของมนุษย์ที่ร้ายแรงกรณีหนึ่ง แม้ว่ารัฐบาลไทยจะมีนโยบายควบคุมผู้หนึ่งก็จากเป็นกรณีชั่วคราว หากแต่เวลา “ชั่วคราว” นั้นได้ทอดยาวออกไปเป็นเวลาเกือบ 20 ปีแล้ว หากผู้หนึ่งก็จากการสูรับไม่มีความพยายามในการหาทางออกที่ดีที่สุดเท่าที่มีโอกาสและกฎหมายที่จะอำนวยบ้างแล้ว คักยกภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คงจะถูกด้อยจนสูญหายไปเป็นแน่แท้ อีกทั้งเยาวชนรุ่นใหม่ที่กำลังจะเติบโต ไม่มีแบบอย่างในสังคม เพราะทุกคนต่างแบบมีขอความช่วยเหลือจาก “คนอื่น” อยู่ตลอดเวลาเช่นกัน จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการด้านการศึกษาของพื้นที่พักพิงฯ บ้านแม่หละ Saw Per Kaw กล่าวถึงกรณีนี้ว่า “ความเดยชินที่ได้รับบริการทุกอย่างฟรี โดยไม่มีการทำงานเป็นการแลกเปลี่ยนจะเป็นปัญหาสำคัญ เมื่อพวกราเดินทางกลับประเทศพม่า และเริ่มดำรงชีวิตด้วยลำแข้งของตนเองอีกครั้ง เพราะในอนาคตทุกอย่างต้องเสียเงินไม่มีอะไรได้มาฟรีอีกต่อไป”

ดังนั้น เพื่อป้องกันบุคคลภายนอกในพื้นที่พักพิงฯไม่ให้กลยุทธ์สภาพไปเป็นบุคคลภัยที่ไร้คุณค่าและด้อยคักยกภาพ ประกาศส่วนใหญ่ในพื้นที่พักพิงฯ ต่างพากันขวนขวยทำงานทำในหลายรูปแบบ แม้ข้อจำกัดและกฎหมายเบียนเคร่งครัด จนอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนของผู้หนึ่งก็จากการสูรับเป็นชุมชนที่ยังมีการผลิตและมีการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ แม้จะอยู่ในระดับที่น้อยนิดก็ตาม

โดยสรุป แม้ว่าตามลักษณะโครงสร้างของพื้นที่พักพิงจะเป็นที่อยู่ของผู้หนึ่งก็จากการสูรับที่มีข้อห้ามข้อจำกัดหลายอย่าง จนทำให้ดูเสมือนว่าสังคมของบุคคลเหล่านี้เป็นสังคมที่หยุดนิ่ง และไม่มีการเคลื่อนไหว เนื่องจากเป็นพื้นที่ไม่อนุญาตให้มีการผลิตใดๆ การดำรงชีวิตเพียงเพื่อผ่านพ้นไปวันๆ เพื่อรับการส่งกลับมาตุภูมิ หากแต่ในความเป็นจริงสังคมภายในพื้นที่พักพิงฯ กลับเป็นพื้นที่ที่มีพลวัตร และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในหลายมิติ นอกจากนั้นยังมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกอีกหลายมิติอีกประการหนึ่งด้วย การศึกษาโครงสร้างทางสังคมของผู้หนึ่งก็จากการสูรับภายนอกสถานการณ์ที่เป็นจริง จึงจะทำให้เกิดความเข้าใจในปัญหาที่ตามมาได้อย่างถ่องแท้และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ

3. แนวโน้มของสถานการณ์ผู้หนึ่งก็สังคมและพื้นที่พักพิงชั่วคราว

จากการพิจารณาลักษณะเนื่องมาจากการด้านประชากร ด้านสังคมและโครงสร้างทางสังคม อันสัมพันธ์กับข้อจำกัดทางกายภาพของพื้นที่พักพิงฯ และความเข้มงวดของนโยบายของรัฐบาลไทยคือ การควบคุมและกำกับดูแลให้ผู้หนีภัยฯอยู่ภายใต้พื้นที่พักพิงชั่วคราวแล้ว ทำให้สามารถคาดการณ์แนวโน้มของสถานการณ์ได้ ดังนี้

1. การเพิ่มของประชากรอย่างต่อเนื่อง ทั้งประชากรที่เกิดใหม่ภายใต้พื้นที่พักพิงฯ และประชากรที่เป็นผู้หนีภัยฯที่เข้ามาใหม่อย่างต่อเนื่องประมาณเดือนละ 800-1,000 คน บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระหว่างการรอพิจารณาเพื่อกำหนดสถานภาพผู้หนีภัยจากการสูรบ จากคณะกรรมการพิจารณา-rate ดับอุบัติภัยและระดับจังหวัด แต่ในขณะที่พักรอ ก็อาศัยอยู่กับญาติพี่น้องเพื่อนฝูงภายใต้พื้นที่พักพิงฯ ส่งผลให้ประชากรภายใต้พื้นที่พักพิงฯเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว จนเกินกำลังที่พื้นที่พักพิงฯจะซึมซับไว้ได้ สถานการณ์การเพิ่มของประชากรไม่มีแนวโน้มจะลดลงหากแต่จะเพิ่มขึ้นด้วยสาเหตุ 4 ประการ คือ

1.1 สถานการณ์การสูรบในเขตพม่ายังไม่สงบอย่างแท้จริง ทุกช่วงฤดูแล้ง ช่วงคงมีการสูรบ จึงทำให้ชนกลุ่มน้อยจากประเทศพม่าเข้ามายังบริเวณที่อยู่อาศัย เช่น แม่พื้นที่บางพื้นที่จะไม่มีการสูรบโดยตรงแต่ก็ยังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน การเกณฑ์แรงงานชาวบ้าน การเก็บภาษีอากรทุกชนิด การกระทำชั่วชั้นของชาวบ้านทำให้ชาวบ้านที่รู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและยังคงทยอยเดินทางเข้ามายังเขตประเทศไทย

1.3 อาศัยพื้นที่ที่มีช่องทางเข้า-ออกทางธรรมชาติตามป่าเขา ตลอดระยะทางกว่า 2,000 กิโลเมตร ทำให้ชนกลุ่มน้อยจากเขตพม่าเดินทางเข้ามารับเขตไทยอย่างสะตาก⁶⁷ ประกอบกับมีญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงอยู่ในเขตไทย ทั้งในพื้นที่พักพิงฯและนอกพื้นที่ ทำให้มีหลักประกันว่าจะมีที่พักอาศัยอย่างแน่นอน

1.4 การเกิดของประชากรภายใต้พื้นที่พักพิงฯที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่กว่าครึ่งหนึ่งอยู่ในวัยเจริญพันธุ์และแต่งงานเร็ว ทำให้อัตราการเกิดของเด็กทรงสูงขึ้น แม้จะมีโครงการรณรงค์เรื่องการวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิดก็ตาม

การเพิ่มของประชากรและนโยบายไม่เปิดพื้นที่พักพิงฯใหม่จะนำไปสู่ปัญหาความแออัดของประชากรในอนาคต

2. สภาวะสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เป็นผลพวงของการที่มีประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดขยะมากตามไปด้วย เกิดสภาวะขยะล้นพื้นที่พักพิงฯจนเกินกว่าจะฝังกลบหรือเผาทำลายได้ อีกทั้งความไม่มีระเบียบวินัยของประชากรที่ทิ้งขยะมูลฝอยอย่างไม่เป็นที่เป็นทาง ทำให้เกิดสภาวะขยะเน่าเสีย ก่อให้เกิดมลภาวะแก่ผู้หนีภัยฯภายใต้พื้นที่พักพิงฯ แม้ว่าจะมี NGOs เข้าไปช่วยรณรงค์

⁶⁷ เนพะในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี มีช่องทางเข้า-ออกตามแนวชายแดนทั้งหมดถึง 11 ช่องทางด้วยกัน

เรื่องการทิ้งขยะมูลฝอย และการทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทาง หากแต่สถานการณ์ขยะล้นพื้นที่พักพิงาก ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพได้ในอนาคต นอกจากปัญหาขยะแล้ว ยังเกิดสภาวะน้ำเน่าเสียอัน เกิดจากการใช้น้ำของประชาชน น้ำเน่าเสียเหล่านี้จะไหลลงสู่ลำห้วย และทำให้คุณภาพของน้ำที่ ประชารทั้งภัยในพื้นที่พักพิงาและประชาชนรอบนอกพื้นที่ใช้ต่ำลงและทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ตามมา นอกจากนั้นการที่ประชารทเพิ่มมากขึ้นและตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ลาดชัน เช่น พื้นที่ พักพิงาบ้านอุ้มเปี้ยม อำเภอพับพระ และพื้นที่พักพิงาบ้านแม่หละ เมื่อมีการใช้น้ำอย่าง สม่ำเสมอ อาจทำให้พื้นที่ทรุดและเกิดสภาวะหนาดินเลื่อนไหล (land slide) ได้ในอนาคต อันจะ ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนภัยในการสู้รบได้

3. จำนวนผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้นในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติลดลง
 ปัจจุบันพบว่าทรัพยากรของชาติไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชากรโดยเฉพาะน้ำ เพาะปลูกปัจจุบันประชากรในทุกพื้นที่พักพิงาอาศัยน้ำธรรมชาติ เช่น ลำห้วย และบ่อน้ำธรรมชาติ ในพื้นที่ เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นน้ำก็อาจไม่เพียงพอแก่ประชากรทุกคนได้ นอกจากนั้นพื้นที่ สำหรับการปลูกสร้างที่พักอาศัยก็ลดน้อยลง แต่ละครอบครัวมีพื้นที่สำหรับการสร้างที่อยู่อาศัย น้อยลง การอาศัยทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่นผลิตผลจากป่าไม่ว่าจะเป็นไม้ ไม้ไผ่ หน่อไม้ เห็ด ผักอื่นที่ใช้ในการบริโภค ตลอดจนใบตองตึงหรือหญ้าคาที่ใช้ในการทำหลังคางจากพื้นที่ป่า รอบๆ พื้นที่พักพิงา ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชากรภายในพื้นที่พักพิงา ก่อให้เกิด ปัญหาความขัดแย้งกับชุมชนไทยที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ในการแย่งชิงทรัพยากร

4. ปัญหารcornerคุณดูแล ตามนโยบายหลักของกระทรวงมหาดไทยไม่อนุญาตให้ผู้ หนีภัยจากการสู้รบออกจากพื้นที่พักพิงา แต่เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นทรัพยากร ธรรมชาติรอบๆ พื้นที่น้อยลง ในขณะที่ความต้องการเพิ่มขึ้นทำให้ผู้หนีภัยฯ พยายามลักลอบ ออกจากพื้นที่พักพิงาอย่างสม่ำเสมอ และด้วยจำนวนของบุคลากรของไทยที่จะทำการ ควบคุมดูแลไม่เพียงพอ อาทิเช่น เจ้าหน้าที่ อส. จำนวน 80 คนต่อผู้หนีภัยฯ จำนวน 30,000 คน หรือเจ้าหน้าที่ อส. จำนวน 30 คนต่อผู้หนีภัยฯ จำนวน 6,000 คน ย่อมไม่สามารถที่จะทำการ ควบคุมผู้หนีภัยฯ ที่อยู่ในวัยทำงานและมีความต้องการที่จะหาเงินมาเพื่อจับจ่ายใช้สอยในสิ่งที่ จำเป็น นอกเหนือไปจากอาหารที่ได้รับการแจกจาก NGOs ซึ่งมีจำกัด ทำให้การลักลอบออกจาก พื้นที่มีอย่างสม่ำเสมอ

ปัญหาที่ตามมาคือ บุคคลเหล่านี้จะไปเป็นแรงงานในพื้นที่เกษตรหรือโรงงาน อุตสาหกรรม ในขณะที่ครอบครัวยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงา เมื่อออกมาแล้วบางรายไปก่อ อาชญากรรม คดีลักขโมย หรือรับจ้างตัดไม้ซึ่งเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมาย ทำให้ต้องถูกดำเนินคดี และถูกกลั่นกลับประเทศมี แต่แล้วก็จะวนกลับมาประเทศไทยได้อีกโดยช่องทาง ธรรมชาติเป็น วัฎจักรที่ไม่อาจแก้ไขได้อย่างเด็ดขาด

5. ความขัดแย้งกับประชาชนไทย ประชาราไทยที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงจะมองผู้หนึ่นภัยจากการสู้รบว่าเป็นอภิลิทธิ์ชน มีความเป็นอยู่ที่สุขสบายโดยไม่ต้องทำงานแต่ได้รับความช่วยเหลืออย่างดีจาก NGOs ต่างชาติและรัฐบาลไทยทำให้เกิดการเปรียบเทียบว่าในขณะที่คนไทยต้องทำงานหนัก ผู้หนึ่นภัยจากการสู้รบมีชีวิตที่สุขสบายกว่า โดยไม่ตระหนักว่าผู้หนึ่นภัยจากการ

สู้รบท้องสูญเสียอิสรภาพ และต้องมีชีวิตอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับที่เข้มงวด จนสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองหลายประการ ความไม่เข้าใจในสถานการณ์ของผู้หนึ่นภัยจากการสู้รบ ทำให้ชุมชนไทยในบริเวณใกล้เคียงเกิดความรังเกียจ และมองว่าผู้หนึ่นภัยจากการสู้รบเข้ามาเย่งทรพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีจำนวนลดน้อยลง และเข้ามาแบ่งบริการของรัฐ อาทิเช่น การให้บริการที่โรงพยาบาล (แม้ว่าจะมีโรงพยาบาลภายในพื้นที่พักพิงฯ หากแต่กรณีที่รุนแรงจำเป็นต้องส่งมาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอหรือจังหวัด) แม้ว่าจะมีการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และได้มีความพยายามสร้างมวลชนสัมพันธ์ เช่นการเปิดโอกาสให้ประชาราไทยเข้าไปใช้บริการของโรงพยาบาลในพื้นที่พักพิงฯ เมื่อหลัง หรือการเปิดโอกาสให้พ่อค้าไทยเข้าไปเปิดตลาดสดทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์ เพื่อทำการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ เป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างคนไทยและผู้หนึ่นภัยจากการสู้รบก็ตาม แต่ความขัดแย้งในทุกๆ พื้นที่ยังมีอยู่ ประชาราในจังหวัดและอำเภอที่มีพื้นที่พักพิงฯ ต่างแสดงความประสงค์ที่จะขับไล่ผู้หนึ่นภัยจากการสู้รบออกจากพื้นที่ของตน

6. การลดทอนศักยภาพของผู้หนึ่นภัยจากการสู้รบ แม้ว่าบุคคลเหล่านี้จะมีความรู้เนื่องจากระบบการศึกษาภายในพื้นที่พักพิงฯ หรือเป็นผู้มีความสามารถในการทำงาน เพราะมีพื้นฐานมาจากสังคมเกษตร ดังเช่น คณะกรรมการกลางพื้นที่พักพิงฯ บ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เคยกล่าวว่า “คนกะเหรี่ยงเป็นคนที่สามารถด้านเกษตร การได้รับโอกาสในการทำการเกษตร พากขาสามารถเลี้ยงดูพากกันเองได้ และยังสามารถเลี้ยงดูคนไทยในบริเวณใกล้เคียงได้อีกด้วย” คำกล่าววนี้ไม่เกินเลย เพราะชาวกะเหรี่ยงมีความสามารถในการเพาะปลูกสูงมาก หากแต่ศักยภาพเหล่านี้ถูกกดดันอยู่ภายใต้กฎระเบียบอันเข้มงวด คือการทำประกอบอาชีพภายในพื้นที่พักพิงฯ อีกทั้งยังถูกควบคุมไม่ให้ออกไปทำงานนอกพื้นที่ กฏระเบียบเหล่านี้บังคับให้ผู้หนึ่นภัยจากการสู้รบเปลี่ยนสถานภาพตนเองจากกลุ่มบุคคลที่มีศักยภาพสูงไปเป็นเพียงบุคคลที่ถูกสังคมไทยตราหน้าว่า “เป็นคนชี้เกี้ยว ที่งอม่องอเท้า รอรับข้าวแจกกินไปวันๆ เท่านั้น” สภาวะณ์เช่นนี้ ทำให้คัดครีในความเป็นมนุษย์ของผู้หนึ่นภัยจากการสู้รบลดลง หมดความเชื่อมั่นในตนเอง หมดศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่สามารถประกอบการงานในการเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว ซึ่งหากพิจารณาลงมาให้เห็นแล้ว เป็นการ “ทำร้าย” ผู้หนึ่นภัยจากการสู้รบในอิกรูปแบบที่แตกต่างไปจากการทำร้ายร่างกายหรือการประหัตประหาร หากแต่เป็นการทำร้ายที่มีผลในระยะยาว เพราะเป็นการบั่นทอนและกัดเซาะศักยภาพในการผลิตและการสร้างงานของมนุษย์นั่นเอง

เป็นที่น่ายินดีว่าปัจจุบันนี้กระทรวงมหาดไทยได้มีคำริทีจะให้มีการฝึกอาชีพให้กับผู้หนึ่งกัญจากการสูรับ โดยเฉพาะด้านการเกษตรและวิชาช่างพร้อมทั้งพิจารณาหาพื้นที่สำหรับทำการเกษตรเพื่อมาป้อนผู้หนึ่งกัญจากการสูรับโดยจะเริ่มโครงการนำร่องในพื้นที่พักพิงฯ บ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี และที่พื้นที่พักพิงฯ บ้านแม่หละ ซึ่งหากโครงการนำร่องนี้ประสบความสำเร็จก็อาจจะมีการเผยแพร่ในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป และหากนโนบายนี้ได้รับการสนับสนุนก็จะทำให้เงื่อนไขที่จะปลดถอนศักยภาพของผู้หนึ่งกัญจากการสูรับลดน้อยลง และทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองกลับคืนมา เนื่องล้วนอื่นใด เราต้องไม่ลืมว่าบุคคลเหล่านี้ในอนาคตจะต้องกลับไปสู่สังคมในประเทศไทยมา บุคคลกว่า 120,000 คน เหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการผลิตรังสัมคมที่ล่มสลายของพวกเขากลับมา มีชีวิตและรุ่งเรืองผาสุกต่อไป การเพิ่มศักยภาพให้บุคคลเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นด้านทักษะวิชาชีพ ความรู้ในด้านวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้านการเกษตรหรือการแปรรูป การบริหารจัดการหรือการตอกย้ำแนวคิดด้านการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การปลูกผึ้งให้มีความรู้ความเข้าใจอันดีต่อสังคมไทยและประเทศไทย จึงน่าจะเป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลไทยต่อผู้หนึ่งกัญจากการสูรับมากกว่าการกำกับควบคุมดูแลให้อยู่เฉพาะในพื้นที่

7. การผสมกลมกลืนเข้าสู่สังคมไทย ปัจจุบันนี้มีผู้หนึ่งกัญจากการสูรับจำนวนไม่น้อยที่ลักษณะการทำงานทำงานที่บ้านออกพื้นที่ บุคคลเหล่านี้ต่างมีปฏิสัมพันธ์กับคนไทยในบริเวณใกล้เคียง มีการแต่งงานกับลูกหลาน ลูกที่เกิดก็จะได้สัญชาติไทยไปโดยปริยายหากมีพ่อแม่เป็นคนไทย ภาระการณ์ เช่นนี้เป็นปกติ และแยกต่อการควบคุม นอกจากนี้บรรดาผู้หนึ่งกัญจากการสูรับที่เกิดภัยในพื้นที่พักพิงฯ ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 1-18 ปี เยาวชนเหล่านี้ไม่รู้จักสังคม กระหรี่ยังซึ่งพ่อแม่จากมา เห็นแต่สังคมภายนอกพื้นที่พักพิงฯ และพื้นที่ใกล้เคียงก็เป็นสังคมไทย คงจะมีความคุ้นเคยกับขนบธรรมเนียมไทยและความเป็นไปของประเทศไทย คนพวกรู้จักไม่อยากกลับประเทศไทย และเมื่อกลับไปแล้วก็อาจจะเดินทางกลับมาใหม่ในรูปแบบใหม่ที่ไม่ใช่ผู้หนึ่งกัญฯ สถานการณ์ เช่นนี้มีความเป็นไปได้สูง จากการสัมภาษณ์และพูดคุยกับผู้หนึ่งกัญฯ และแบบสอบถาม ร้อยละ 69.2 ยังมีความประสงค์จะเดินทางกลับบ้านเกิดในขณะที่ร้อยละ 11.9 และ 15.7 อยากอยู่ในเมืองไทยและอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ และเมื่อถูกถามว่าท่านคิดว่ารัฐบาลไทยจะปฏิบัติต่อท่านอย่างไร ร้อยละ 51.6 บอกว่า อยากให้ส่งกลับอย่างปลอดภัย ในขณะที่ร้อยละ 17.2 ระบุว่าอย่างให้ออนุญาตให้อยู่ในเมืองไทยอย่างถูกกฎหมาย อีกร้อยละ 12.0 อยากให้ได้สัญชาติไทย และอีกร้อยละ 16.0 อยากให้ออนุญาตให้อยู่ในพื้นที่พักพิงฯ ต่อไปในจำนวนผู้ตอบเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หนึ่งกัญฯ ที่มีอายุอยู่ในช่วง 15-25 ปี ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้ที่เกิดหรือเติบโตในพื้นที่พักพิงฯ

สถานการณ์ทั้งหมดที่ประมวลมนี จะทวีความเข้มข้นขึ้นตามระยะเวลาที่ประเทศไทยจะต้องให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้หนึ่งกัญจากการสูรับ หากระยะเวลาต้องทอดยาวออกไป สภากาชาดบางอย่างจะกล่าวเป็นปัญหา และปัญหาที่มีอยู่ก็จะกล่าวเป็นปัญหาที่รุนแรงอาทิเช่น

ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่พักพิงฯ ก่อประกันจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จะแปรสภาพของพื้นที่พักพิงฯให้กลายเป็น “ชุมชนแออัด” หรือ “สลัม” ไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งในที่สุดหากพื้นที่พักพิงฯได้แปรสภาพไปสู่ “พื้นที่ชุมชนแออัด” ก็คงหลีกไม่พ้นปัญหาลังคอมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอาชญากรรม การลักขโมย การล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งเริ่มมีอยู่อย่างประปรายในปัจจุบัน นโยบาย “ผลักดันกลับ” ของภาครัฐเป็นนโยบายที่ยังมีช่องว่างในทางปฏิบัติ เพราะจำนวนของผู้เข้ามาใหม่มีจำนวนมาก และเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ด้วยหลักมนุษยธรรมทำให้ไม่สามารถผลักดันกลับได้ และจำเป็นต้องอนุญาตให้อยู่ในพื้นที่พักพิงฯ ในขณะที่บางกลุ่มได้เลือดลอดเข้าไปอยู่ปะปนกับชุมชนไทยบริเวณชายแดน มาตรการการควบคุม มิให้คนภายในพื้นที่พักพิงฯออกก็เป็นไปได้ยาก เพราะไม่มีราก柢 เนื่องจาก UNHCR ไม่เห็นด้วยกับการมีราก柢 เพราะเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทำให้เจ้าหน้าที่ไทยดูแลลำบาก เจ้าหน้าที่ไทยบางคนระบุว่าพื้นที่พักพิงฯ บางแห่งเริ่มเป็นแหล่งมั่วสุม และมีกิจกรรมนอกกฎหมาย เช่น การปลอมแปลงบัตรประชาชน และการพนัน เป็นต้น การเข้าไปดูแลความเรียบร้อยต้องผ่านการรับรู้ของเจ้าหน้าที่ NGOs และ UNHCR ทำให้ดูเหมือนพื้นที่พักพิงฯเป็นดินแดนพิเศษที่ไม่ได้อยู่ในความควบคุมของรัฐไทยหากแต่เป็นเขตคุ้มครองของ NGOs ในขณะที่เจ้าหน้าที่ฝ่าย NGOs มีความรู้สึกว่า รัฐบาลไทยไม่สู้จะให้ความสนใจผู้หนี้ภัยฯ เท่าไนดัก จึงมีความรู้สึกอย่างปกป้อง ช่องว่างระหว่างเจ้าหน้าที่ไทยและ NGOs เริ่มมีขึ้นในหลายพื้นที่ ทำให้ต้องมีการประชุมร่วมกันมากขึ้นเพื่อเป็นการป้องปารามความขัดแย้งอันอาจจะเพิ่มขึ้นในอนาคต

บทที่ 4

ความเป็นไปได้ของนโยบายส่งกลับผู้หนีภัยจากการสูรับ： ข้อจำกัดและเงื่อนไข

นับตั้งแต่เหตุการณ์การบุกยึดสถานทูตพม่าประจำประเทศไทยในเดือนตุลาคม 1999 ของนักศึกษาพม่าผู้ลี้ภัยทางการเมืองในเมืองไทย ตามมาด้วยการบุกยึดโรงพยาบาลราชบูรีของกลุ่มทหารพระเจ้า (God's Army) ซึ่งเป็นกลุ่มกองกำลังชาวภาคเหนือในเดือนมกราคม 2000 ทำให้รัฐบาลไทยหันมามองกลุ่มต่าง ๆ ของผู้ลี้ภัยทางการเมืองและผู้เข้าเมืองผิดกฎหมายจากประเทศพม่าในประเทศไทยด้วยสายตาที่เป็นกังวลมากยิ่งขึ้น ในบรรดากลุ่มบุคคลเหล่านี้มีกลุ่มผู้หนีภัยฯ ซึ่งได้ถูกแพร่หลายว่าเป็นปัญหาที่ได้ถูกนำมายกกล่าวถึงอีกรอบด้วยน้ำเสียงที่เป็นจริงเป็นจังมากยิ่งขึ้น

นายชวน หลีกภัย ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วงเหตุการณ์วิกฤตทั้งสองเหตุการณ์ ได้กล่าวถึงนโยบายต่อผู้หนีภัยฯ ว่า “เป็นนโยบายของประเทศไทยในการที่จะส่งกลับผู้หนีภัยฯ เหล่านี้กลับประเทศเมื่อเหตุการณ์ในบ้านเมืองของเข้า (พม่า) กลับคืนสู่สภาพปกติ”¹ นโยบายนี้ได้รับการขานรับจากสภาคามมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ที่กำหนดว่าผู้หนีภัยฯ จะถูกส่งกลับประเทศพม่าภายใต้ระยะเวลา 3 ปี (ค.ศ. 2000 – 2003) พร้อมกันนี้ รัฐบาลไทยก็ได้ปรึกษากับสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ถึงความเป็นไปในการวางแผนร่วมกันในการดำเนินการส่งกลับบุคคลเหล่านี้ ท่ามกลางความเห็นที่หลากหลายต่อประเด็นการส่งกลับ เนื่องจากยังเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า สถานการณ์ทางการเมืองในพม่ายังไม่ “คืนสู่สภาพปกติ” ตามที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการส่งกลับ อย่างไรก็ตามหลายฝ่ายที่มีความคิดเห็นขัดแย้งต่างกันในความรู้สึก “อ่อนล้า” (Compassion fatigue) ของประเทศไทยที่จำเป็นต้องแบกรับภาระในการให้ความอนุเคราะห์ผู้หนีภัยฯ จำนวนกว่าแสนคน เป็นระยะเวลาภาระทางเศรษฐกิจส่องฟ้าฟ้า

ดังนั้นเพื่อเป็นการลดภาระอันหนักอึ้นนี้ รัฐบาลไทยจึงต้องดำเนินนโยบาย “ในเชิงรุก” (proactive approach) มิฉะนั้นแล้วไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ นายชัดภัย บุรุษพัฒน์ เลขาธิการ สมช. กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “นโยบายของเราคือการปิดค่าย (พื้นที่พักพิงฯ) และส่งพวกนี้กลับบ้าน”² ซึ่งรัฐบาลไทยจะเริ่มดำเนินการด้วยการจัดประชุมและปรึกษาหารือกับ

¹ Bangkok Post (March 21, 2000), p. 4.

² The Nation (August 19, 2001), p. A1.

หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนราชการไทยและองค์กรพัฒนาเอกชนต่างชาติ (NGOs) ตลอดจน สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) นอกจากนี้เลขาธิการ สมช. ยังได้กำหนดเป็นนโยบายให้หน่วยราชการไทยทุกส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้หนีภัยฯ และ พื้นที่พักพิงฯ ได้นำเอาประเด็นการ “รับกลับ” ผู้หนีภัยฯ ขึ้นมาเจรจา กับประเทศพม่า “ใน ทุกๆ เวทีที่มีการประชุมระหว่างไทยกับพม่า”³ ในส่วนของภาคปฏิบัติจะได้เริ่มดำเนินการกับผู้ หนีภัยฯ ซึ่งเข้ามาใหม่และยังไม่ได้รับสถานภาพผู้หนีภัยฯ โดยจะสอบถามความสมัครใจว่า ต้องการจะกลับไปที่ใด และหากไม่สามารถระบุสถานที่ได้ ทางฝ่ายไทยจะช่วยพิจารณา ดำเนินการส่งกลับไปในที่ที่ปลอดภัย⁴

อย่างไรก็ตาม หลายฝ่ายมองว่าความรู้สึกที่อ่อนล้าของรัฐบาลไทยนี้ไม่เพียงพอและไม่ สมเหตุสมผลพอที่จะนำมาเป็นปัจจัยพื้นฐานในการส่งกลับผู้หนีภัยฯ ทั้งนี้โดยพิจารณาจาก ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่และล้วนแต่เป็น “เงื่อนตาย” ที่รัฐบาลไทยยังแก้ไม่ตก อาทิเช่น มาตรฐาน ของ UNHCR ในการส่งกลับผู้หนีภัยฯ ซึ่งต้องเป็นการเดินทางกลับโดยสมัครใจ (Voluntary Repatriation) สิทธิเสรีภาพในการที่จะไม่ถูกผลักดันกลับ (Non-refoulement) ซึ่งเป็นมาตรฐานและกฎหมายที่สากลที่รัฐบาลได้ก่อไม่อาจปฏิเสธได้ ดังนั้น หากยังมีข้อพิสูจน์ว่าหากมีการส่งกลับผู้หนีภัยให้เดินทางกลับประเทศพม่า ซึ่งยังเต็มไปด้วยการ ลุรးบุคคลเหล่านี้ต้องไปเสียภัยกับการถูกประทัดประหาร บุคคลเหล่านี้ก็ยังมีสิทธิที่จะ ยังคงอาศัยอยู่ในประเทศไทยต่อไป ดังนั้นความเป็นไปได้ของการส่งกลับผู้หนีภัยฯ คือการ ดำเนินการใด ๆ ก็ตามที่จะทำให้ประเทศพม่ามีสภาวะทางการเมืองอย่างแท้จริง ในบทนี้จะได้ พิจารณาเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นข้อจำกัดในการส่งกลับผู้หนีภัยฯ ของไทย

4.1 เงื่อนไขของ UNHCR : มาตรฐานสากลในการส่งกลับ

รัฐบาลไทยได้ร้องขอให้สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) เข้ามาร่วมงานในด้านให้ความช่วยเหลือและดูแลผู้หนีภัยฯ ในบริเวณชายแดนไทย-พม่า ในปี ค.ศ. 1998⁵ รัฐบาลไทยได้จัดทำข้อตกลงร่วมกับ UNHCR ในการดำเนินการให้ความ ช่วยเหลือแก่ผู้หนีภัยฯ โดยมีหน้าที่หลักอยู่ 2-3 ประการ อันได้แก่ 1) การให้คำปรึกษากับ รัฐบาลไทยเพื่อพิจารณารับรองผู้เข้ามาใหม่ (New arrivals) โดยพิจารณายieldหลักพื้นฐาน ว่าเป็น

³ สัมภาษณ์ ขัดภัย บุรุษพัฒน์, เลขาธิการสภากาคมนั้นคงแห่งชาติ, 9 ตุลาคม 2545.

⁴ เพียงอ้าง, The Nation, p. A1.

⁵ UNHCR, Refugee in Thailand : Anniversary Publication Commemorating 25 years of Co-operation Between The Royal Thai Government and The United Nations High Commission for Refugees (Bangkok, 2000), p. 6.

ผู้หนีภัยฯและเป็นผู้หนีภัยมาจากการผลกระทบดังกล่าว 2) การลงทะเบียนเพื่อเป็นหลักประกันความปลอดภัยในการตั้งถิ่นฐานโดยดำเนินการร่วมกับรัฐบาลไทยโดยสายมีวัตถุประสงค์เพื่อความชัดเจนของประวัติผู้หนีภัยฯ ในด้านจำนวนและถิ่นฐานเดิม รวมทั้งกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่มีความเสี่ยงต่างๆ รวมทั้งเพื่อให้ทราบถึงจำนวนที่แท้จริง ทั้งในแง่การเกิด การตาย ผู้เข้ามาใหม่ ผู้เดินทางกลับ เพื่อให้ความคุ้มครองเป็นไปอย่างท้วถึงโดยเก็บข้อมูลไว้ในคอมพิวเตอร์ และ 3) การเจรจา กับรัฐบาลพม่าในเรื่องการส่งกลับผู้หนีภัยฯโดยสมัครใจ⁶

บทบาทที่สำคัญของ UNHCR แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

1. การช่วยเหลือทางด้านวัตถุ ขึ้นอยู่กับรัฐบาลเจ้าของประเทศที่ยอม ถ้ารัฐบาลเจ้าของประเทศ พิจารณาว่า สามารถแก่ปัญหาได้เองแล้ว ก็เป็นส่วนของรัฐบาลเอง
2. ภาระหน้าที่ของ UNHCR คือการให้ความคุ้มครองระหว่างประเทศ ซึ่งทางรัฐบาล(ไทย) ไม่จำเป็นต้องร้องขอ เพราะเป็นหน้าที่โดยตรงของ UNHCR การคุ้มครองระหว่างประเทศคือ การไม่ผลักดันกลับ ซึ่งหมายความว่า ในกรณีการผลักดันกลับเมื่อกลับไปแล้ว ผู้อพยพ (ผู้หนีภัยจากการสูบบ) จะเป็นอันตราย นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการแสวงหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัย ซึ่งมีอยู่ 3 แบบ คือ 1) ส่งกลับประเทศเดิม 2) ส่งไปอยู่ประเทศที่สาม และ 3) ให้อยู่ในประเทศไทย แรกรับ

สำหรับหลักประกันเรื่องการส่งผู้อพยพ (ผู้หนีภัยฯในกรณีของพม่า) กลับภูมิลำเนาเดิม ทาง UNHCR เห็นว่าการที่จะส่งผู้หนีภัยฯ กลับจะต้องมีข้อแม้ว่า การส่งกลับนั้นจะต้อง เป็นไปโดยสมัครใจปลอดภัยและสมศักดิ์ศรี จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในประเทศเดิม (พม่า) เป็นหลักประกันว่า ถ้าส่งกลับไปแล้วจะต้องปลอดภัย⁷

ดังนั้น จึงพожะสรุปได้ว่าเงื่อนไขประการแรกในการดำเนินการส่งกลับไม่ว่าจะ กำหนดให้อยู่ภัยในระยะเวลา 3 ปี หรือ 5 ปีนั้น จำเป็นต้องอยู่ในมาตรฐานและสอดคล้องกับ คำนิยามของ UNHCR ว่าด้วย “การส่งกลับโดยสมัครใจ” เป็นสำคัญ

---

⁶ กระทรวงมหาดไทย, “รายงานการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างรัฐบาลไทย และ UNHCR, ครั้งที่ 2/2541, 15 พฤษภาคม 2541, อ้างใน นคร ศิริลัย, หน้า 112-113.

⁷ ทรงสิทธิ์ จารุปาน, รายงานประชุม “ผู้อพยพลี้ภัยตามแนวชายแดนไทย-พม่า : สถานภาพและ แนวทางในการแก้ไขปัญหา” จัดโดยศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย, สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ร่วมกับสถาบันเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาแห่งเอเชีย, 1 เมษายน 2541, หน้า 7-8.

4.1.1 การส่งกลับโดยสมัครใจ⁸ ต้องมีองค์ประกอบดังนี้คือ

- 1) จะต้องมีการ “เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานที่สำคัญอย่างเด่นชัดของสภาพกรณี แวดล้อม” ซึ่งต้องมั่นคงและสมำเสมอแม้ว่าผู้อพยพจะเดินทางกลับ
- 2) ความสมัครใจในการตัดสินใจของตัวผู้ลี้ภัยเองในการเดินทางกลับ
  - ก. การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานอย่างเด่นชัดในประเทศมาตุภูมิ
    - “สภาพกรณีแวดล้อม” ซึ่งจักต้องมีการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานที่สำคัญ อย่างเด่นชัดในประเทศมาตุภูมิ การเปลี่ยนแปลงที่เป็นช่วงสั้น ๆ ไม่ถือว่าเป็นสภาพกรณีที่มี การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานที่สำคัญอย่างเด่นชัด
    - การเปลี่ยนแปลงของสภาพกรณีต้องมีลักษณะที่ฟังเสียงคนทั่วไป ถึงขนาดที่ จะทำให้ผู้ลี้ภัยนั้นไม่จำเป็นต้องได้รับความคุ้มครองระหว่างประเทศอีกต่อไป (ข้อสรุปคณะกรรมการธุรการบริหาร 66 (XLII) 1999)
  - ข. ความสมัครใจ

ลักษณะของความสมัครใจของผู้ลี้ภัยในการตัดสินใจจะเดินทางกลับต้อง พิจารณาจากองค์ประกอบ 2 ประการคือ 1) สภาพกรณีในประเทศมาตุภูมิ (ที่ทำให้ตัดสินใจ อย่างเป็นทางการ 2) สถานการณ์ในประเทศที่ลี้ภัย (ให้อิสระที่จะเลือก) ล้วนการส่งกลับจะไม่ เป็นไปโดยสมัครใจ เมื่อ

    - 1) ประเทศเจ้าบ้านมิให้ผู้ลี้ภัยมีอิสระในการเลือกอย่างเสรี โดยการใช้ กำลังหรือมาตรการต่าง ๆ เช่น การลดการให้บริการที่จำเป็น การย้าย คืนผู้ลี้ภัยไปยังพื้นที่ที่อันตราย การสร้างกระแสความรู้สึกต่อต้านผู้ลี้ภัยให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น
    - 2) ขบวนการต่าง ๆ ในกลุ่มผู้ลี้ภัยหรือองค์การเมืองพลัดถิ่นที่มีอิทธิพลต่อ การตัดสินใจของผู้ลี้ภัย ไม่ว่าโดยตรง โดยการบังคับทางกายภาพให้ กลับ หรือโดยทางอ้อม โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรณรงค์ให้ข้อมูล ที่บิดเบือนเกี่ยวกับความเสี่ยงภัยจากการยังคงอยู่ในประเทศที่ขออี้ภัย หรือ ในการกลับบ้าน

นอกจากนี้ การส่งกลับโดยสมัครใจ ควรให้ประกันว่าผู้ลี้ภัยจะเดินทางจากกลับ โดยปลอดภัยและสมศักดิ์ศรี ซึ่งหมายความว่า ผู้ลี้ภัยไม่ควรถูกบังคับผลักไส กลับได้โดย ปราศจากเงื่อนไข สามารถกลับได้โดยปราศจากความกลัว จากการถูกทำร้าย การเลือกปฏิบัติ การกักขังตามอำเภอใจ การคุกคามทางร่างกาย หรือการถูกดำเนินคดี เพราะเหตุที่ออกจาก/

---

⁸ UNHCR, การส่งกลับโดยสมัครใจ, เอกสารอัดสำเนา, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

หรืออยู่นอกประเทศ และผู้ลี้ภัยต้องได้รับการปฏิบัติด้วย อย่างให้เกียรติและการยอมรับจากเจ้าหน้าที่แห่งชาติของตน รวมทั้งการได้กลับคืนมา ซึ่งสิทธิของตนอย่างสมบูรณ์

ในส่วนของประเทศไทย เจ้าบ้าน ในที่นี้หมายถึงประเทศไทยต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ โดยสรุปดังนี้คือ ต้องเคารพหลักการไม่ผลักดันกลับ⁹ ควรยอมรับให้ UNHCR มีบทบาทเป็นผู้นำในการส่งกลับโดยสมัครใจ ควรอนุญาตให้ UNHCR ตรวจสอบความสมัครใจของผู้สมัครใจกลับ และการอำนวยความสะดวกร่วมกับ UNHCR และประเทศไทย มาตรฐานโดยจัดให้ทดลองกลับไปเยือนบ้านเกิดก่อนการดำเนินการ

และส่วนที่สำคัญที่สุดคือบทบาทและความรับผิดชอบของประเทศไทย มาตรฐาน ซึ่งในกรณีที่หมายถึงประเทศไทยมาและรัฐบาลมา ซึ่งหมายความว่าหากเกิดกรณี “ส่งกลับโดยสมัครใจ” แล้วนั้น รัฐบาลมาจักต้อง

1. อนุญาตให้คนชาติของตนกลับอย่างปลอดภัยและสมศักดิ์ศรี โดยปราศจากความกลัวจากการประทุษร้าย การเลือกปฏิบัติ การกักขังตามอำเภอใจ การคุกคามทางกายภาพ การดำเนินคดี เพราเหตุแห่งการอุกเป้าหรือยังคงอยู่นอกประเทศ ควรให้ความมั่นใจในหลักประกันเหล่านี้
2. ควรยอมรับบทบาทของ UNHCR ใน การส่งเสริม การอำนวยความสะดวก และความสะดวก และการประสานงานของการส่งกลับโดยสมัครใจ
3. ควรแก้ปัญหาของผู้ลี้ภัยอย่างถาวร กล่าวคือ ให้มีการดำเนินการอย่างจริงจังในการจัดระการแห่งอันเป็นเหตุให้มีการเดินทางออกของผู้ลี้ภัย สร้างสภาพการณ์ที่นำไปสู่การกลับโดยสมัครใจและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
4. อนุญาตให้ UNHCR เข้าถึงผู้เดินทางกลับเพื่อติดตามผล

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าเงื่อนไขการส่งกลับโดยสมัครใจนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากในสถานการณ์ปัจจุบัน เนื่อง เพราะผู้หนีภัยฯ ยังไม่มีความรู้สึกปลอดภัยในการเดินทางกลับมาตรฐาน อีกทั้งรัฐบาลมา ก็ยังไม่มีท่าทีที่จะดำเนินการจัดระการแห่งอันเป็นสาเหตุของการเดินทางออกของผู้ลี้ภัย ซึ่งได้แก่ การสูรับและการละเมิดสิทธิมนุษยชนแต่อย่างไร ดังนั้น หากรัฐบาลไทยต้องยึดถือมาตรฐานของ UNHCR เป็นเงื่อนไขสำคัญในการ “ส่งกลับ” ผู้หนีภัยฯ อย่าง

---

⁹ การผลักดันกลับ (Refoulement) การขัดบุคคลไปยังดินแดนซึ่งพวกเขายื่นในภาวะเสี่ยงต่อการถูกประทัดประหาร หรือการย้ายไปอีกดินแดนหนึ่งที่พวกเขายังต้องเผชิญกับการประทัดประหาร การผลักดันเป็นการละเมิดต่อหลักการของการห้ามผลักดันกลับ ซึ่งเป็นการกฎหมายผู้ลี้ภัยและกฎหมายระหว่างประเทศ (UNHCR, เอกสารแนะนำภาคสนามสำหรับองค์กรเอกชนว่าด้วยการคุ้มครองผู้ลี้ภัย, 2542), หน้า 133.

เครื่องครัดแล้วใชรั้ ครอบเวลาที่รัฐบาลไทยตั้งไว้ว่าจะดำเนินการส่งกลับให้แล้วเสร็จภายใน 3 ปี (ค.ศ. 2000 – 2003) ก็อาจจำเป็นต้องเลื่อนไปเรื่อยๆ โดยไม่มีกำหนด

4.2 ความพร้อมของผู้หนีภัยฯ

เงื่อนไขสำคัญในการส่งกลับผู้หนีภัยฯ คือความสมัครใจในการเดินทางกลับสู่มาตุภูมิอย่างปลอดภัยและมีศักดิ์ศรี จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างของผู้หนีภัยฯ เพื่อเป็นการสุ่มตัวอย่างตามความเห็นเกี่ยวกับนโยบายการส่งกลับของรัฐบาลไทย แสดงให้เห็นว่าผู้หนีภัยฯ ยังไม่มีความพร้อมที่จะเดินทางกลับพม่าเลย คำถามในแบบสอบถามส่วนหนึ่งจึงตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องนี้อยู่ 2-3 ประเด็น อาทิเช่น

ตารางที่ 4.1 ท่านเห็นด้วยกับนโยบายส่งกลับของรัฐบาลไทยหรือไม่

ความเห็น	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
เห็นด้วย	68	9.9
ไม่เห็นด้วย	612	88.8
รวม	680	98.7
ไม่ตอบ	9	1.3
รวม	689	100.0

ตารางที่ 4.2 ท่านเห็นด้วยกับนโยบายส่งผู้หนีภัยฯ ไปประเทศที่สามหรือไม่

ความเห็น	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
เห็นด้วย	152	23.0
ไม่เห็นด้วย	518	74.2
รวม	670	97.2
ไม่ตอบ	19	2.8
รวม	689	100.0

ตารางที่ 4.3 ท่านเห็นด้วยกับนโยบายให้ผู้หนีภัยฯ อยู่ต่อในพื้นที่พักพิงชั่วคราวหรือไม่

ความเห็น	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
เห็นด้วย	644	93.4
ไม่เห็นด้วย	35	5.1
รวม	679	98.5
ไม่ตอบ	10	1.5
รวม	689	100.0

ตารางที่ 4.4 เป้าหมายในอนาคตของท่าน

ความเห็น	จำนวน*	เปอร์เซ็นต์
กลับบ้านเกิด	572	69.2
ไปประเทศที่สาม	15	1.8
อยู่ในประเทศไทย (นอกพื้นที่พักพิง)	98	11.9
อยู่ในพื้นที่พักพิง	130	14.7
ไม่มีเป้าหมาย	12	1.5
รวม	827	100.0

*ไม่ตอบ 3 ราย และหนึ่งคนตอบมากกว่าหนึ่งคำตอบ

ส่วนพื้นที่ที่ผู้หนึ่งกัยาต้องการกลับร้อยละ 83.5 ต้องการกลับบ้านเกิดพร้อมทั้งระบุชื่อหมู่บ้าน หรือตำบลที่จากมาในขณะที่อีกร้อยละ 16.5 ไม่ระบุตายตัวว่าต้องเป็นบ้านเกิด แต่ยังคงอยากกลับพม่าเช่นกัน ส่วนสาเหตุของการที่ยังไม่อยากให้รัฐบาลไทยส่งกลับพม่าในขณะนี้มีเหตุผลหลายประการด้วยกันอาทิเช่น

ตารางที่ 4.5 เพาะเหตุใดจึงไม่อยากให้รัฐบาลไทยส่งกลับพม่าในขณะนี้

เหตุผล	จำนวน*	เปอร์เซ็นต์
ไม่มีญาติพี่น้องในพม่า	39	5.6
กลัวการสูญเสีย	141	19.9
กลัวไปเป็นแรงงานเกณฑ์	59	8.4
อยากรักษาชีวิตที่ดีกว่าอยู่ในพม่า	34	4.8
อยากเป็นประชาชนไทย	14	2.0
จำบ้านเกิดไม่ได้แล้ว	1	0.1
กลัวปัญหาด้านศาสนา	1	0.1
เกลียด/กลัวพม่า	47	6.7
อยากรักษาบ้านเกิดแต่กลัว	370	52.3
อยู่ที่ไหนก็ได้	1	0.1
รวม	707	100.0

*ไม่ตอบ 66 ราย และบางคนตอบมากกว่าหนึ่งคำตอบ

ตารางที่ 4.6 ท่านคิดว่ารัฐบาลควรปฏิบัตต่อผู้หนึ่งกัยา อย่างไร

สิ่งควรทำ	จำนวน*	เปอร์เซ็นต์
ส่งกลับพม่าอย่างปลอดภัย	456	51.6

สิ่งควรทำ	จำนวน*	เปอร์เซ็นต์
ส่งไปประเทศไทยที่สาม	12	1.4
อนุญาตให้อยู่ในเมืองไทยอย่างถูกกฎหมาย	152	17.2
ให้สัญชาติไทย	106	12.0
อนุญาตให้อยู่ในพื้นที่พักพิง	141	16.0
ประสานงานกับรัฐบาลพม่าให้ยุติสังคมรุณ	15	1.7
ประสานงานกับรัฐบาลพม่าให้เป็นประชาธิปไตย	1	0.1
อยากร่วมมือสร้างในการปกครองอาชีพ	1	0.1
รวม	884	100.0

*ไม่ตอบ 53 ราย และตอบมากกว่านี้คงต่อ

จากคำตอบในตารางที่ 4.4 4.5 และ 4.6 ที่นำมาแสดงในที่นี้จะเห็นได้ชัดว่าเป้าหมายสูงสุดก็ยังเป็นการกลับบ้านเกิดอยู่นี่เอง หากแต่ช่วงเวลาในขณะนี้ยังไม่ใช่เวลาที่จะเดินทางกลับทั้งนี้ เพราะยังไม่แน่ใจว่าสถานการณ์ภายในประเทศจะปลอดภัยหรือไม่ แต่เมื่อสถานการณ์สงบลงแล้ว ประชารัฐส่วนใหญ่ก็จะเดินทางกลับกันเอง ในระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้หนีภัยบางออกที่มีวิจัยอย่างชัดลักษณะคำว่า “หากสถานการณ์เรียบร้อยแล้ว รัฐบาลไทยไม่ต้องช่วยอะไรเลย พากเข้าจะพาภันกลับบ้านเองโดยไม่ต้องให้ใครเดือดร้อน หากแต่ในขณะที่สถานการณ์ยังคุกคุก อยู่ก็ขออยังคงพำนักอยู่ในพื้นที่พักพิงฯไปพลงฯ ก่อน” แม้แต่การจะส่งไปอยู่ประเทศไทยที่สามนั้น ผู้หนีภัยฯ ส่วนใหญ่ก็ยังไม่อยากจะไป (ร้อยละ 74.2) ระบุว่าไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลไทยจะส่งผู้หนีภัยฯ ไปประเทศไทยที่สาม แม่แต่ชาวกะเหรี่ยงผู้หนึ่งบอกกับทีมวิจัยอย่างชื่อฯ เมื่อทีมวิจัยถามว่าอยากให้รัฐบาลไทยช่วยอย่างไร แม่แต่บอกเพียงว่า “ขอให้ไปช่วยดับไฟที่พม่าให้ที่เดิม เพื่อจะได้อพยพลูกหลานกลับบ้านกันเสียที”

คำตอบของผู้หนีภัยเหล่านี้ได้รับการยืนยันจากคณะกรรมการผู้ลี้ภัยของกะเหรี่ยง (The Karen Refugee Committee) จากทุกพื้นที่พักพิงของกะเหรี่ยง ซึ่งมาประชุมพร้อมกันที่สำนักงาน KRC ที่อำเภอแม่สอดในเดือนตุลาคม 2002 เพื่อพิจารณาประเด็นการส่งกลับผู้หนีภัยฯอย่างปลอดภัย ที่ประชุมมีความเห็นว่าขณะนี้สถานการณ์ในเขตราชชนกกลุ่มน้อยยังไม่สงบ มีบางพื้นที่ที่การสู้รบทราบทางบกทางบก เพราะทหารพม่าสามารถยึดครองพื้นที่ของกองกำลัง KNU ได้ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความเหตุการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนของทหารพม่าจะหมดไป ในทางกลับกันเมื่อทหารพม่าเข้ายึดครองหมู่บ้านของชาว

จะเห็นได้แล้ว ก็จะบังคับชาวบ้านไปเป็นแรงงานให้กับค่ายทหารต่อไป สถานการณ์เช่นนี้ยังไม่เหมาะสมต่อการส่งกลับผู้หนีภัยอย่างเด็ดขาด

4.3 กฎหมายว่าด้วยพลเมืองพม่า : เงื่อนไขทางกฎหมาย

นอกจากเงื่อนไขของ UNHCR แล้วรัฐบาลไทยยังต้องเผชิญกับเงื่อนไขสำคัญของรัฐบาลพม่าอีกประการหนึ่งด้วย นั่นก็คือ เงื่อนไขทางกฎหมายว่าด้วยกฎหมายพลเรือนพม่า ทั้งนี้โดยรัฐบาลพม่าได้อ้างกับรัฐบาลไทยว่าจะยอมรับกลับเฉพาะบุคคลที่พิสูจน์ได้ว่าเป็นพลเรือนพม่าเท่านั้น และรัฐบาลพม่ามิได้อธิบายว่าผู้หนีภัยในพื้นที่พักพิงฯ ในไทยเป็นพลเมืองพม่า หากแต่เป็นสมาชิกและครอบครัวของสมาชิกกองกำลังกfreedom KNU และกองกำลังcombe (KNPP)¹⁰

ทั้งนี้โดยรัฐบาลพม่าได้ออกกฎหมายว่าด้วยพลเมืองพม่า (Burma Citizenship Law) เมื่อปีค.ศ. 1982¹¹ โดยมีความตอนหนึ่งระบุไว้ในมาตรา 35 และ 38 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “สถานภาพความเป็นพลเมืองของ Associated หรือ Naturalized Citizen จะถูกยกเลิกเพิกถอนในกรณีที่บุคคลนั้น ทำการค้าหรือติดต่อกับองค์กรหรือสมาชิกขององค์กรที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ หรือในกรณีที่กระทำการอันก่ออันตรายต่ocommunity มนุษย์และสันติภาพต่อส่วนรวม หรือมีเหตุอันเชื่อได้ว่าบุคคลจะกระทำการดังกล่าว หรือในกรณีที่บุคคลนั้นแสดงว่าไม่เป็นมิตร หรือไม่จงรักภักดีต่อรัฐ จากการกระทำ หรือการกล่าวถ้อยคำหรือกระทำในลักษณะอื่นใด หรือกระทำความผิดอันเลวทรามต่ำช้าทางศีลธรรม ซึ่งเป็นความผิดที่ผู้กระทำได้รับโทษจำคุกอย่างต่ำ 1 ปี หรือปรับอย่างต่ำ 10,000 จ้าด

กฎหมายพม่าได้จำแนกสถานะความเป็นพลเมืองชาวพม่าออกเป็น 3 จำพวกคือ พลเรือนเต็มชั้น (Full citizen) Associate และ Naturalised Citizenship พลเรือนเต็มชั้น (Full Citizens) ได้แก่บุคคลที่เกิดจากพ่อและแม่ที่เป็นคนสัญชาติพม่า (รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์เช่น กะฉิน กะเหรี่ยง ฯลฯ) หรือเกิดจากพ่อหรือแม่ที่เป็นคนสัญชาติพม่า และมีอายุ 18 ปี บุคคลเหล่านี้ได้รับสิทธิทางการเมืองและเศรษฐกิจเต็มที่¹² ได้แก่ สมาชิกของกลุ่มเชื้อชาติที่ตั้งถิ่นฐานในพม่ามาตั้งแต่ก่อนปี ค.ศ. 1823 เช่นพลเมืองเป็นคนชาติพม่า หากพบรับรองบุรุษคนใดเป็นพลเมืองรัฐอื่นหลังปี ค.ศ. 1823 บุคคลนั้นจะได้รับเพียงสถานะ Associated Citizen ซึ่งจะถูกเพิกถอนสัญชาติได้ง่าย และขาดสิทธิหลายประการ เช่น สิทธิในการถือครองที่ดิน สิทธิการประกอบอาชีพแพทย์ วิศวกร ครุ สิทธิในการทำงานกับบริษัท และองค์กรต่างชาติ ฯลฯ

¹⁰ New Light of Myanmar, "The Other Country," (8 May 1995) : p8

¹¹ The Guardian, Special Supplement, Saturday (16 October 1992): p. 10.

¹² Far Eastern Economic Review, Asia 1984 Yearbook, 1984, p. 138

พลเมืองประเกต Associated หรือ Naturalised ได้แก่ คนต่างชาติที่อาศัยอยู่ในพม่าอย่างต่อเนื่อง เช่น เวลา 5 ปี หรือผู้ที่เกิดในดินแดนใด ๆ ในเครือจักรภพอังกฤษและผู้ที่อาศัยอยู่ในพม่าเป็นเวลา 8-10 ปี ก่อนปีค.ศ. 1842 หรือก่อนปีค.ศ. 1948 (ปีที่พม่าได้รับเอกราช) บรรดาคนต่างชาติที่อื่นขอเป็นพลเมืองพม่า ภายใต้ The Old Union Citizenship (Election) Act of 1948 จะได้รับการปฏิบัติเป็น Associated Citizen สำหรับผู้ที่ไม่ได้ยื่นขอตั้งกล่าวจะถูกจัดเป็น Naturalized Citizen และจะต้องยื่นขอเป็นพลเมืองภายใต้กฎหมายใหม่ นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตด้วยว่า บัตรประจำตัวประชาชนพม่าจะบ่งบอกให้รู้ถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาด้วย พร้อมทั้งระบุว่าบุคคลดังกล่าวเป็นพลเมืองเต็มขั้น (Full citizen) หรือพลเมืองชั้นสอง (Associated Citizen) รวมถึงประชาชนที่ไม่สามารถพูดภาษาพม่าได้ จะขาดสิทธิ

หลายประการ อาจถูกสอบสวนและถูกตั้งข้อหาว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ห่างไกลหรืออยู่ในเขต Black area¹³ มักจะถูกกดดันไม่ให้สามารถทำบัตรประชาชนได้¹⁴ และจึงเป็นเรื่องไม่แปลกที่จะพบว่าส่วนใหญ่ของผู้หนีภัยฯในประเทศไทยจะไม่มีบัตรประชาชนพม่า เพราะส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเขตชนบทที่ห่างไกลเข้าข่ายอยู่ในเขต Black area นอกจากนั้น บุคคลเหล่านี้ยังเข้าข่ายบุคคลผู้ที่ติดต่อกับองค์กรที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐ (ตามมาตรา 35 และ 38) จึงถูกรัฐเพิกถอนสิทธิของความเป็นพลเมืองพม่าไปโดยปริยาย และด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ตามกฎหมายพลเรือนพม่า ค.ศ. 1982 ฉบับนี้จึงทำให้รัฐบาลพม่าปฏิเสธได้ว่า บุคคลเหล่านี้ไม่ใช่ประชาชนของประเทศไทยพม่า และไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะต้องรับกลับประเทศไทย

ปัญหานี้จะเป็นปัญหาสำคัญสำหรับรัฐบาลไทยในอนาคต เพราะหากยึดถือตามตัวบทกฎหมาย ผู้หนีภัยฯชาวกะเหรี่ยงและชาวยะให้ในพื้นที่พักพิงฯเกือบทั้งหมดจะไม่เข้าข่ายพลเรือนพม่าหรือเข้าข่ายผู้ถูกถอนสิทธิการเป็นพลเรือนไปแล้ว ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของไทยที่จะเจรจาห่วันล้อมให้รัฐบาลพม่ารับบุคคลเหล่านี้ให้ได้โดยข้ามประเด็นการพิสูจน์ความเป็น “พลเรือนพม่า” ไป

4.4 สถานการณ์ระเบิด (land mine) : เงื่อนไขด้านภูมิประเทศ

เงื่อนไขที่ 4 อันเป็นข้อจำกัดที่สำคัญในการส่งกลับผู้หนีภัยฯกลับประเทศไทยพม่า ได้แก่ ระเบิดที่ฝังอยู่ตามบริเวณชายแดนไทย-พม่าและในบริเวณรัฐชนกลุ่มน้อย ซึ่งเป็นที่อยู่ของผู้หนี

¹³ พื้นที่ที่รัฐบาลพม่าระบุว่าเป็นพื้นที่ในเขตอิทธิพลของกองกำลังชนกลุ่มน้อย

¹⁴ Human Right Watch/Asia Report (1996) Burma : The Rohingya Muslims, Ending Cycle of Erosion Volume 8, No. 9 จังหวัด พระสุข เกิดสว่างและกุตยา อาชวนิชกุล, การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย, 2540

กัยฯ ชาวกะเหรี่ยง และชาวคะยะห์ เพาะปีจุบันมีรายงานหลายฉบับได้ทำการศึกษาเรื่องสถานการณ์ระเบิดในบริเวณนี้ และระบุว่าเป็นสถานการณ์ที่ร้ายแรงและเป็นอันตรายต่อชีวิตมนุษย์ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบพื้นที่อย่างละเอียดเพื่อทำการทำลายระเบิดให้หมดสิ้นไปเสียก่อนที่จะมีการส่งกลับผู้หนีภัยฯ มิฉะนั้นก็จะเท่ากับเป็นการส่งกลับบุคคลเหล่านี้ไปสู่กับดักอันตราย

ตามข้อมูลที่มีอยู่ระบุว่าระเบิดเป็นเครื่องมือสำคัญและมีบทบาทมากในการทำสังหาร ระหว่างกองกำลังชนกลุ่มน้อยและทหารพม่า ทั้งสองฝ่ายต่างผลิตระเบิดที่มีราคาถูกและง่ายต่อการผลิตออกมาย่างต่อเนื่อง และก็ดูเหมือนว่าไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะละละการผลิตระเบิดและฝังระเบิดกันเลย โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อันเป็นที่อยู่ของชนกลุ่มน้อยอีกด้วยไม่มีการแยกและระหว่างพื้นที่การสูรบออกจากหมู่บ้านหรือเรือส่วนไวน่า ดังนั้นจึงเป็นเรื่องไม่แปลกที่เราจะพบว่าบริเวณพื้นที่เพาะปลูกก็ได้ถูกนำไปเป็นสมรภูมิรบและเต็มไปด้วยระเบิดด้วยเช่นกัน アナ淑ภาพของระเบิดไม่เลือกมิตรหรือศัตรุ ใครก็ตามที่เหยียบกับระเบิดก็มีอันต้องพิการหรือไม่ก็สูญเสียชีวิตได้เท่ากัน

คณะกรรมการด้านระเบิดประมวลการว่ามีผู้ติดเป็นเหยื่อระเบิดในพม่าถึงปีละ 1,500 คน และเนื่องจากยังไม่มีการเก็บบันทึกเหยื่อผู้เดียวที่ร้ายอย่างเป็นระบบตัวเลขนี้จึงเป็นตัวเลขประมาณการที่ค่อนข้างจะต่ำกว่าความเป็นจริง จากรายงานของ “Handicap International และ National Rehabilitation Center” ระบุว่าเฉพาะในรัฐกะเหรี่ยงเพียงรัฐเดียวมีคนถูกระเบิดวันละหนึ่งคน ร้อยละ 60 ของเหยื่อผู้เดียวที่ร้ายจะเป็นทหาร อีกร้อยละ 40 เป็นพลเรือนที่บริสุทธิ์¹⁵ ข้อมูลนี้เป็นเรื่องที่ไม่เกินจริง เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ในชนบทโดยเฉพาะในพื้นที่ของชนกลุ่มน้อย เช่น รัฐกะเหรี่ยงได้ตกเป็นพื้นที่ของการสูรบมาเป็นเวลาช้านาน ไม่ว่าทหารพม่าหรือกองกำลัง KNU ต่างใช้ระเบิดเป็นเครื่องมือบอกร Ayrıcaเขตอิทธิพลของตน เพื่อป้องกันไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งล่วงล้ำเข้าไปได้หรือในกรณีที่อีกฝ่ายหนึ่งบุกโจมตีพื้นที่อิทธิพลของอีกฝ่ายหนึ่งได้ก็จะวางระเบิดใหม่เพิ่มเข้าไปอีก เพื่อป้องกันไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามหานกลับมาตีເຄີນ

รายงานของกลุ่ม Karen Human Right Group ระบุว่าตำบลเดวโลห์ (Dweh Loh) ซึ่งอยู่ในรัฐกะเหรี่ยงและเป็นพื้นที่เดิมของกลุ่ม KNU ถูกทหารพม่าโจมตีและเผาทำลายหมู่บ้านในปี ค.ศ. 2002¹⁶ เป็นเหตุให้ชาวบ้านต้องหลบหนีออกจากหมู่บ้านไปทหารพม่าทำการฝังระเบิดทั่วหมู่บ้านตลอดจนบริเวณทางเดินรอบ ๆ หมู่บ้านและทางเดินที่จะไปสู่พื้นที่เพาะปลูกของชาวบ้าน รายงานระบุว่า พฤติกรรมการวางระเบิดหลังการบุกโจมตีพื้นที่ได้ถูกนำไปเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของทหารไปเรียบร้อยแล้วทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ชาวบ้าน

---

¹⁵ R. Sharples, “Lnad Mines : The Effects on Repatriation,” **Burma Issue**, May 2002, p. 4.

¹⁶ Ibid.

ปฏิบัติใน 2 ทางเลือกคือหานกลับไปอยู่ที่หมู่บ้านเดิม หรือหานกลับไปเก็บเกี่ยวพืชผลในไร่นาของตน ทางเลือกของชาวบ้านถ้าไม่เข้าไปอยู่ในพื้นที่ทหารพม่าจัดไว้ให้ (ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้กับค่ายทหาร) ก็จะหนีเข้าป่าลึกเข้าไปกว่าเดิม และมีหลายคนที่เลือกจะที่เลี้ยงกัยหลวงเข้ามาในประเทศไทย

ตัวอย่างที่ 2 เกิดขึ้นที่หมู่บ้านธีโตตา (Htee Too Ta) ในรัฐกะเหรี่ยงเช่นกัน ทหารพม่าบุกเข้าเผาหมู่บ้านในเดือนพฤษภาคม 2001 หลังจากนั้นก็ปฏิบัติตั้ง เช่นเดียวกัน การฝังระเบิดรอบหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านเสียชีวิตเพราะเหียบกับระเบิดเป็นจำนวนมาก ในเดือน มกราคม 2002 ทหารกะเหรี่ยงกลับเข้ามาในหมู่บ้าน เพื่อทำการกู้รับเบิดและสามารถกู้รับเบิดขึ้นมาได้ถึง 500 ลูก ในเขตอำเภอพา-อัน (Pa-an) สถานการณ์ของการวางระเบิดเราวร้าย กว่าที่อื่น ทั้งนี้ เพราะในเขตนี้นอกจากมีกองกำลังของ KNU และยังมีกองกำลังของ กะเหรี่ยงพุทธ (DKBA) อีกด้วย ทั้ง KNU และ DKBA ต่างแย่งชิงพื้นที่อิทธิพลของ ตัวและพากันฝังระเบิดเป็นอาณาเขตที่กว้างไกล นอกจาก 2 กลุ่มนี้แล้วยังมีทหารพม่าอีกด้วย ดังนั้นในเขตอำเภอพา-อันจึงมีกองกำลัง 3 กลุ่มที่ต่างฝ่ายต่างทำการฝังระเบิดในเขต ครอบครองของตน กลุ่ม KNU จะครอบคลุมพื้นที่บริเวณช่องทางเดินระหว่างเขาดาวนา (Dawna Mountain) และพื้นที่บนเขา ในขณะที่ทหารพม่าและกะเหรี่ยงพุทธจะ ครอบครองพื้นที่ในเขตที่ราบ เมื่อทหารพม่าตัดสินใจโจมตีหมู่บ้านในเขตอิทธิพลของ KNU ทหารกะเหรี่ยง KNU ก็ใช้การฝังระเบิดเป็นกับดักไม่ให้ทหารพม่าและกะเหรี่ยง DKBA บุกเข้าไปได้ ผู้คนรายหัวที่สุดได้แก่ ชาวบ้านที่อยู่ในเขตบริเวณพื้นที่เหล่านี้ซึ่งต่างก็ต้องอพยพ ตนเองและครอบครัวออกจากพื้นที่ไป จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่หลวงหนี้จากการเป็น ลูกหาบของทหารมาได้ ระบุว่า “แต่ละกองพันของทหารพม่า จะมีระเบิดอย่างน้อยกองพันละ 100-200 ลูก เป็นระเบิดที่ผลิตเองในพม่าและทหารพม่ามีแผนที่จะฝังระเบิดเหล่านี้ในบริเวณ ชายแดนไทย-พม่า ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ชาวบ้านหลวงหนี้มายังเขตประเทศไทย¹⁷

การวางระเบิดบริเวณชายแดนไทย-พม่าเพื่อเป็นการป้องกัน ไม่ให้ชาวบ้านหลวงหนี้ มายังเขตประเทศไทยมีมานานแล้ว บริเวณชายแดนรัฐกะยะ (Karen) และรัฐฉาน ซึ่ง ตรงกับเขตชายแดนไทยบริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบร่วมกับการวางระเบิดของทหารพม่าได้早在ลึก เข้ามาในเขตไทย เพราะมีรายงานว่าชาวบ้านจากหมู่บ้านไม้ลัน อำเภอปางมะผา จังหวัด แม่ฮ่องสอน ซึ่งออกไปสำรวจแหล่งน้ำในบริเวณชายแดน ห่างจากที่ตั้งป้อมยามของทหารพม่า ซึ่งอยู่ห่างจากชายแดนไทยเพียง 300 เมตร เหียบถูกกับระเบิดเสียชีวิตทันทีในที่เกิดเหตุ 2 คน¹⁸ ดังนั้นจึงพอประมวลสถานการณ์ได้ว่าพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-พม่า ในเขตรัฐกะเหรี่ยง

¹⁷ E. Miller, “A Deadly Harvest : Landmines in Insurgent Areas,” **Burma Issue** (November 1998), p. 6.

¹⁸ Ibid.

รัฐค่ายาห์ และรัฐฉาน ซึ่งตรงข้ามกับเขตไทยตั้งแต่จังหวัดแม่ส่องสอน จนถึงจังหวัดกาญจนบุรี นั้น เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยระเบิดของอย่างน้อยกองกำลังถึง 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ ทหารพม่า กองกำลังกงเหรี่ยง KNU และกองกำลังกงเหรี่ยงพุทธ DKBA โดยเฉพาะในส่วนของ กงเหรี่ยง KNU นั้น เมื่อสูญเสียฐานที่มั่นให้กับทหารพม่า และกองเหรี่ยง DKBA ไปแล้ว ในปี ค.ศ.1995 ก็แตกตัวเป็นกองกำลังเคลื่อนที่ทำการจราจรอีกไปทั่วพื้นที่ในเขตปาลีเข้าไปใน เขตพม่า การแตกตัวเป็นกลุ่มย่อยทำให้มีกลุ่มที่ทำการฝังระเบิดมากขึ้น และจะมีพื้นที่มากขึ้น ที่ถูกฝังระเบิด อันจะส่งผลที่ร้ายแรงต่อชีวิตของพลเรือนที่บริสุทธิ์

ในบรรดาพื้นที่ปักครองทั้ง 14 เขต (7 ภาค และ 7 รัฐ) ของพม่า พื้นที่ที่ถูกระบุว่ามี ระเบิดมากที่สุดจะมีอยู่ 9 เขต ซึ่งในจำนวนนี้รวมถึงรัฐฉาน รัฐยะหรี่ยงและรัฐค่ายาห์ อันเป็น เขตพื้นที่อันฐานกำเนิดของผู้หนีภัยฯ และเป็นพื้นที่ที่จะต้องส่งกลับผู้หนีภัยฯคืนกันมาเดิม หากสถานการณ์การถูกระเบิดยังไม่เกิดขึ้นก็จะเป็นการอันตรายอย่างยิ่งที่จะต้องส่งบุคคลเหล่านี้ กลับเข้าไปในพื้นที่ที่มีภัยอันตรายร้ายแรง ที่นำตกลงไปกว่าคือในบรรดา率为เบิดที่ต่างฝ่ายต่างใช้ เป็นเครื่องมือประทัตประหารกันนี้ บางส่วนเป็น率为เบิดที่ผลิตกันเองด้วยวัสดุพื้นบ้าน เช่น ไม้ไผ่ และดินปืน 率为เบิดเช่นนี้ไม่สามารถตรวจสอบได้ด้วยเครื่องตรวจระเบิด เฉกเช่น率为เบิดที่ทำด้วย โลหะ 率为เบิดพวนนี้จะสามารถตรวจพบได้ก็ต่อเมื่อมีผู้เคราะห์ร้ายนำไปเหยียบเข้า นอกจากนั้นยัง พบว่าในบรรดาพื้นที่ที่เป็นที่ฝังระเบิดนั้นต่างฝ่ายต่างไม่มีการเก็บบันทึกไว้ได้ฝังระเบิดไว้ใน พื้นที่ใดเช่นกัน ดังนั้นแม้ว่าในอนาคตหากจะมีการยุติสัมภาระแล้วก็ตาม แต่บรรดา “ลูก 率为เบิด” ที่ต่างฝ่ายต่างฝังเอาไว้นั้นก็สามารถหวนกลับมาทำร้ายชีวิตผู้คนที่บริสุทธิ์ได้อีกต่อไป เพราะทุกฝ่ายต่างก็ลืมไปแล้วว่าได้ฝังระเบิดไว้ที่ใดบ้าง

ข้อเท็จจริงที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับสถานการณ์率为เบิดก็คือ ปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้ลงนามในสนธิสัญญาเลิกการวางระเบิด (Mine Ban Treaty) เรียบร้อยแล้ว ซึ่ง มีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ.1999 เป็นต้นมา แต่พม่าเป็นประเทศเดียวในบรรดา 4 ประเทศใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ไม่ได้ลงนามในข้อตกลงฉบับนี้ ซึ่งหนึ่งในวัตถุประสงค์ของสนธิสัญญา นี้ระบุว่า ประเทศไทยสมาชิกจะต้อง “ตัดสินใจที่จะระงับความทุกข์และภัยอุบัติเหตุจากการระเบิด ซึ่งไม่ เพียงทำการสังหารชีวิตรหรือ ทำให้คนพิการเป็นจำนวนมากร้อยต่ออาทิตย์ และพลเรือนที่บริสุทธิ์ และไม่มีโอกาสป้องกันตนเองนี้ล้วนหนึ่งจะเป็นเด็ก แต่ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และการฟื้นฟูชุมชนอันเป็นสังคมที่อยู่ของผู้หนีภัยฯและผู้พลัดถิ่นภายในประเทศที่จะเดินทาง กลับบ้านเกิด อีกทั้งยังทำให้เกิดผลลัพธ์อันร้ายแรงต่อชีวิตมนุษย์ติดตามมาหลังจากการวาง 率为เบิดลงไป” ข้อตกลงเหล่านี้เป็นภารกิจที่ประเทศไทยลงนามในสนธิสัญญาต้องปฏิบัติ แต่เมื่อ รัฐบาลพม่าไม่ได้ลงนามในสนธิสัญญานี้รัฐบาลพม่าก็ไม่มีข้อผูกมัดใดๆ ในการที่จะต้องปฏิบัติ ตามข้อเรียกร้องเหล่านี้เลย

โดยสรุป สถานการณ์เกี่ยวกับ率为เบิดเป็นสถานการณ์รุนแรงที่ยังไม่มีการหยุดยกขึ้นมา พูดถึงอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในสถานการณ์เกี่ยวกับการส่งกลับผู้หนีภัยฯ ซึ่งรายงานหลายฉบับ ได้รายงานตรงกันว่า พื้นที่ที่เป็นสังคมและชุมชนดั้งเดิมของผู้หนีภัยฯและที่จะต้องเดินทาง

กลับไป เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการเบิด นอกเหนือจากนั้น การที่รัฐบาลพม่า ไม่ได้ลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยการยกเลิกระเบิด (Mine Ban Treaty) ก็อาจจะทำให้ รัฐบาลไทยมีภาระเพิ่มในการที่จะเจรจาหัวนล้อมให้รัฐบาลพม่าหันมาให้ความสนใจกับเรื่อง การกู้รับเบิดเพื่อเคลียร์พื้นที่เตรียมการรับกลับผู้หนีภัยอย่างจริงจัง

4.5 สถานการณ์การเวนคืนที่ดินของรัฐบาลพม่า: เงื่อนไขด้านเศรษฐกิจและสังคม

จากการสัมภาษณ์รายงานพม่าที่อพยพมาจากรัฐยะหรីยังและอาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอ แม่สอด ตลอดจนผู้หนีภัยฯ ในพื้นที่พักพิงฯ ถึงเหตุผลของการอพยพเข้ามาในเมืองไทย หลาย คนตอบว่าเป็นเพราะไม่มีงานให้ทำ นอกเหนือไปจากการถูกเกณฑ์แรงงาน การเก็บภาษีของ ทหารพม่าไปจนถึงหมู่บ้านและชุมชนถูกทหารพม่าโจมตีจนต้องหนีเอาตัวรอด สำหรับ ผู้ที่ถูกเก็บภาษีจนหมดตัว เกิดจากกรณีที่ทหารพม่ามักจะเข้าไปเกณฑ์แรงงานในหมู่บ้านเพื่อไป สร้างค่ายทหาร ซ่อมถนน ชุดถนน สร้างสะพาน ฯลฯ หากบ้านใดไม่ปราบนาออกไปใช้แรงงาน ก็สามารถเสียเป็นเงินแทนได้ ครอบครัวที่ถูกสัมภาษณ์บอกเล่าว่า เข้าต้องขายทุกสิ่งทุกอย่าง จนหมดตัว เพื่อเสียภาษีแทนการออกไปใช้แรงงาน เมื่อหมดเนื้อหมดตัวเข้าก็จำเป็นต้องออกไป ใช้แรงงานแทน เข้าจึงตัดสินใจพาครอบครัวหนีออกจากบ้านเป็นแรงงานต่างด้าวในอำเภอแม่สอด

แต่สำหรับกรณีของผู้หนีภัยฯ จะแตกต่างไปจากแรงงานเดือนที่อำเภอแม่สอด บุคคล เหล่านี้ จำต้องลงทะเบียนเรื่องและที่ดินที่ทำกินไว้เบื้องหลัง เพื่อหนีการประหัตประหารของทหาร พม่า เพราะหมู่บ้านของพวากษาถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่ทำการสนับสนุนแก่กองกำลังชนกลุ่มน้อย โดยเฉพาะกลุ่ม KNU (Karen National Union) กลุ่ม KNPP (The Karen National Progressive Party) ดังนั้นพื้นที่เหล่านี้จึงต้องถูกกดดันล้าง เพื่อไล่ต้อนชาวบ้านให้ไปอยู่ในเขตทหาร เป็นการป้องกันการสนับสนุนด้านເສບຍງอาหารและการช่วยแก่กองกำลังชนกลุ่มน้อย

คำถามมีอยู่ว่าเกิดอะไรขึ้นกับหมู่บ้านและที่ทำกินของบุคคลเหล่านี้เมื่อเข้าพากันละทิ้ง หมู่บ้าน คำตอบมีอยู่ 2 กรณีคือ ประการแรก หลังจากที่ชาวบ้านหลบหนีออกจากหมู่บ้านไป ทหารพม่าก็จะพากันฝังระเบิดในบริเวณหมู่บ้านและเรือกสวนไว้ร่านาเพื่อป้องกันไม่ให้ชาวบ้าน หวนกลับไปอยู่ในที่เดิมที่ดินจากมา ประการที่สอง ที่ดินและที่ทำกินตลอดจนหมู่บ้านนี้อาจ ถูกยึดเข้าเป็นของรัฐบาลต่อไป เพราะตามรัฐธรรมนูญของพม่าฉบับปีค.ศ. 1974 ระบุไว้ใน มาตราที่ 1 ว่า “รัฐเป็นผู้ครอบครองที่ดินและแหล่งน้ำ” ซึ่งในเชิงปฏิบัติ้มายความว่า รัฐบาล ทหารมีเป้าประสงค์ที่จะครอบครองพื้นที่ทั่วทั้งประเทศ และด้วยมาตรฐานของรัฐธรรมนูญ¹⁹ เท่ากับ

---

¹⁹ รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1974 เป็นรัฐธรรมนูญที่ร่างและจัดทำขึ้นในช่วงสมัยของนายพลเนwin เป็นรัฐบาลและปกครองประเทศไทยในระบบสังคมนิยมวิถีพม่า (The Burmese Way to Socialist 1962-1988)

รัฐบาลได้ขัดระบบการครอบครองที่ดินของบรรดาเจ้าชุมนุมนายทั้งหลายที่ลึบسانมาตั้งแต่ สมัยสมบูรณานาญาสิทธิอิราช หากแต่เมื่อพิจารณาดูถูกถึงเป้าประสงค์ที่แท้จริงก็จะเห็นว่า มาตราที่ 1 ใน

รัฐธรรมนูญก็ได้สร้าง “เจ้าชุมนุมนาย” ชุดใหม่ขึ้นมาเพื่อทำการครอบครองที่ดินและนั่นก็คือ เจ้าชุมนุมนายที่เป็นบรรดานายทหารนั่นเอง²⁰ และหนึ่งในนโยบายของ “เจ้าชุมนุมนายใหม่” ก็คือการที่รัฐบาลได้ประกาศว่าเกษตรกรทั้งหลายผู้ซึ่งทำการเพาะปลูกในพื้นที่ของรัฐ ต้องขายผลิตผลทางการเกษตร รวมทั้งการขายข้าวตามគोต้าด้วยเช่นกัน²¹ และเมื่อชาวนาไม่สามารถผลิตข้าวและขายให้รัฐบาลได้ตามกำหนดก็จะถูกเวนคืนที่ดินกลับเป็นของรัฐในเวลาเดียวกัน ที่ดินที่ถูกกละทิ้งให้ว่างเปล่าก็กลับคืนไปเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐดังเดิม

ต่อมาในปีค.ศ. 1988 รัฐบาลพม่าได้เพิ่มความเข้มงวดของการครอบครองที่ดินด้วย การออกคำสั่ง 2 ฉบับคือ ฉบับที่ 2/78 และ 3/78 โดยมีความสรุปว่า

1. ที่ดินทั้งหมด ไม่ว่าพื้นที่การเกษตร พื้นที่สวนและพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดเป็นของรัฐ
2. เฉพาะพืชผลที่รัฐอนุญาตและข้าวเท่านั้นที่เกษตรกรจะทำการเพาะปลูกได้
3. ผลผลิตที่ได้ต้องขายให้กับรัฐตามគोต้าและภาษี

คำสั่งทั้งสองฉบับเปิดโอกาสให้รัฐบาลสามารถลงโทษเกษตรกรที่ทำผิดและสามารถเวนคืนที่ดินของชาวนาผู้ไม่สามารถขายผลผลิตให้รัฐตามគोต้าที่กำหนดได้โดยการจับกุมและบังคับเอาเครื่องมือการทำนาและวัสดุให้รัฐบาลในราคาน้ำที่รัฐกำหนดพร้อมทั้งถูกเวนคืนที่ดินเนื้อหาของกฎหมายที่ดินของพม่าทุกยุคทุกสมัยไม่เปลี่ยนแปลงมาก แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนรัฐบาลจากช่วงสมัยลังคอมนิยมวิถีพม่า (The Burmese Socialist Program Party – BSPP) มาเป็นสภารักษาภูมิเบียนและความเรียบร้อยแห่งรัฐ (The State Law and Order Restoration Council – SLORC) ในปี ค.ศ. 1988 ก็ตาม รัฐยังคงเป็นเจ้าของที่ดินและชาวนาต้องทำการปลูกข้าวอย่างเดียวเท่านั้น สำหรับเกษตรกรที่ไม่ใช่ชาวนาสามารถปลูกพืชผลอื่นได้ตามที่รัฐกำหนด

ตามตัวบทกฎหมาย ประชาชนจึงไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของที่ดิน ดังนั้นเมื่อตัวประชาชนได้พากันลงทะเบียนที่ดินที่ทำกินของตัวเอง ที่ดินนั้นก็ย่อมกลับไปเป็นของรัฐได้ตามกฎหมาย โดยประชาชนไม่มีสิทธิโต้แย้งแต่ประการใด คำถามต่อไปมืออยู่ว่า รัฐจะนำที่ดินที่เวนคืนจากประชาชนไปทำอะไร คำตอบนี้อาจตอบได้ในสองกรณีคือ กรณีที่หนึ่ง รัฐจะนำพื้นที่เหล่านี้ไปให้ “ผู้ประกอบการเอกชน” (entrepreneur) เช่าพื้นที่เพื่อทำการเกษตรในพื้นที่ใหญ่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายส่งเสริมการเกษตรภายใต้ชื่อใหม่ว่า สถา

²⁰ Nanay Hudson and Myo Nyunt, **Land Right Policy for future Burma** (Technical Advisory Network of Burma, Chulalongkorn University Press, 2000), p. 9.

²¹ Ibid.

สันติภาพและการพัฒนาแห่งรัฐ (The State Peace and Development Council — SPDC) ได้ประกาศไว้ในปี ค.ศ. 1999 ว่า²²

“เป้าหมายหนึ่งของความพยายามของรัฐบาล (SPDC) ในการ พัฒนาเกษตรกรรมของประเทศคือการเชื่อเชิญให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำการเกษตรขนาดใหญ่ในรัฐและภาคต่างๆ ที่ยังมีพื้นที่ว่างเปล่าอยู่ เป็นจำนวนมาก ผู้ประกอบการสามารถเข้าที่ดินเพื่อทำการเกษตรในพื้นที่เป็น พื้นพั้นเอเคอร์ได้²³ ดังเช่นในภาคอิรุวดี ย่างกุ้ง มะก่วย และตะนาวศรี และ บริษัทห้องถ่ายทำงแห่งก็ทำการเกษตรในภาคพะโค ในรัฐฉาน และรัฐกะฉิน เพื่อ ทำการเพาะปลูก นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ว่างเปล่าอีกหลายพื้นที่ที่ยังไม่เคยมีการ เพาะปลูกและพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับทำการเพาะปลูกอีกมากมายในรัฐกะเรียง และรัฐมอญ และถึงแม้ว่าพื้นที่เหล่านี้บางแห่งเคยเป็นพื้นที่อันตรายจากกอง กำลังของโจรผู้ร้าย แต่ปัจจุบันนี้ความสงบและเสถียรภาพได้กลับมาสู่พื้นที่ เหล่านี้เรียบร้อยแล้ว²⁴

จะเห็นได้ว่า “พื้นที่ว่างเปล่า” ในรัฐมอญและรัฐกะเรียงนั้นอาจจะหมายถึงพื้นที่กร รังที่เจ้าของที่พากันหลบหนีเข้าไปหรือถูกต้อนไปเข้าไปอยู่ “นิคมทหาร” หรือหนีเข้ามา เมืองไทยแล้วก็เป็นได้ และแน่นอนพื้นที่เหล่านี้ได้ถูกเร่ขายให้กับ “ผู้ประกอบการ” ที่รัฐให้การ สนับสนุนให้ทำการเกษตรขนาดใหญ่

เป้าหมายในกรณีที่สองคือ การเวนคืนพื้นที่ไปเป็นพื้นที่ครอบครองของกองพลหรือ กองพันทหารในพื้นที่ ทั้งนี้โดยรัฐบาลได้สนับสนุนให้หน่วยทหารทำการผลิตอาหารเพื่อมาเลี้ยง ดูกองพลหรือกองพันของตนในพื้นที่ เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถให้การสนับสนุนด้านเสบียง อาหารให้กับหน่วยทหารเหล่านี้ได้เพียงพอ ดังนั้นหน่วยทหารส่วนใหญ่จึงต้องช่วยเหลือตนเอง และด้วยการได้รับไฟเขียวจากหน่วยเหนือในการเวนคืนที่ดินของชาวบ้าน หรือยืดเวลาที่ดินที่ ชาวบ้านหลบหนีออกจากหมู่บ้านมาเพื่อทำการเพาะปลูกพืชผลที่จะมาเป็นอาหารเลี้ยงทหารใน หน่วยหรือเพาะปลูกเพื่อนำพืชผลไปขายเป็นการหารายได้ จึงเกิดสถานการณ์ใหม่ในพื้นที่นั้นก็ คือ การเข้าไปครอบครองที่ดินซึ่งเป็นที่เพาะปลูกของชาวบ้าน โดยนายทหารทั้งหลายพร้อมทั้ง เกณฑ์ชาวบ้านมาเป็นแรงงานในการปลูกพืชอาทิเช่นยางพารา มะพร้าว ถั่ว และอ้อย การปลูกพืช เหล่านี้ก็เพื่อการขายในท้องถิ่นและเพื่อการส่งออก หากพื้นที่ที่เวนคืนมาได้เป็นพื้นที่ใหญ่มาก พอก ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เหล่านี้จะเป็นของหน่วยทหารในพื้นที่นั้นๆ ดังตัวอย่างซึ่งเป็น การบอกเล่าของชาวบ้านที่หลบหนีออกจากพื้นที่มายังเมืองไทยว่า “ทหารม่าทำการเวนคืนที่ดิน

²² Nancy Hudson Rodd and Myo Nyunt, op.cit., p. 11.

²³ 1 เอเคอร์ = 2 ½ ไร่

²⁴ New Light of Myanmar, June 4, 1999.

มาจากชาวบ้าน หลังจากนั้นก็ทำการปลูกมะม่วงพิมพานต์และกล้วย โดยการเกณฑ์ชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินเดิมให้มาเป็นแรงงานในไร่ ทุกครอบครัวจะต้องส่งตัวแทนมาทำงานในไร่ ครอบครัวละหนึ่งคนทุกวัน ถ้าใครไม่มาก็จะถูกปรับ 1,500 จ้าด ทำให้ชาวบ้านขาดแรงงานและไม่มีเวลาที่จะทำงานหาเลี้ยงชีพตนเอง เพราะต้องเสียสละแรงงานไปทำงานในไร่ทหาร ทำให้ชาวบ้านเหล่านี้หลบหนีออกจากด้วยกัน 11 ครอบครัว และยังจะมีอีกหลายครอบครัวที่จะตามมาอีก”,²⁵

นอกจากจะเห็นคืนหรือยืดที่ดินคืนมาเป็นของรัฐเพื่อประโยชน์ในการบำรุงกองทัพและหน่วยทหารแล้ว บางพื้นที่ยังใช้ที่ดินสำหรับการสร้างค่ายทหารซึ่งปัจจุบันได้ขยายออกไปในอีกหลายพื้นที่โดยเฉพาะในเขตใกล้ชายแดนไทย-พม่า ซึ่งเป็นพื้นที่เก่าที่กองกำลังชนกลุ่มน้อยเคยมีอิทธิพล เมื่อทหารพม่าสามารถแย่งชิงพื้นที่อิทธิพลของชนกลุ่มน้อยได้แล้วก็มักจะสร้างค่ายทหารเพื่อดูแลพื้นที่ในบริเวณนั้น เมื่อทหารพม่าสามารถยึดพื้นที่จากการของกำลังชนกลุ่มน้อยได้มากเท่าใด พื้นที่ในความควบคุมของทหารพม่าก็มากเท่านั้น ซึ่งก็หมายความว่าที่ดินซึ่งเป็นที่รกร้างก็จะถูกนับรวมเข้าไปเป็นพื้นที่ใช้สอยของหน่วยทหาร เมื่อทหารขยายพื้นที่ได้มากเพียงใดพื้นที่ที่ชาวบ้านจะทำการเพาะปลูกก็น้อยลงเป็นอัตราส่วน

มีกรณีตัวอย่างหลายกรณีที่จะตอกย้ำสถานการณ์ที่ดินในลักษณะนี้ อาทิเช่น พื้นที่ประมาณ 40 เอเคอร์ในบริเวณหมู่บ้านมยิตตา (Myitta) ในภาคตะวันตก อีก 300 เอเคอร์ในหมู่บ้านสัน-พยา (San-pya) โดเน-phi (Done-phi) ในรัฐมอญก็ถูกเวนคืน และพื้นที่จำนวน 72 เอเคอร์ในอำเภอพา-อัน (Pa-An) ถูกเวนคืนภายในระยะเวลาเพียงหนึ่งเดือน ภายในระยะเวลา 10 ปี มีพื้นที่ที่ถูกเวนคืนมากถึง 2,500 เอเคอร์ เพียงเฉพาะในตำบล อำเภอ พา-อัน รัฐกะเหรี่ยงเท่านั้น ชาวบ้านในรัฐกะยะห์ก็มีชะตากรรมไม่แตกต่างกันนัก เพราะมีชาวบ้านที่ถูกเวนคืนที่ดินโดยหน่วยทหารเช่นกัน เพื่อทำเป็นค่ายทหารโดยได้รับคำอธิบายว่าการเวนคืนที่ดินไปสร้างค่ายทหารก็เพื่อความปลอดภัยของชาวบ้านเอง ส่วนชาวบ้านที่ภาคตะวันตก ส่วนหนึ่งถูกเวนคืนที่ดินเพราะเจ้าหน้าที่ต้องการสร้างถนนตัดผ่านที่นาของพวກเขา ในขณะที่ชาวบ้านในรัฐฉานถูกคำสั่งให้ย้ายออกหมู่บ้านของตนโดยไม่มีคำอธิบายใด ๆ การเวนคืนเหล่านี้ ชาวบ้านไม่ได้รับการชดใช้ใด ๆ จากรัฐบาลทั้งสิ้น

ชาวบ้านที่ตกเป็นเหยื่อชะตากรรมของการเวนคืนที่ดินส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาเป็นแรงงานที่ผิดกฎหมายในประเทศไทย มีจำนวนมากไม่น้อยที่เข้ามาทำงานทำในเมืองไทย เพื่อรวบรวมเงินทองสำหรับกลับไปทำงานใหม่อีกครั้ง เพราะการทำงานหรือทำการเกษตรในพม่าต้องใช้เงินมากไม่ว่าจะเป็นไปในการซื้อปุ๋ยหรือนำมันดีเซลในการระหัดน้ำเข้านา เพราะหากไม่สามารถผลิตข้าวให้ได้จำนวนพอเพียงที่จะขายให้รัฐบาลก็จะถูกเวนคืนที่ดิน ในขณะที่บางรายต้องยอมแพ้ต่อโชคชะตาโดยไม่ยอมหวนกลับไปประเทศไทยอีกครั้ง แต่ยอมที่จะเสียภัยอยู่ใน

²⁵ R. Sharples, “For Sale : The Future of the Landless,” **Burma Issue** (August 2003), p. 4-4.

เมืองไทยแทน คนเหล่านี้จำต้องสูญเสียที่ดินที่ทำกินไปในที่สุด สถานการณ์การเวนคืนที่ดินของรัฐบาลพม่าในปัจจุบันจึงเริ่มเป็นปัญหาสำหรับชาวไร่ชาวนาในชนบทโดยเฉพาะในเขตวัชราฯ ขอบที่

ติดต่อกับประเทศไทย ซึ่งแน่นอนที่สุดเป็นรัฐที่เป็นถิ่นกำเนิดของบรรดาผู้หนีภัยฯ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่บุคคลเหล่านี้จะต้องเผชิญเมื่อเดินทางกลับในถิ่นฐานเดิมคือข้อเท็จจริงที่ว่าที่อยู่อาศัยและที่ทำกินได้ถูกรัฐบาลเวนคืนไปแล้ว หรือไม่ก็เป็นพื้นที่ที่คนอื่นเข้ามาครอบครองแทน เพราะได้ทิ้งที่ดินนานาภินานก่อน 20 ปี

ปัญหาที่ดินที่ทำกินจึงจะเป็นปัญหาหลักที่รัฐบาลไทยอาจต้องประสานงานกับรัฐบาลพม่าว่าจะมีการแก้ไขปัญหานี้อย่างไร เพราะหากผู้ดินทางกลับสู่มาตุภูมิ ไม่สามารถจะมีที่อยู่อาศัยและที่ดินอันเป็นที่ทำกินได้ในอนาคต ก็จะต้องหวนเดินทางกลับมาประเทศไทยอีกอย่างแน่นอน การแก้ปัญหาเพียงแค่การส่งกลับโดยไม่มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องที่ดินซึ่งจะเป็นทั้งที่ทำกินและที่อยู่อาศัย จึงน่าจะเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ไม่ยั่งยืนแต่อย่างใด ปัญหาระดับที่ดินจึงเป็นประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่จะต้องถูกหยิบยกมาประกอบการพิจารณา ก่อนที่จะดำเนินการส่งกลับผู้หนีภัยฯ

4.6 สถานการณ์การเมืองและความขัดแย้งทางการเมือง 3 ฝ่าย

หากพิจารณาดูจำนวนของผู้หนีภัยฯ ที่เข้ามายัง (*New arrivals*) จะพบว่ายังมีอยู่ทุกพื้นที่พักพิงฯ องค์กรพัฒนาเอกชน Burmese Border Consortium หรือ BBC ประมาณการว่า จำนวนของผู้เข้ามายังประมาณ 800-1,000 คนต่อเดือน จำนวนของบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่หนีมาจากพื้นที่ที่มีการสู้รบในเขตพม่า แต่ก็มีอีกเป็นจำนวนมากไม่น้อยที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบไม่ว่าจะเป็นการถูกบังคับใช้แรงงานไปเป็นลูกหาน แบบอาวุธ แบบเสบียง เป็นผู้ทดลองพื้นที่วางแผนเบิด²⁶ ถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้าน เนื่องจากทหารพม่าเกรงว่าจะให้การสนับสนุนกองกำลังชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์เดียว กัน สภาพการณ์เช่นนี้บ่งบอกให้รู้ว่า การสู้รบในพื้นที่ที่เป็นรัฐบาลชนกลุ่มน้อยยังไม่หมดสิ้นไปโดยลืมเชิง แม้ว่าในบางพื้นที่จะเบาบางไปบางแล้วก็ตาม แต่ทราบได้ที่ยังไม่มีการแก้ไขทางการเมืองระหว่างรัฐบาลพม่ากับองค์กรชนกลุ่มน้อยไม่ว่าจะเป็นองค์กรทางการเมืองหรือกองกำลังอย่างแท้จริง ทราบนั้นโอกาสของการสู้รบก็สามารถเกิดขึ้นได้เสมอ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของไทยบริเวณชายแดนที่มีส่วนรับผิดชอบต่อผู้หนีภัยฯ จะบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า ทราบได้ที่การเมืองในเขตพม่า “ยังไม่นิ่ง” ทราบนั้นโอกาสที่คนจะหนีมาเมืองไทยยังมีอีกมาก และการส่งกลับก็คงจะทำได้ยากยิ่ง เพราะเมื่อผลักดันออกไปแล้วก็จะกลับมาอีกและหากปิดพื้นที่พักพิงฯ เสียแล้วผู้ที่กลับเข้ามายังจะกระจายเข้าสู่

²⁶ ทหารพม่าจะใช้เต็กและผู้หญิงเดินนำหน้าทหาร ในพื้นที่สังสัยว่ามีการฝังระเบิด ถ้าระเบิดเกิดระเบิดขึ้นเด็กและผู้หญิงเหล่านี้จะตายแทนทหารพม่า

สังคมไทย โดยไม่อาจติดตามและควบคุมได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาสถานการณ์ทางการเมือง พม่าอย่างรอบคอบ ว่าเงื่อนไขใดจึงจะสามารถสร้าง “ความนิ่ง” ให้เกิดขึ้นในการเมืองพม่าให้ได้อย่างแท้จริงก่อนที่จะดำเนินการส่งกลับ

สถานการณ์ทางการเมืองพม่าในขณะนี้ อาจกล่าวได้ว่าอยู่ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่าน ทั้งนี้เนื่องจากความต่อต้านในความขัดแย้งทางการเมืองนั้นได้ขยายไปครอบคลุมมากกลุ่มนี้ขึ้น ในอดีตเราจะพบว่าความขัดแย้งทางการเมืองจะเป็นการขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกลางของรัฐบาลพม่าที่ยังคงมีอำนาจอยู่กับองค์กรการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย ซึ่งต่างก็มีกองกำลังเป็นของตนเอง เมื่อตกลงทางการเมืองไม่ได้ ต่างฝ่ายก็ใช้กองกำลังที่มีอยู่ต่อสู้ประท้วง反抗 จนก่อให้เกิดความเดือดร้อนไปทั่วพื้นที่อันเป็นถิ่นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยจนส่วนหนึ่งต้องหลบหนีเข้ามาในเขตไทย บางกลุ่มก็เข้าไปอยู่ในพื้นที่พักพิงฯ และอีกหลายส่วนก็พอยู่ที่จะหลบหนีและกระจายกันอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทยในรูปของแรงงานเดือนและแรงงานที่ขึ้นทะเบียน แต่สถานภาพทั้งหมดของบุคคลเหล่านี้คือลักษณะของคนที่ถูกกดดันออกจากพม่าและเข้าเมืองไทยอย่างผิดกฎหมาย

แต่นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1988 เป็นต้นมา สถานการณ์ทางการเมืองของพม่าได้เปลี่ยนโฉมหน้าไป และได้ขยายวงของความขัดแย้งไปสู่รัฐบาลพม่ากับประชาชนชาวพม่ากับประชาชนชาวพม่า จนทำให้เกิดการประท้วงครั้งยิ่งใหญ่ของประชาชนชาวพม่ากลางถนนเมืองย่างกุ้งก่อนที่แพร่กระจายไปสู่เมืองใหญ่ๆ ทั่วประเทศ จากการประท้วงใหญ่ในเดือนกันยายน 1988 ก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่ของชาวพม่า (Berman) ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ประชาชนแยกออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งอยู่ฝ่ายเดียวกับรัฐบาล และอีกฝ่ายหนึ่งเลือกที่จะอยู่ตรงข้ามกับรัฐบาล กลุ่มที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามเป็นกลุ่มที่ประชาชนพม่าส่วนใหญ่ทำการสนับสนุนเห็นได้จากการเลือกตั้งในเดือนพฤษภาคม 1990 ที่พรรครัฐนิยมชาติเพื่อประชาธิปไตย (The National League for Democracy – NLD) ซึ่งประกาศจุดยืนที่จะสนับสนุนการปกครองในระบบประชาธิปไตยและยืนยันที่จะให้ทหารถอนตัวจากการปกครองประเทศและกลับไปทำหน้าที่ป้องกันประเทศแต่เพียงอย่างเดียว โดยให้ปล่อยภาระการบริหารประเทศให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลพลเรือน ได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงทั่วทั้น ถือเป็นชัยชนะของพรรคการเมืองฝ่ายประชาชนที่ยิ่งใหญ่

ผลพิธีที่ติดตามมาของชัยชนะของพรรครัฐนิยมชาติเพื่อประชาธิปไตย (NLD) หลังการเลือกตั้งคือการล้มกระดานของคณะนายทหารหรือที่รู้จักกันในนามของ “สภารักษาภูมิภาคและความเรียบร้อยแห่งรัฐ” (The State Law and Order Restoration Council – SLORC) พร้อมกันนั้นปฏิบัติการกดดันนักการเมือง ข้าราชการทั้งทหารและพลเรือน นักศึกษาประชาชน ไม่เว้นแม้กระทั่งพระภิกษุ สามเณร ที่ยืนอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลทหารก็เริ่มเข้าสู่การต่อต้านแรงประชาชนส่วนหนึ่งได้หลบหนีออกนอกประเทศและไปลี้ภัยอยู่ในประเทศที่สาม ส่วนประชาชนคนธรรมดายังไม่มีทางเลือกมากนักก็พากันเดินเท้าหลบหนีออกจากพม่าเพื่อเดินทางมายังชายแดนไทย ส่วนใหญ่เข้ามาเป็นแรงงานเดือนและอาชญากรในประเทศไทยอยู่ในขณะนี้

แม้ว่า SLORC จะเปลี่ยนชื่อจากสภารักษากรุงเปียงและความเรียบร้อยแห่งรัฐมาเป็น “สภาระบันดาลและการพัฒนาแห่งรัฐ” (The State Peace and Development Council – SPDC) ในเดือนพฤษภาคม 1997 ก็ตาม (ซึ่งเป็นปีเดียวกันที่พม่าเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน) แต่ในความเป็นจริงแล้วประเทศพม่าก็ยังไม่มีความสงบและการพัฒนาที่แท้จริง ปัจจุบันนี้ นางของ ชาन ชูจี นักการเมืองฝ่ายค้านคนสำคัญของพม่า ซึ่งมีฐานะเป็นเลขาธิการของพรรครัฐ NLD พรรครการเมืองซึ่งชนะการเลือกตั้งในปีค.ศ. 1991 ยังคงถูกกักขังบริเวณภายในบ้านพักและยังมีนักโทษการเมืองที่มีความคิดทางการเมืองตรงข้ามกับฝ่ายรัฐบาลถูกกักขัง และจำคุกโดยไม่มีการสืบสวนอย่างยุติธรรมอีกเป็นจำนวนมาก และด้วยความหวาดระแวงในการก่อรัฐประหารและการประท้วงจากประชาชน เจกเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปีค.ศ. 1988 ทำให้รัฐบาลใช้เงินงบประมาณแผ่นดินส่วนใหญ่ไปในเรื่องของการทหารและการซื้ออาวุธ ไม่มีการสร้างงานในประเทศ สถานะทางเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำอยู่ เป็นเหตุให้มีประชาชนหลบหนีออกจากประเทศตลอดเวลา และประเทศปลายทางที่ต้องตอบอุ่นบุคคลเหล่านี้คือประเทศไทย

สถานการณ์การเมืองที่ไม่สงบนั่ง เช่นนี้ ก่อให้เกิดกระแสการอพยพย้ายถิ่นของชาวพม่าทั้งที่เป็นคนพม่า (Burman) และกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย (The Ethnic Minority) อุย່อย่างสม่ำเสมอ หนทางเดียวที่จะหยุดยั้งกระแสการไหลบ่าของประชาชนชาวพม่าคือ การสนับสนุนให้ทุกฝ่ายที่เป็นคู่กรณีความขัดแย้ง อันได้แก่ รัฐบาลพม่า (SPDC) พรรครัฐ NLD และองค์กรชนกลุ่มน้อย หันหน้ามาเจรจาเพื่อหาทางตกลงในทางการเมืองกันให้จงได้ เพื่อจะได้นำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขทางการเมือง และเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองได้รับการแก้ไขก็จะนำพาไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้น เงื่อนไขทางการเมืองจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของการส่งกลับผู้หนีภัยฯ อันเป็นเงื่อนไขที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลของ UNHCR และเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผู้หนีภัยฯ แสดงเจตจำนงค์

ปัญหามีอยู่ว่า เงื่อนไขนี้เป็นเงื่อนไขที่จะเกิดขึ้นยากมากและไม่มีเครื่องบ่งชี้ใด ๆ ที่พอจะนำมาคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด เนื่องจาก 1) รัฐบาลทหารไม่เห็นความจำเป็นที่จะเจรจา กับพรรครัฐ NLD และองค์กรชนกลุ่มน้อย 2) พรรครัฐ NLD ยังคงยืนยันในมติมหาชนที่ได้เลือกตั้งสมาชิกพรรครัฐ NLD ให้เป็นรัฐบาล 3) องค์กรชนกลุ่มน้อยอีกหลายกลุ่มที่ยังไม่ยอมจำนนต่ออำนาจของรัฐบาลและยืนยันที่จะรักษาองค์กรลังของตนเพื่อต่อสู้กับรัฐบาล พม่าต่อไป ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามจากหลายองค์กร และชุมชนโลกตลอดจนรัฐบาลจากหลาย ๆ ประเทศ ในการห่วนล้อมและกดดันให้รัฐบาลพม่ายอมเข้าสู่กระบวนการเจรจา กับพรรครัฐ NLD และองค์กรชนกลุ่มน้อยมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1988 เป็นต้นมา จวบจนกระทั่งปัจจุบันนี้ (ปีค.ศ. 2003) ก็ยังไม่มีท่าทีว่ารัฐบาลทหารพม่า (SPDC) โอนอ่อนผ่อนตามคำเรียกร้องของชุมชนโลกนี้ โดยล่าสุดมีการเปลี่ยนแปลงตัวนายกรัฐมนตรีจากพลเอกอาวุโส ตัน

ฉะนั้น มาเป็น พลเอก ขั่น ยุนต์ พร้อมทั้งมีการแต่งตั้ง Road Map²⁷ ซึ่งจะเป็นขั้นตอนไปสู่การปฏิรูปทางการเมืองซึ่งออกแบบในเดือนกันยายน 2003 ก็ตาม หากแต่ก็ยังขาด เวลา ซึ่งจะเป็นเครื่องรับประคับว่า ชุมชนโลกจะได้เห็นการเปลี่ยนแปลงในพม่าในเร็ววัน

โดยสรุป สถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบันของประเทศไทย ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญ ที่สุดของกระบวนการดำเนินการให้มีการส่งกลับผู้หนีภัยยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น และไม่มีเครื่องบ่งชี้ใด ๆ ที่จะบอกได้ว่า สถานการณ์ทางการเมืองจะดีขึ้นได้เมื่อไรและอย่างไร ในส่วนของความขัดแย้งในพื้นที่ระหว่างรัฐบาลพม่ากับองค์กรชนกลุ่มน้อยและกองกำลังยังคงมีอยู่ อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดสภาวะผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ (Internal Displaced Persons – IDP) ขึ้นมากมายหลายแสนคน องค์กรพัฒนาเอกชนต่างชาติหลายองค์กร รวมทั้งองค์กรของภาคเรียนและภาคยา ได้สรุปสถานการณ์ของ IDP ไว้อย่างน่าสนใจว่า นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1976 เป็นต้นมา ผู้คนจากรัฐและภาคชายแดนของพม่าด้านตะวันออกติดกับประเทศไทยที่ต้องพลัดถิ่นฐานบ้านเกิดนั้นอาจรวมได้นับล้านคน อย่างน้อยที่สุดประชาชนราว 150,000 คน ก็ได้หลบหนีเข้ามาเป็นผู้หนีภัยฯ หรือเข้าไปอยู่ร่วมกับประชากรผู้เข้าเมือง “อย่างผิดกฎหมาย” ในประเทศไทย ส่วนอีกมากมายนับไม่ถ้วนนั้นได้อพยพไปยังหมู่บ้านหรือเมือง อื่นในเขตพม่าแล้ว รายงานฉบับนี้²⁸ ประมาณว่า ผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ (IDPS) อย่างน้อย 632,978 คน หากมิได้หลบซ่อนหรืออยู่ตามกระห่อมชั่วคราวในป่าเข้า (ประมาณ 268,000 คน) ก็อยู่ในพื้นที่บังคับจัดสรรແ雹ชายแดน 176 แห่ง (ประมาณ 305,000 คน) นอกจากนี้ยังระบุถึง “หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ” 2,536 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่รู้กันว่าถูกทำลาย (ส่วนใหญ่ถูกเผาทิ้ง) และ/หรือถูกล้างอพยพ หรือมิฉะนั้นก็ถูกทิ้งร้างไปด้วยผลจากการปฏิบัติการของกองทัพรัฐบาลพม่า

ตารางที่ 4.7 ผู้พลัดถิ่นในประเทศไทย (IDP) ณ ชายแดนไทย-พม่า ปี 2002-

รัฐ/ภาค	ผู้พลัดถิ่นภายในประเทศที่หลบซ่อนตัวในที่พักชั่วคราว	ผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ ในพื้นที่บังคับจัดสรร ³	รวม
ภาคตะวันออก	6,598	58,296	64,894
รัฐมอญ	40,000*	ไม่มี ¹	40,000
รัฐกะเหรี่ยง	96,469	99,769	196,234
รัฐคุนძานี	50,000*	6,850	56,850

²⁷ เป็นแนวทางของรัฐบาลพม่าที่จะปฏิรูปการเมืองด้วยการร่างรัฐธรรมนูญใหม่และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป แต่จุดอ่อนของ Road Map ที่ประกาศโดยนายกรัฐมนตรีคันไนมีปีค.ศ. 2003 คือไม่มีเวลาร่วมกับการปฏิรูปจะสิ้นสุดลงเมื่อใด

²⁸ ผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ, **Burma Issue** กันยายน 2545, หน้า 2.

รัฐวิสาหกิจ	75,000*	75,000*	150,000
รัฐวิสาหกิจต่อไป	ไม่ทราบจำนวน ²	125,000	125,000
รวม	268,067	364,911	632,978

*ประเมินจากข้อมูลที่มี

- 1 ประชาชนท้องถิ่นในรัฐวิสาหกิจต่อไป 48,000 คน ต้องพัสดุถิ่นฐานเนื่องมาจากการอพยพลงใต้ของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ว้าจากต่อนหนึ่งก็อยู่ในพื้นที่รัฐวิสาหกิจ ทำให้มีประชากรหลายพันคน หลบหนีเข้ามาในประเทศไทย
- 2 แหล่งข้อมูลของมูลค่ารายงานถึงความล้มเหลวของโครงการบังคับโยกย้ายหมู่บ้านรอบนอกเมืองเยตตอนเหนือ (รัฐมอญ) ในปี ค.ศ. 2001 พื้นที่บังคับจัดสรรส่วนใหญ่รับชาวกะเหรี่ยง (ด้านตะวันตกของอำเภอโนนสูงและตุ่ปะลา) นับอยู่ในพรอมแฉนทางการของรัฐมอญ
- 3 พื้นที่จัดสรรมี ประกอบด้วยหมู่บ้านจัดสรรมีและศูนย์จัดสรรมี ซึ่งหมายถึงสถานที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่อยู่ใกล้ค่ายทหาร เพื่อทหารจะควบคุมได้สะดวกหรือใกล้โครงการก่อสร้างขนาดใหญ่เพื่อสะดวกในการบังคับใช้แรงงานหมู่บ้านจัดสรรมี คือ หมู่บ้านที่มีอยู่แล้วและไม่ได้ถูกโยกย้ายทั้งหมด ทหารก็จะบังคับให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบๆ หมู่บ้านแห่งนี้เข้ามาอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านแห่งนี้ เข้ามายังร่วมกันในหมู่บ้านจัดสรรมี ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ใกล้ฐานทัพหรือค่ายทหารมีเพื่อสะดวกในการควบคุม จะมีรัวล้อมมีทหารคุมบริเวณทางเข้า-ออก แต่ชาวบ้านสามารถลอกอุโมงค์ไปทำงานทำไร่ได้ตามปกติเวลาไม่ได้ถูกกีดกันที่แรงงาน

ที่มา : ผู้พัสดุถิ่นภัยในประเทศไทยและพื้นที่บังคับจัดสรรในแบบตะวันออกของประเทศไทยมี,
Burma Issues, กันยายน 2545